

**Prenesli bi samo
en dejavnik**

Ni bistveno samo to, kakšna je konkretna kvantifikacija sedanjega našega gospodarskega položaja, ampak je bistveno, v katero smer se giblje. Za to smer pa je značilna vedno večja inflacija, vse večji zunanjetrgovinski primanjkljaj in padec naraščanja proizvodnje. Enega od teh dejavnikov bi lahko prenesli, vsi trije škodljivi dejavniki pa nas hkrati silijo k makroekonomski nelikvidnosti, v kateri bi se zanesljivo znašli čez leto ali dve, če se ne bi lotili ukrepov.

Pred dvema letoma smo se pod pritiskom raznih dejavnikov, stagnacije v gospodarstvu, delno pod pritiskom študentskih dogodkov ipd. lotili oživiljanja gospodarstva. Gradbeništvu smo dali 100 milijard starih dinarjev, s tem, da to v dveh letih vrne, nitiče pa ni zahteval, da bi se to zares vrnilo.

Leta 1968 smo razpravljali tudi o bilanci federacije v letu 1970-1971 in takrat so zagotavljali, da bo znašala 150 milijard dinarjev. Zdaj je povsem jasno, da bo dosegla 400. (Na Hrvatskem so govorili o tej številki.) »Ne vem, kolikšne so trenutno nepokrite investicije, vem pa, da je zdaj približno 300 milijard nepokritih izgov v delovnih organizacijah.«

Iz govora Staneta Kavčiča na seji predsedstva ZKJ

Anarhija v razlikah...

Moti me dejstvo, da so razlike osebnih dohodkov v sorodnih delovnih organizacijah včasih zelo velike in neodvisne od uspeha poslovanja, od velikosti in kvalifikacijskega sestava delovnega kolektiva. Kot nasprotje nagrajevanja po delu so pri nas prisotna druga, skrita načela, kot je konjunkturna, monopolen položaj, inflacija, itd.

Pri dnevnicah obstajajo velike razlike, od 60 do 120 dinarjev. Boljše stojičim se plačujejo tudi nočnine.

Pri kilometrinah marsikje presegajo stroške. Tako dobivajo eni po 0,60 drugi pa kar po 1,50 Ndin za kilometer. Osebnih dohodki v višini od 10.000 do 20.000 Ndin vzbujajo vprašanje pravičnosti nagrajevanja glede na tiste delavce, ki prejemajo samo okrog 800 Ndin mesečno.

Povejte še drugi, ali je to nagrajevanje po delu! Lojze Kersnič (odlomki iz daljšega dopisa)

Izrazita kriza

Ko so številna industrijska in druga podjetja za tekoče šolsko leto razpisala štipendije za deficitarne poklice oziroma delovna mesta, ki so kadrovska slabo ali neustrezno zasedena, je bil odziv na te razpise dokaj šibak, kar je ponoven dokaz za to, da je institucija tovrstne materialne pomoči dijakom srednjih strokovnih in študentom višjih ter visokih šol v izraziti krizi.

Gospodarski vestnik, 9. X. 1970

Poškodbe pri delu

Zaradi poškodb pri delu, poklicnih in drugih bolezni v zvezi z delom, je gospodarstvo Srbije v letu 1969 izgubilo skoraj 1,5 milijarde dinarjev. V gospodarstvu te republike ni zaradi poškodb in bolezni lani dnevno delalo okoli 60.000 delavcev.

Lani so v gospodarstvu Srbije zabeležili nad 96.000 poškodb pri delu. Samo dve leti prej, leta 1967, jih je bilo 11.000 manj.

Politika ekspres, 9. X. 1970

Realno in globalno...

Nežmetijska, zlasti industrijska proizvodnja, se povečuje hitreje kot v razviti evropski državi. V prvih osmih mesecih letos se je povečala v Sloveniji za skoraj 9 odstotkov v primerjavi z enakim obdobjem lani (v jugoslovanskem merilu za 9,2 odstotka v prvih sedmih mesecih). Zaposlenost v družbenem sektorju je narasla za 4 odstotke, podobno kot znaša jugoslovansko povprečje. Izvoz blaga je večji samo za 8 odstotkov, medtem ko je v državi narasel za 15 odstotkov; uvoz pa se je povečal za 25 odstotkov, a v državi za 27 odstotkov. Osebnih dohodki so v tem obdobju narasli približno za 18 odstotkov, v državi za 20 odstotkov; medtem ko so se realni osebni dohodki povečali za 6,5 odstotka, pa so v jugoslovanskem povprečju v prvih sedmih mesecih narasli za odstotek manj. Cene na drobno so se povečale v Sloveniji za 11 odstotkov, v državi pa za 9 odstotkov. Delavska enotnost, 10. X. 1970

GLAVNI UREDNIK
FRANCE SUSTERŠIČ

ODGOVORNI UREDNIK
CRTOMIR SINKOVEC

LETO VIII.
STEV.: 43
14. X. 1970

GLASILO ZZB NOV SLOVENIJE IN ZRVS SLOVENIJE

SEJA RO ZRVS SLOVENIJE

Pred pomembno akcijo

LETOS IZPITI: ZA OFICIRJE DO 50. ZA PODOFICIRJE DO 45. LETA

Dne 13. oktobra je imel republiški odbor Zveze rezervnih vojaških starešin svojo peto redno sejo. Na njej je razpravljal o štirih zadevah:

● Kot prva točka je bila obravnavana o izpiti za rezervne starešine. Ti bodo decembra letos in januarja prihodnje leto. To bo prvič, ko bodo pri nas organizirali za rezervne starešine izpite, v prejšnjih letih so jih samo testirali. Če upoštevamo število rezervnih starešin, lahko presodimo, kako razsežna in odgovorna bo ta naloga. Posebno pa še, ker bomo pri nas tak način za ugotavljanje znanja uporabili prvič in ker rezervni starešine ne bodo odgovarjali samo iz vojaških predmetov, ampak pokazali tudi svojo politično razgledanost.

Poleg načelnih zadev so na seji republiškega odbora največ govorili o tehničnih podrobnostih.

Predvsem bodo zadosti zgodaj, tako da bodo lahko udeleženci izkoristili dognanja in navodila, priredili posvetovanja o izpiti

po skupinah občin, oziroma po nekdanjih okrajnih središčih.

Udeležba na izpiti je za rezervne starešine obvezna, in sicer za oficirje do 50. leta, za podoficirje pa do 45. Zato bodo dobili za udeležbo na izpiti pozivnice. Starejši, ki so še vojni obvezniki, pa bodo dobili vabila in je torej njihova udeležba prostovoljna. To pomeni, da bo obveznik, ki se kljub dvem pozivom ne bo udeležil izpiti, odgovarjal pred sodnikom za prekrške. Izpiti bodo cproščeni le tisti, ki so bili letos na orožnih vajah in so jih uspešno končali, kar bodo morali dokazati z ustreznimi dokumenti.

Vprašanja, ki bodo nanje odgovarjali rezervni starešine, bodo objavljena v novembrski številki »Naše obrambe«, tako da se bo vsak lahko na odgovore pripravil. Vsak bo pred komisijo potegnil listek, na katerem bodo natisnjena vprašanja. Vsega skupaj bo 15 kombinacij vprašanj. Izpraševani bo odgovarjal na nekaj vprašanj ustmeno, na nekaj pa pi-

smeno, tako da bo prečrtal neustrezne odgovore. Torej v obliki testa, kakršni veljajo tudi za izpite voznikov motornih vozil.

V komisijah bodo predstavniki upravnih organov pri občinskih skupščinah, zastopniki JLA in Zveze rezervnih vojaških starešin. Komisije bodo odgovore ocenjevale z ocenami od 1 do 5. Vsekakor bodo zahtevali od rezervnih oficirjev več znanja kot od podoficirjev. Zato so določili tudi točke za merila pri ocenjevanju. Največje število točk, ki jih more kdo doseči, je 39. Načeloma naj bi izpite polagalo hkrati od 60 do 70 obveznikov.

● V drugi točki so člani republiškega odbora razpravljali o izva-
janju strokovnega programa za leto 1971. Med drugim so navzoči zvedeli, da je JLA odobrila prodajo določene količine streliva po nižanih cenah za potrebe urjenja članstva v ostrem streljanju. Nadalje lahko člani ZRVS tudi obiskujejo domove JLA.

Predsednik republiškega od-

bora so obiskali štab ljubljanske armade in tam dosegli soglasje glede izvajanja strokovnega programa v prihodnjem letu. Med drugim bodo prihodnje leto znižali število obveznih ur praktičnega pouka z 12 na 6. Vsega ostalega se bodo člani naučili iz »Naše obrambe«, oziroma na predavanjih.

Predavanja naj bi bila o štirih zadevah. Tako naj bi člani poslušali predavanja o mednarodnih razmerah in vojaško-političnem položaju Jugoslavije, temeljih vojaške doktrine in oboroženih sil Jugoslavije, samozaščiti in delovanju civilnega sektorja v vojni.

»Naša obramba« bo razen tega objavljala gradivo kot letos. Posebno pozornost bo posvečala oskrbovanju oboroženih sil. Začela bo objavljati tudi gradivo o reševanju izpod ruševin.

● Tretja točka je bila posvečena razpravi o poročilu o zadevah upokojenih oficirjev. O tem, kako je prišlo do tega, da je republiški odbor na eni izmed prejšnjih sej sklenil zaupati svoji komisiji za organizacijska in kadrovska vprašanja izdelavo osnutka tega poročila, smo že pisali. Več organov republiškega odbora je razpravljalo o tem poročilu in dodajalo razne pripombe in dopolnitve.

Po razpravi o tem poročilu je republiški odbor poročilo z večino glasov sprejel s tem, da se omilijo nekateri preostri izrazi, neprimerni za uradni dokument.

● Četrta točka je bila razprava o finančnih zadevah. Lotili se bodo predračuna za leto 1971. Na prihodnji seji bo republiški odbor spet razpravljao o načinu finansiranja ZRVS kot pomembne družbenopolitične organizacije.

MP

Borci in borke Zapadno dolenjskega odreda in 9. brigade so se 3. oktobra 1970 zbrali v Kočevju, ko so občani občine Kočevje praznovali svoj občinski praznik. Zbrali so se pred staro osnovno šolo, na mestu, kjer se je po kapitulaciji Italije formirala iz ZDO — 9. brigada NOV Slovenije. Raport je podal bivšemu komisarju in komandantu 18. divizije Janku Rudolfu Alojzu Bele-Tičko. Predsednik SO Kočevje Miro Hegler je odkril spominsko skulpturo borcev in bork 9. brigade, delo akademskega kiparja Staneta Jarma, domačina iz Osilnice. SO Kočevje je odboru ZDO in 9. brigade podelila tudi nagrado Jožeta Seška za leto 1970. Dne 4. oktobra so prispeli v Kočevje borci brigade Fontanot iz Italije, med katerimi je bil tudi Sardinec Giovanni Cuccu-Ivan, ki je v začetku leta 1943 iz italijanske vojske odšel med slovenske partizane v Beli Krajini. Borci brigade Fontanot so si ogledali območje Starega Loga, Smuke in Hinj, na katerem so se v letih 1943-45 borili proti fašizmu. Poleg tega so bile v Kočevju za občinski praznik še druge prireditve. Na sliki: detajl spominske skulpture.

Peter Šobar

DELO

CASOPISNO IN GRAFIČNO
PODJETJE
Ljubljana, Litova—Likozarje-
va—Tomšičeva
BLASNIKOVA TISKARNA
TISKARNA »DELO«

- Tiska časopise, revije, knjige, publikacije, razglednice, prospekte in reklamne tiskovine
- Izdeluje enobarvne in večbarvne klišee v najmodernejši tehniki
- V sklopu podjetja je specializirani obrat za večbarvni tisk, lakirnica in plastificirnica
- Izdaja osrednji slovenski dnevnik »DELO«
- zabavni tednik »TEDENSKA TRIBUNA«
- Ilustrirano revijo »TOVARIS«
- štirinajstdnevnik »NAŠI RAZGLEDI«
- revijo »AVTO«
- revijo »STOP«
- zabavni tednik »ZVITOREPEC«

Dogodki tedna

● V uradnem sporočilu ob zaključku obiska francoskega predsednika Pompidouja v Sovjetski zvezi sta opazna predvsem dva elementa. Francija je dosegla, da jo Sovjetska zveza v večji meri obravnava kot eno izmed velikih sil. To se kaže zlasti v sporazumu o rednih političnih konsultacijah na nivoju zunanjih ministrov. Sovjetska zveza pa je lahko v veliki meri zadovoljna z rezultati gospodarskih razgovorov. Francozi so med drugim pristali na to, da bi skupaj z drugimi zahodno-evropskimi državami sodelovali pri realizaciji velikih sovjetskih in industrijskih projektov.

● V NDR so se začeli skupni manevri oboroženih enot članic varšavskega pakta. V ten manevrih, ki so jih imenovali »bratstvo in orožje«, tokrat prvič sodeluje vojskstvo iz vseh sedmih držav.

● V sporočilu agencije TASS je rečeno, da Sovjetska zveza ni doslej zgradila na Kubi nobenega vojaškega oporišča in ga tudi ne namerava, storila pa tudi ni ničesar, kar bi nasprotovalo sporazumu, ki sta ga sovjetska in ameriška vlada sklenili leta 1962. S tem sporočilom so odgovorili na propagandno kampanjo v ZDA o navidezni sovjetski nevarnosti za zahodno poloblo.

● Generalni sekretar OZN U Tant je v poslanici ob obletnici OZN poudaril, da je svetovna organizacija v 25 letih storila veliko, a še ne dovolj. »Neodpušljivo je, da je toliko problemov iz preteklosti še vedno neurejenih in da črpajo veliko energije in moči, tolikanj potrebne za plemenitejšo cilje.« Med temi problemi je U Tant navedel »strašno in jalovo tekmo v oboroževanju«, ostanke kolonializma, rasizma in kršenja človeških pravic, oblast in nadvlado namesto koeksistence, izprtost Kitajske iz OZN in lokalne spopade, ki tarejo svet. Pozval je vlade, naj bodo tako razsodne in odločne, če že ne tudi razsodnejše in odločnejše, kakor avtorji ustanovne listine. »Ustanovni listini moramo dati vsaj stvarne možnosti. Preiti moramo od besed k dejanjem, od pravic k obveznostim, od svojih k skupnim koristim, od delnega k splošnemu miru.«

● Generalni sekretar Združenih narodov U Tant je izjavil, da so ZDA, ZSSR in LR Kitajska izvršile poskuse z atomsko bombo navzlic resoluciji generalne skupščine OZN. To je U Tant izjavil na prošnjo nekega novinarja, naj komentira eksplozije, do katerih je prišlo točno ob dnevu otvoritve jubilejnega dela zasedanja generalne skupščine OZN.

● V Varšavi je v 61. letu umrl Adam Rapacki, bivši poljski minister za zunanje zadeve. Ta znana osebnost po vojne evropske diplomacije je zaslovela v mednarodnem življenju zaradi tako imenovanega »načrta Rapackega«, predloženega oktobra 1957 v OZN. Po tem načrtu naj bi spremeniili srednjeevropske države — Poljsko, Češkoslovaško in obe Nemčiji — v »brezatonsko cono«.

● Zahodnonemški zunanji minister Walter Scheel bo odpotoval 2. novembra v Varšavo s trdnim namenom, da bo z LR Poljsko sklenil sporazum o odpovedi sili v medsebojnih odnosih. Sporočilo je objavil predstavnik bonnske vlade von Wechmar in s tem ovrgetel prepričanje, da bo sporazum s Poljsko podpisal kancier Brandt. Dejal je, da kancier ne bo odpotoval v Varšavo, ker ZR Nemčija in LR Poljska nimata diplomatskih odnosov. Pričakujejo, da bodo ti odnosi vzpostavljeni kmalu nato, ko bosta dve državi podpisali sporazum o odpovedi sili. Scheel bo okrog 25. novembra obiskal tudi Jugoslavijo.

● »Pravda« je objavila članek z naslovom »Pot do pravičnega miru«, v katerem ponovno pojasnjuje sovjetske predloge za ureditev krize na Srednjem vzhodu. Izrael bi se lahko umaknil z zasedenega arabskega ozemlja v dveh etapah. Med tema dvema etapama bi s posredovanjem OZN morali položiti temelje za trajen mir s priznanjem pravice vsem srednjevzhodnim državam do varnega in neodvisnega obstoja.

● Kitajska in Kanada sta vzpostavili diplomatske odnose in v prihodnjih šestih mesecih nameravata izmenjati veleposlanika. Vladi sta objavili skupno sporočilo, v katerem je med drugim rečeno, da bosta s 13. oktobrom 1970 vzpostavili diplomatske odnose in da kanadska vlada priznava vlado LR Kitajske kot edino zakonito.

● Ameriško transportno letalo je pripeljalo orožje in strelivo za jordansko vojsko na neko letališče, 60 km severozahodno od Amana. Včeraj je jordanski premier Ahmed Tukan izjavil na tiskovni konferenci, da je Aman zaprosil ZDA za tanke in strelivo. Pripomnil je, da strelivo že prihaja, ni pa hotel povedati, kaj pošiljajo ZDA poleg streliva jordanski vojski. Transportno letalo C-141, ki je danes pristalo blizu Amana, lahko prevaža tudi tanke in druga borbena vozila.

● Na 88. plenarni seji četverne konference o Vietnamu sta delegaciji Demokratične republike Vietnam inčasne revolucionarne vlade Južnega Vietnamata tudi uradno odklonili nedavni Nixonov predlog o petih točkah za premirje v Indokini. Ministrica Nguyen Thi Binh je kritizirala zlasti dejstvo, da je ameriški predsednik predlagal ponovno vzajemni umik tujih čet in da ni pristal na rok 30. junija 1971, kot je to predlagalačasna revolucionarna vlada.

● Predsednik Nixon je sporočil, da bodo do konca tega leta število ameriških čet v Vietnamu zmanjšali za novih 40.000 vojakov. V Hartfordu je Nixon prispel, da bi podprl kampanjo republikanskih kandidatov za kongresne volitve, ki bodo novembra. Na podlagi te Nixonove odločitve bodo ZDA imele 31. decembra letos v Vietnamu še 344.000 svojih vojakov.

● Na 39. konferenci generalne skupščine Interpola, ki je bila v Bruslju, so sprejeli resolucijo, s katero zahtevajo širše mednarodno sodelovanje v boju proti ugrabitvam letal in tihotapljenju mamil. Konference se je udeležilo 250 strokovnjakov za boj proti kriminalu iz 90 držav.

● Papež Pavel VI. je javno potrdil, da rimskokatoliška cerkev obsoja abortus in evtanazijo (umor iz usmiljenja). Tako je papežar rimskokatoliške cerkve zapisal v pismu generalnemu sekretarju mednarodnega združenja katoliških medicinskih zvez Jamesu Farrugiu. Kongres tega združenja bo v kratkem v Washingtonu.

Jubilejno tekmovanje športnikov vojaških vojnih invalidov

V počastitev 25-letnice osvoboditve in 20-letnice športnega udeleževanja vojaških vojnih invalidov je bilo 18. oktobra jubilejno tekmovanje, na katerem je sodelovalo 141 športnikov, vojaških vojnih invalidov.

Dvajset let prav gotovo ni dolga doba, toda za razvoj invalidskega športa pomeni to razvojno pot od prvih njegovih začetkov in iskanja načina ter možnosti, kako vključiti vojaške vojne invalide v športno udeleževanje, pa vse do uspešnega razvoja invalidskega športa na sploh. Poleg vojaških vojnih invalidov so sedaj v invalidski šport vključeni tudi invalidi dela, mirovni vojaški invalidi ter invalidi od rojstva.

Toda jubilejnega tekmovanja so se udeležili samo vojaški vojni invalidi iz Ljubljane, Maribora, Celja, Kopra, Nove Gorice, Kranja, Kočevja, Trbovelj, Zagorja, Hrastnika, Slovenjega Gradca, Pirana, Izole, Idrije, Crnomlja in Tržiča. Tekmovali so v kegljanju (67 tekmovalcev), v balinanju (32), v streljanju (28) in v šahu (14 tekmovalcev).

Cepprav je bilo to pravo športno in res borbena tekmovanje, bi med tekmovalci zamažali mladih ljudi, saj je bila poprečna starost nastopajočih od 48 do 50 let. Med njimi ni bilo malo takih, ki sodelujejo v invalidskem športu vse od njegovega začetka. Zato je bilo res zanimivo opazovati te prizadevne športnike, ki so, čeprav mnogi najteži vojaški vojni invalidi, skušali doseči v svoji disciplini kar najboljšo rezultate.

Priprave za srečanje borcev v Beogradu

Dne 21. oktobra se bo v Beogradu v hotelu »Jugoslavija« začel pripravljajni sestanek za srečanje predstavnikov organizacij bivših borcev evropskih držav. Pričakujejo predstavnike 57 organizacij iz trindvajsetih držav, oziroma okoli 100 delegatov.

Prvi, uvodni sestanek, je bil 29. in 30. junija letos prav tako v Beogradu, udeležili so se ga predstavniki štirinajstih organizacij različne ideološke usmeritve.

Na tem sestanku bodo razpravljali o vsebini srečanja predstavnikov organizacij bivših borcev kot tudi o možnostih, da se srečanja udeležili kar se da več organizacij.

Pripravljajnega sestanka se bo udeležil tudi dopisnik našega lista in bo v njem poročal v prihodnji številki.

Jubilejno tekmovanje športnikov vojaških vojnih invalidov so si ogledali tudi predsednik RO ZZZB Janko Rudolf, podpredsednik Franc Krese-Coban in sekretar Franc Vrhovšek, dalje podpredsednik Zveze za šport in rekreacijo invalidov Jugoslavije Branislav Radovanović, predsednik komisije VVI pri RO ZZZB Ivan Jenko, predstavnik ZMS in drugi.

Ob zaključni svečanosti so tekmovalce pozdravili in jim čestitali k doseženim uspehom Stanko Lavrič, predsednik ZSRI, ki je naglasil, da pri invalidskem športu ni važno zmagati, marveč je važno na njem sodelovati.

Janko Rudolf je ugotovil, da bi šele povzetek dvajsetletnega športnega udeleževanja vojaških vojnih invalidov pokazal prave uspehe tega športa, ker so prav s tem invalidi pokazali, da so v

naši družbi enakopravni in enakovredni z drugimi občani. Prav to poslanstvo invalidskega športa pa je njegova največja vrednota.

Branislav Radovanović je v svojem pozdravu dejal, da so prav skušnje športnikov vojaških vojnih invalidov iz Slovenije spodbujale razvoj invalidskega športa v drugih naših republikah.

Miro Vesel, dolgoletni predsednik Zveze za šport in rekreacijo invalidov Slovenije, je obudil nekaj spominov na dvajsetletni razvoj tega športa in še posebej podčrtal njegovo vlogo.

Zbranim se je za spodbudo udeleževanja v invalidskem športu zahvalila mladinka iz Doma invalidne mladine v Kamniku.

Nedeljsko jubilejno tekmovanje vojaških vojnih invalidov je bila res lepa in slikovita manifestacija razvoja in učinkovitosti invalidskega športa.

V. M.

„Spopad“ pristojnosti

Z navidez preprostim vprašanjem, ali je treba varstvo borcev prepustiti republikam ali pa še naprej obdržati v pristojnosti federacije, se že več kot leto dni ukvarjajo, vendar pa rešitve še ni na obzorju. Namesto, da bi se stališča zblížala, smo te dni pričeli novih oddaljevanj.

Povod za tak razvoj dogodkov so teze o novem davčnem sistemu, ki jih pravkar obravnavajo v družbenopolitičnih organizacijah in organih oblasti. V okviru teh tez je bilo razloženo stališče zveznega izvršnega sveta in sekretariata za finance, da se vprašanje borcev in vojnih vojaških invalidov prenesejo na republike. Predsedstvo zveznega odbora ZZZB NOV je na zadnji seji pred nekaj dnevi zavrnilo ta predlog. Na seji je bilo rečeno, da je ta predlog »trenutno nesprejemljiv in nepolitičen«. Gre torej za popolnoma nasprotna stališča.

Osnova predloga zveznega izvršnega sveta je teza, da financiranje varstva borcev iz zveznega proračuna ni več v skladu z našim celotnim sistemom financiranja in da so zato nujne spremembe. S tem bomo premagali dve dosednji pomanjkljivosti: prvič, sredstva iz družbenega proračuna ne krožijo dovolj hitro in drugič, izognili se bomo dosedanjim zamudam pri izpolnjevanju obveznosti do skladov, iz katerih financirajo varstvo borcev.

V ZZZB NOV, pravijo, da je decentralizacija skrbni in sredstev nesprejemljiva predvsem zato, ker bi na ta način financiranje varstva borcev spravili v odvisnost od materialnih možnosti posamez-

nih republik. Ker so te možnosti različne, bi se zelo hitro zgodilo, da bi se borci v siromašnejših krajih znašli v precej neugodnejšem položaju. Toda bojevali so se po vsej državi, pravijo predstavniki ZZZB NOV, in bi bilo skrajno nepravilno, spravljati zdaj njihov obstanek v odvisnost od bogastva ali revščine kraja, v katerem žive.

K vsem tem argumentom pristavljajo organizacije borcev tudi to, da sodi po ustavi celotna zakonodaja s področja varstva borcev in invalidov izključno v pristojnost federacije.

Toda v ZIS imajo odgovor tudi na to pripombo. Točno je, pravijo, da ustava določa, da se pravice borcev urejajo z zveznimi zakoni, vendar to ne pomeni, da se tudi uresničevanje teh pravic mora opravljati izključno na zvezni ravni. Za primer navajajo invalidsko varstvo, kjer določa federacija samo poglavitna načela, že tri leta pa imajo odgovornost za življenjsko raven vojnih invalidov republike, ki kažejo »vsaj enako stopnjo razumevanja kot tudi federacija«.

In tako se polemika o varstvu borcev, namesto da bi se pomirjevala, vedno bolj intenzivira, kot da ne bi bilo že desetkrat potrjenega družbenega dogovora, ki se izraža v resolucijah raznih kongresov — od kongresa ZZZB NOV do devetega kongresa Zveze komunistov, o tem, da dosedanjih pravic bivših borcev ni mogoče posploševati z nobenimi spremembami v pokojninskem ali kakršnemkoli drugem sistemu.

IZ »KOMUNISTA«

Občanova beležnica

Kako zaposliti odvečno delovno silo?

Naša kmetijska gospodarstva so kljub razmeroma slabi letini pridelala po 30 do 40 metrskih stotov na hektar, kar pomeni 50 odstotkov večji pridelek kot na večjih ameriških farmah.

Za ameriškega farmerja je tudi pridelek komaj 20 metrskih stotov na hektar rentabilen. Pri nas pa gospodarstva z dvakrat tolikšnim pridelkom komaj pokrivajo proizvodne stroške ali delajo celo za izgubo. Zakaj?

Odgovorimo naj s primerom, ki ni edini v Jugoslaviji:

Kmetijski kombinat »Bečej« v Starem Bečuju je pred sedmimi leti pričel obnavljati svoj strojni park. V okviru možnosti je postopoma nabavljajl stroje z mnogo večjimi kapacitetami. Stroj so nadomestili ljudi, pa tudi število potrebnih strojev se je zmanjšalo.

Pred nedavnim je kolektiv v »Bečuju« obiskal nek strokovnjak

iz tujine. Čudil se je visoki produktivnosti strojev, izkoriščenosti kapacitet, delovnim učinkom in pristavil, da kombinat gotovo pri naša ogromne profite. Direktor kombinata je le nejeverno zmajal za glavo, saj letošnji poslovni uspeh kaže, da bodo komaj pokrili proizvodne stroške...

Kje je vzrok za tak poslovni uspeh »Bečej«?

Na poslovni uspeh podjetja, tudi kmetijska gospodarstva, negativno vpliva drag reprodukcijski material, transportni stroški, visoke družbene obveznosti. Bistveni razlog za izgube naših gospodarstev pa je vsekakor delovna sila, ki je z uvedbo strojnega parka postala odveč, pa tudi za to, da zanjo ni mogoče najti zaposlitve drugje in ostaja brezplodno v kolektivu. S svojo fizično prisotnostjo in načinom mišljenja niža tarifne postavke drugih delovnih mest, kar se negativno odraža na

delu strokovnega dela kolektiva, povzroča fluktuacijo kvalificiranih delavcev in strokovnjakov, vse to pa vpliva na gospodarski učinek proizvodnje.

Delovni kolektiv »Bečej« smatra, da bi se mu izplačalo plačati podjetju, ki bi v Starem Bečuju odprl obrat, dva stara milijona za vsakega delavca, ki bi ga novi obrat prevzel in zaposlil. Dobljeni denar bi novi obrat mogel koristno uporabiti za položitev garancije za kredit, za razširitev proizvodnje itd.

Na tako možnost gotovo računajo mnogi veliki kmetijski kolektivi. Opisana možnost, kako odvečno delovno silo zaposliti v obojestransko korist, gotovo ne more predstavljati sistemске rešitve. Toda od primera do primera pa bi gotovo prišla v poštev. Za to pa je potrebna širša družbena pobuda.

Z. C.

Besede naših dopisnikov

RAVNE NA KOROŠKEM

Slavje krajevnega praznika

Ravenčani slavijo svoj krajevni praznik dne 12. oktobra, ker je bil leta 1942. na ta dan ustanovljen prvi odbor OF v tem kraju (takrat Guštanj). Na Navrškem vrhu, tj. na mestu ustanovitve, stoji spomenik.

Osrednja proslava je bila 11. oktobra, ko so se zbrali na Čedovju člani taborniškega odreda »Koroških jeklarjev«. Ti proslavljajo letos svojo 10. obletnico ustanovitve, poleg teh so bili navzoči tudi drugi taborniki iz mežiške, dravske in mislinjske doline pa še planinci, člani ZB, ter člani ostalih društvenih organizacij.

Nato je kolona na čelu z godbo ravenških železarjev ter praporščaki krenila na Navrški vrh, kjer je bila osrednja slovesnost z razvitjem praporja taborniškega odreda »Koroških jeklarjev«.

O zgodovini razvoja OF je govoril član prvega odbora Anton Vušnik. Zbor so pozdravili tudi predstavniki krajevnega združenja borcev NOV, predstavnik krajevnega skupnosti ter predstavniki drugih društvenih organizacij.

Člani lovske družine »Prežihov« so tekmovali v streljanju na glinaste golobe.

Ta prireditev soppada s 350. obletnico obstoja železarstva v mežiški dolini, saj je bila Železarna Ravne tudi pokroviteljica pri razvitju praporja ravenških tabornikov.

Po končani proslavi so prisotni obujali spomine na pretekle zgodovinske dni.

FRANJO SREBOTNIK

KRANJ

Prispevki za spomenik NOB

Za spomenik NOB — šolo v Cerknem so v Kranju zbrali že 75.480 dinarjev. Ker pa 8 krajevnih združenj ZB (od skupno 31) še ni zaključilo nabiralne akcije, se predvideva, da bo skupna vsota dosegla blizu 80.000 ali 8 milijonov starih dinarjev v ta namen. Večina so zbrale delovne organizacije — Gorenjska kreditna banka 10.000, tovarna IBI 8000 in druge ter Skupščina občine 30.000 dinarjev. Po skupnem izidu, ne

glede na število članstva, pa je krajevno združenje v Stražišću zbralo 1.778,50 din., na Primskovem 1.337,50, Vodovodni stolp 1.071,85, Huje 1.028, Zlato polje 9434 novih din itd.

To so ugotovili na seji občinskega odbora ZZB, ki je bila 14. t.m.

Na seji so tudi potrdili poročilo o reševanju stanovanjskih zadev udeležencev NOV, v katerem je ugotovljeno, da so približni dohodki iz vseh virov za te namene v zadnjih treh letih okroglo 9.600.000 din oziroma 960 milijonov starih dinarjev in da bo tako rešenih 239 stanovanjskih problemov.

Prav tako so se dogovorili za enotna merila pri letošnjem obiskovanju bolnih, invalidnih oziroma trajno ležečih borcev, kar bodo izvajale krajevna združenja pred 29. novembrom ali novoletnimi prazniki v sodelovanju z občinskim odborom, ki je za te namene tudi odobril nekaj sredstev. Pomenili so se tudi o letošnjih krasitvah raznih grobišč, spomenikov in obeležij ter o komemoracijah ob dnevu mrtvih. Sprejet je bil sklep, da morajo borčevske organizacije skupno z SZDL, krajevnih skupnosti, šol itd. zajeti v sodelovanje telesno-vzgojne, kulturno-prosvetne, zlasti pa mladinske in pionirske organizacije. Sprejeli so tudi pravilnik o podelitvi priznanj ZZB gorenjskih občin ter imenovali ustrežno žirijo svoje občine. Sedemčlansko komisijo pa so imenovali za vseljidski odpor.

KAREL MAKUC

ČRNOMELJ

Zgradite v Strunjanu pokrit bazen!

V Črnomlju so na seji komisije VVI ugotovili, da imajo v občini le dve združenji VVI, in to v Črnomlju in Semiču. V šestih združenjih borcev imajo sekcije VVI. Združenja imata precej uspehov, tako pri družbenopolitičnem, kakor tudi pri organizacijskem delu, kar pa pri sekcijah ni opazno. Zato so sklenili sekcije poživiti.

Na seji so se pogovorili tudi o klimatskem in kopališkem zdravljenju invalidov in v tej zvezi so vsestransko podprli pobudo za zgraditev zaprtega bazena s toplo morsko vodo v domu VVI v Strunjanu. Pri tem pa so naglasili potrebo, da bi bila ta zamisel čimprej uresničena.

Obpravnavali so tudi spremembe in dopolnitve republiškega zakona o VVI in v tej zvezi zahtevali zakonsko ureditev odprave participacije za zdravlila za vojaške vojne invalide.

VIDEM—DOBREPOLJE

35 članov, 28 naročnikov „TV-15“

Samo 35 članov šteje Združenje VVI v kraju Videm—Dobrepolje, ki pa so izredno aktivni. Med njimi je 28 naročnikov našega glasila TV—15, pa tudi svoj prapor imajo.

Njihovih sestankov se redno udeležuje okoli trideset članov, odsotni so le tisti, ki zaradi bolezni ali starosti ne morejo na sestanek. Te pa obiskujejo in jih seznanjajo s svojim delom. Zato je to združenje pomembna družbeno-politična enota v tem kraju.

Kljub temu pa jim ne gre tako kot bi želeli. Primanjkuje jim predvsem denarja. Ko umre kateri od članov, jim zmanjka denarja za venec. Tudi izlet bi radi organizirali, tod kje vzeti sredstva? Na to vprašanje je težko najti odgovor. Nekoliko bi jim morda le bilo pomagano, če bi jim občinski odbor ZZB NOV spregledal prispevek od članarine, ali pa jim bi morda tudi na drug način priskočil na pomoč.

Sedaj se je že pripravljajo na svojo redno letno skupščino, na kateri se bodo podrobneje pogovorili o svojem delu, uspehih pa tudi o pomanjkljivostih in težavah, ki jih imajo. Morda bodo takrat našli odgovor na vprašanje, ki jim povzroča največ težav.

ŠKOFJA LOKA

Skrb za upokojene tovariše

V Lesni industriji Jelovica je zaposlenih precej borcev NOB in odnos do njih je res dober. Zelo delaven pa je v tem podjetju tudi aktiv borcev NOV. Njegovi člani so priredili že več izletov v partizanske kraje. V podjetju so vsem članom tega aktivna podarili knjigo Toneta Svetine Ukano.

Toda ne gre pri Jelovici samo za dober odnos do borcev NOV, marveč tudi za njihovo skrb za nas, njihove upokojene tovariše. Konec septembra so nam priredili avtobusni izlet v neznan smer. Ko smo se zjutraj zbrali v ljudski menzi v Škofji Loki, nas je pozdravil najprej predsednik sindikalne organizacije v Jelovici, nato nam je direktor obrazil uspeh in nadaljnje naloge podjetja. Zapeli so tudi tri pesmi in nam postregli s prigrizkom, nakar nas je avtobus odpeljal.

Obiskali smo Logarsko dolino, kjer so nam pripravili dobro ko-

silo. Spotoma smo si ogledali še Velenje. Vračali pa smo se skozi Kamnik izredno zadovoljni, da smo preživeli tako prijeten dan. Zato se pristrčno zahvaljujemo organizatorjem izleta za njihovo pozornost do nas nekdanih članov tega kolektiva in za njihovo gostoljubnost.

IVAN PIRC

MARIBOR

Obiskali so nas koroški partizani

Letos je meseca septembra v Slovenskem vestniku, ki izhaja v Celovcu, izšel zanimiv poziv Zveze koroških partizanov. Vabili so na trgatve v okolico Maribora v mesecu oktobru. Prijavljali so se nekdani partizani, aktivistke in partizanske mame iz najbolj znanih krajev iz narodno-osvobodilne vojne: Zelezne Kaple, Sel, Dobrle vesi, Borovelj, Slovenjga Plajberka, Roža, Rut in okolice Celovca.

Tako se je pripeljala dne 10. oktobra v Maribor skupina štiridesetih rojakov, ki jih je vodil znan prvoborec Karel Prušnik-Gašper.

V Mariboru so jih pričakali člani področnega odbora koroških partizanov. Skupno z ZZB Maribor, Dravskimi elektrarnami in Alojzom Viličem-Gamsom so jim priredili v hotelu Orel zakusko. Tu jim je zazel dobrodošlico s kratkim nagovorom predsednik Področnega odbora koroških partizanov Stane Dobrina. V taborniških krogih pa so jim člani taborniškega odreda pripenjali rdeče nageljne. V prijetnem razpoloženju so si koroški partizani z avtobusi ogledali mesto, nato pa so se odpeljali v hidroelektrarno Zlatolčje. Tam so jih seznanili z

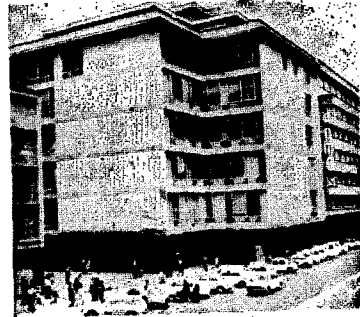
dosežki domače industrije. Presenečeni so bili ob dejstvu, da je bil tako velik elektrogigant zgrajen s domačimi stroji, napravami ter strokovnjaki.

Zatem jim je Združenje zveze borcev v Ptuj priredilo kosilo v hotelu Petovia. Pozdravil jih je tovariš Ivan Vode in pri tem poudaril, da je posebno srečen, da je Ptuj obiskala skupina koroških partizanov prav v času, ko so uradni avstrijski krogi znova odprli staro bolečo rano in obhajali plebiscit. Po kosilu so si udeleženci v ptujskem gradu ogledali muzej NOB. Izredno jih je ganilo, ko jim je tovariš Vode ob tolmačenju zgodovinskih zanimivosti omenil, da je navzoča tudi hčerka narodnega heroja Lacka-Lizika. Nagradili so jo z dolgotrajnim ploskanjem. Od tu so odšli na vinsko trgatve na Mestni vrh. V kmetijskem kombinatu Ptuj so si ogledali kleti in obrat Slovenske gorice. Sprejeli so jih s pravo domačo godbo in jim priredili poskušnjo vin s prigrizkom. Podjetje Haloški bišer pa jih je nato povabilo v Haloško klet, kjer je bilo dobro preskrbljeno za dobro voljo in počutje. Polni prijetnih vtisov so partizani obujali spomine. Izražali so iskreno veselje, da se ponovno srečujejo z nekdanimi tovariši. Prepevali so, plesali in marsikdo je bil ob tem do solz ganjen. Od srca pa so se nasmejali nekdanjemu koroškemu partizanu, rojaku iz Zelezne Kaple, tovarišu Rudiju Rotarju-Akiju, poznavalcu koroških navad in plesov.

Domenili so se, da se bodo takšna srečanja vsako leto ponavljala zdaj na tej, zdaj na oni strani državne meje.

Objemi, stiski rok in zagotovi la: »Kmalu se bomo videli, pridite!« so končali to bratsko srečanje.

L. P.—D.

VSE, KAR POTREBUJETE V VAŠI DRUŽINI IN JE POTREBNO ZA VAŠ DOM, boste našli v:

VELEBLAGOVNICI **nama** LJUBLJANA

Bogata izbira in širok asortiment blaga vam je na voljo v poslovalnicah:

TRGOVSKA HIŠA, Tomšičeva ul. 2
BLAGOVNICA S STANOVANJSKO
OPREMO, Wolfova ul. 1
KONFEKCIJA »ELITA«, Čopova ul. 5
BLAGOVNICA KOČEVJE
BLAGOVNICA ŠKOFJA LOKA

Potrošniški kredit
Menjalnica
10% popusta za
nakup s konvertibilnimi
valutami

Ob tabornem ognju

Bliza se prvi november

Občinski odbor ZZB NOV v Kranju se je pred letošnjim prvim novembrom odločil za širši pogovor s predstavniki krajevnih organizacij, da bi se s pomočjo izmenjave lanskoletnih izkušenj in novih predlogov skrbno pripravili na praznovanje dneva mrtvih. Hvalevredna pobuda posebno še na območju turistične dežele, kakršna je Gorenjska! Pogovorili naj bi se tudi o uveljavljanju stalne nege spomenikov, grobišč, spominskih obeležij ter njihovega okolja. Spoštovanje do padlih v narodnoosvobodilnem gibanju mora biti vidno povsod in ob vsakem času.

Prva misel, ki se vsiljuje ob tem predprazničnem razmišljanju, so denarna sredstva. Menda ni občine, ki bi ne imela že ustaljene oblike vsakoletnega dodeljevanja določenih sredstev za vzdrževanje spominskih objektov. Sredstva nakazujejo krajevnim skupnostim. Ponekod jih znajo koristno uporabiti, nemalokrat pa se zaradi nepravilnega razdeljevanja že tako skromnih sredstev zgodi, da le-ta ne zadoščajo za vse potrebe.

Tudi izkušnje s prevzemom pokroviteljstva nekaterih šol nad negovanjem spominskih objektov so različne. Ponekod se to ne obnese, drugod so rezultati razveseljujoči. Ugotovili so, da je to v večini primerov odvisno od pedagoškega kadra. Kjer ni ustreznega razumevanja z njihove strani, kar ima za posledico tudi nezadovoljno sodelovanje borčevskih organizacij s šolskimi kolektivi, ostane po navadi le pri obljubi. Mladina je pri tem najmanj kriva in jo velikokrat krivično obsojamo.

Se ob nečem se velja zamisliti:

Gre za dolžnosti borčevske organizacije in njenih članov — za naše sodelovanje z mladino na raznih pohodih in obiskih krajev narodnoosvobodilnega boja ter na večjih ali manjših spominskih slovesnostih. Na nekem širšem posvetovanju šolnikov je bilo slišati, da v posameznih krajih le s težavo najdejo borce, ki bi bil pripravljen sodelovati. Eden nima časa, drugi nima daru govora, tretji ni na tekočem... Res je, da je nastop na šolah nekoliko zahtevnejša stvar. Mislim pa, da bi se s tesnim sodelovanjem borčevskih organizacij in šolskih kolektivov le našle ustrezne rešitve. Tudi na pogrebih ne more govoriti vsak! Toda za pripovedovanje raznih zgodb manjšim šolskim skupinam — navadno gre za razred približno trideset otrok — bi se res ne smeli ustaviti ob izbiri govornika. Ze sama prisotnost borca na pohodu v te spominske kraje veliko pomeni in pogovor med potjo, počitkom ali ob malici bolj užge kot pridigarstvo z odra.

Take in podobne misli se vsiljujejo pred praznovanjem prvega novembra.

KAREL MAKUC

Spomeniki so odprte knjige

Le še malo dni nas loči od dneva mrtvih. Tega dne bodo oživila številna partizanska grobišča, na katera bomo položili rože. Vrstile se bodo žalne slovesnosti. Znova bomo obudili spomin na junška dejanja padlih

borcev in bork, aktivistov, talcev, žrtve fašističnega terorja. Ob tem se nam bo utrnila tudi grenka misel na vse številnejše grobove po vojni umrlih bivših partizanov, aktivistov, partizanskih mamic, bivših internirancev. Vsem bo izrečena topla beseda zahvale za vse, kar so storili za svoj narod.

Kakor drugod po Sloveniji, bodo tudi v ribniški občini 1. novembra žalne slovesnosti. Organizirali jih bodo Združenja borcev NOV v sodelovanju s krajevnimi organizacijami SZDL in šolami. Partizanski grobovi in grobišča bodo očiščeni vsega, kar kvari njihov zunanj izgled. Skrbne roke bodo posule stee okrog grobišč z belim peskom. Na grobovih pa bodo jesenske rože.

V ribniški občini je veliko krajev, kjer so spomeniki, obeležja in spominske plošče v spomin padlim borcev NOV, vseh je 38. Organizacije ZZB NOV so jih postavile in odkrile za trajen spomin in dokaz hvaležnosti padlim, ki so darovali življenje za svobodo. Spomeniki in spominske plošče so kot odprta knjiga, iz katere naj se uče naš mladi rod o hrabrih prednikih, o trpljenju slovenskega naroda v drugi svetovni vojni.

Večina spomenikov, grobišč, spominskih obeležij in spominskih plošč je dobro oskrbovanih. Zal pa so med njimi, sicer redki, tudi taki, kjer manjka skrbne roke, ki bi negovala partizansko grobišče. Ponekod bo treba obnoviti tudi erke na spominskih ploščah, kjer sta sonce in dež zbrisala barvo. Predstavniki občinskega odbora ZZB NOV in občinske skupščine so obiskali grobišča, spomenike obeležja in spominske plošče in posredovali ugotovitve pristojnim krogom. Do 1. novembra naj bi bile vse morebitne pomanjkljivosti odstranjene.

KAREL ORAZEM

Iz zgodovine revolucije in ljudskega odpora

Slovenski general in pesnik Rudolf Maister-Vojanov

V nedeljo, 25. oktobra, bodo v Kamniku odkrili spomenik našemu prvemu slovenskemu generalu Rudolfu Maistru-pesniku Vojanovu. Častnemu odboru predseduje častni predsednik Zveze borcev NOV Slovenije Franc Leskošek-Luka, člani odbora pa so predsednik Skupščine SRS Sergej Kraigher, predsednik republiškega odbora Zveze združenj borcev NOV Slovenije Janko Rudolf, predsednik republiške konference SZDL Janez Vipotnik, generalpolkovnik Franc Poglajen, predsedniki obmejnih občin severne Slovenije in drugi.

Pripravljalnemu odboru javljajo iz vseh krajev Slovenije veliko udeležbo na slovesnosti odkritja številne družbene organizacije, zlasti pa organizacije nekdanjih borcev za severno mejo iz leta 1918-1919.

Zasluge generala Maistra za osvoboditev severnih krajev Slovenije so neprecenljive. Pokazale so se zlasti na mirovni konferenci leta 1919 v Parizu, ko je avstrijska delegacija zahtevala mejo, ki naj bi šla južno od Slovenjgradca čez Pohorje, pod Pragerskim čez Haloze, pod Ptujem in Ormožem, in je tako mejo predlagala tudi ameriška komisija, ki je pod vodstvom polkovnika Milesa januarja 1919 prepotovala te kraje. Pozneje so tudi nekatere velesile podpirale to avstrijsko zahtevo, predloge ameriške komisije in celo plebiscit za to področje, ki ga je zlasti vneto zagovarjala italijanska delegacija.

Toda dejstvo, da je bilo to ozemlje že zasedeno po vojski, po prostovoljcih generala Maistra, je odločilno vplivalo na določitev sedanje naše severne meje, kar je zlasti podpiral francoski general Foch, član francoske delegacije na mirovni konferenci.

1. General Maister, slovenski narodni junak, diplomat in zmagovalec.

S svojim brezprimerno hrabrim nastopom je general Maister 1. novembra 1918 s prej dobro premišljenim nenadnim udarom diktiral zbranim številnim nemškim poveljnikom v Mariboru stacioniranih nemških polkov svojo željo, ko je izjavil: »Ne priznam vaših načrtov; Maribor proglašam za jugoslovansko posest in prevzemam v imenu svoje vlade vojaško poveljstvo nad mestom in vsem Spodnjim Štajerskim. Kdor se bo v področju moje oblasti upiral mojim poveljem, pride pred moje vojno sodišče.« Maister je bil takrat, 1. novembra, še major, vsi navzoči nemški oficirji pa so imeli večinoma polkovniške čine. Toda vsi nemški oficirji, ki so bili na tem sestanku, so bili ob tej Maistrovi odločni grožnji tako zaprepadeni, da so

nekateri izjavljali, da se njegovim ukrepom podreje, drugi pa, da se umaknejo iz vojaške službe. Cetuji je Maister v tem trenutku zmagal, je obstajala zanj in njegove maloštevilne borce še vedno velika nevarnost, kajti njegova vojska je štela takrat nič več kot 87 odločnih in hrabrih borcev, ki so bili pripravljeni vsak čas žrtvovati svoja mlada življenja za svobodni Maribor. Še istega dne, 1. novembra, se je pojavila prva velika nevarnost. Iz Gradca je prispel nemški brigadir Ulman in Maistru napovedal, da prispe še ta dan iz Gradca, popoln pehotni polk. Maistru je dejal, da vendar ne gre, da zapoveduje on kot major polkovnikom in podpolkovnikom. Tedaj pa mu je Maister pokazal dekret o imenovanju za generala in Ulman je spoznal, da je Maister v Mariboru gospodar položaja. Tedaj je Maister sklical poveljnika v Mariboru stacioniranih nemških polkov, jim sporočil, da je imenovan za generala in poveljnika jugoslovanskega vojaškega poveljstva za Spodnje Štajersko, in ukazal, da se vojaštvo nemške narodnosti čimprej odpravi čez mejo v Avstrijo.

Pojavila pa se je nova nevarnost. Tako imenovana »Zelena garda« ali »Shutzwehr«, ki je bila sporazumno s takrat že obstoječo nemško upravo mesta ustanovljena za vzdrževanje reda sprito številnih transportov iz razpadlih avstrijskih front se vračajočega vojaštva, je začela nevarno dvigati glavo in groziti, da bo generalu Maistru in njegovim borcem iztrgala iz rok že osvojeni Maribor. Toda Maister se je tudi tokrat izkazal za spretnega diplomata in hrabrega, preudarnega in odločnega poveljnika. Ko je zaupno zvedel, da se hoče »Shutzwehr« z napadom na njegove borce polastiti Maribora, ga je najprej z raznimi slepilnimi ukrepi uspal, na-

to pa v noči 23. novembra 1918 z bliskovito akcijo razorožil.

Toda nastale so nove težkoče, ki jih je Maistru še posebno povzročala takratna ljubljanska vlada. General Maister je konec novembra 1918 že sklenil sporazum s poveljnikom graškega poveljstva, polkovnikom Passyjem, da s svojimi prostovoljci zasede Celovec, Beljak in vse slovensko narodnostno ozemlje na Koroškem. Toda ljubljanska vlada generalu Maistru ni dovolila izvršiti to pogodbo. Medtem pa je general Maister začel zamenjavati številno nemško uradništvo v Mariboru in njegovem področju, zlasti tudi na železnici. To priložnost so izrabili nemškonsocialni krogi v Gradcu in od tam prek nemških sindikatov organizirali štrajk nemških železničarjev, ki jih je bilo takrat v Mariborskih delavnicah in drugih železniških ustanovah še okrog 4000.

Toda general Maister je tudi tukaj uspel. Zavedal se je, da če stavkovodjem v njihovem zahtevah, da ostane nemško uradništvo na upravnih položajih v Mariboru, popusti, bo ogroženo slovenstvo Maribora in se bo moral s svojimi borci prej ali slej iz njega umakniti. Zato je moral nastopiti zelo previdno, toda hkrati odločno in nepopustljivo. In uspel je; 12. decembra 1918 je stavka prenehala. Avstrijski vojaški zgodovinar, general Sigmund Knaus, pa je napisal v svoji knjigi »Koroški osvobodilni boj 1918-1919«, »da je general Maister nameraval v tem času zasedati tudi Celovec, Beljak in Sentvid in da Koroška v tem času še ni imela vojaštva, da bi se mogla upreti skupnemu napadu generala Maistra in majorja Lavriča, toda, da se je to preprečilo, je velika zasluga nemških železničarjev v Mariboru, ki so od 30. novembra do 12. decembra 1918 stavkali«. Maister je na štajerskem področju na celi črti zmagal.

2. General Maister slovenski ljudski pesnik.

General Maister pa ni bil le legendarni junak stare slovenske generacije, marveč tudi ljudski pesnik. Rojen je bil leta 1874 v Kamniku. Po končani gimnaziji je vstopil v častniško šolo na Dunaju. Kot častnik je služboval največ po slovenskih krajih, končno pa se je ustalil v Mariboru. Za-

radi narodne zavednosti so ga avstrijske vojaške oblasti preganjale in zapostavljale in med prvo svetovno vojno je prebil nekaj mesecev v konfinaciji v Gradcu, nato pa postal poveljnik črno-vojniškega okrožja v Mariboru, kjer je rešil mnogo slovenskih fantov odhoda na avstrijska vojna morišča.

Že v gimnazijskih letih je poskušal s pesništvom. Med šolanjem na dunajski kadetnici (1892 do 1894) je bil izredni član »Ljubljanske zadruge«, kateri je pošiljal svoje začetne pesnitve v omeno. Pod psevdonimom Vuk Slavčič je sodeloval pri naturalistični »Vesni«, malo pa kot VOJANOV pri »Ljubljanskem zvonu« in »Zabavni knjižnici«.

V prvi zbirki POEZIJE iz leta 1904 je Maister zbral pesmi, ki hudomušno pojo o vsehkozi srečni ljubezni do dekleta ali pa razodevajo mladostno prešerno življenjsko občutje. nadaljnja skupina pa obsega vasovavske in ljubezenske pesmi, nekatere med njimi so zelo občutene, kakor »Pomlad«, »Roženkravt«, »Ljubezen«, »Rožmarin«.

Leta 1929 je Maister objavil zbirko »Kitica mojih«, ki je vsebinsko že bolj prečiščena in zre-

la ter izrazno bolj doignana. Pesnik tu ni več izpovedovalec ljubezenskih čustev in mladostne občutnosti, ampak glasnik osvobodilnih prizadevanj svojega naroda in lepe slovenske zemlje. V prvi skupini se vrstijo bridki vojni motivi, odhajanje fantov na fronto, divji boji in umiranje ob Soči in na Krnu, begunci z otroki iz teh krajev. Drugi del preveva žalost za izgubljeno Koroško in Primorsko, ki pa spričo zavesti o trdoživosti našega ljudstva (Kraški piloti) prehaja v trdno vero v njuno osvoboditev v prihodnosti. V tretjem delu opeva Maister slovensko zemljo in njen vinorodni del, Haloze in Dolenjsko: sončna in zoreča poletja, valovita polja in griče, bele cerkve in zidanice, pesem škorcev, klopotev in čričkov, fantovsko vasovanje pod noč, barvite in plodne jeseni z veselimi martinovanjem (Završki fantje, Dolenjska poletna noč).

Maistrova osebnost se v zreti dobi razodeva s trpko bojevito vojaško in osvobodilno pesmijo koroškega borca in domoljuba, hkrati pa z opojno mehko fantovsko ljubeznijo do slovenske zemlje in njenih vinskih gor.

F. St.

Moji spomini na generala Maistra

Generala Rudolfa Maistra sem prvič videl na kolodvoru v Mariboru 6. novembra 1918, ko sem se vračal iz razpadle italijanske fronte domov v Mežiško dolino. Ko sem čakal na vlak proti Koroški, sem zagledal med skupino vojakov s slovenskimi trakovi na avstrijskih čepicah nekaj častnikov. Eden od teh mi je zbudil posebno pozornost tako z uniformo in epoletami na rami ter čepico z zlatim obrobo, kakor tudi s svojo stasito postavbo in dolgimi črnimi brki. Vprašal sem bližnjega častnika, kdo je ta mož, pa mi je pojasnil, da je to naš slovenski general Maister, poveljnik Maribora in slovenske Štajerske. Opozumljen sem stopil k njemu, se mu predstavil kot koroški Slovenec, doma iz Prevalj v Mežiški dolini. Prosil sem ga za pojasnilo, kakšen je položaj v Mežiški dolini, pa mi je prijazno rekel: »Fant, kar hitro domov, tam te rojaki nujno potrebujejo. Pravkar sem dobil od poveljnika celjskega pešpolka Iva Sancina obvestilo, da je odšel nadporočnik Malgaj s četo prostovoljcev v Mežiško dolino, da jo zavaruje pred vdorom Nemcev.«

Tega sporočila sem bil silno vesel, kajti sedaj sem vedel, da je Malgaj držal besedo. Septembra 1917 smo se namreč znašli skupaj na dopustu v gostilni Andreja Oseta v Tolstovrški Slatini pri Ravnah na Koroškem nadporočnik Franjo Malgaj in midva z Rajkom Kotnikom, ki ga je nacistični »Volksgericht« v Gradcu leta 1943 obsodil na smrt z obglavljenjem, ker je bil predsednik Legije koroških borcev v Ravnah na Koroškem.

Z Andrejem Osetom, ki je bil ožji rojak Franja Malgaja iz Sentjurja pri Celju, smo se pogovarjali o vedno večjem nezadovoljstvu med vojaštvom na fronti in civilnim prebivalstvom v zaledju in o možnosti skorajšnjega zloma avstroogrske monarhije. Malgaj je obljubil, da bo takrat prva njegova misel rešiti Slovensko Koroško Jugoslaviji. Andrej Oset, ki ga je ob razpadu avstroogrske v začetku novembra 1918 slovensko prebivalstvo Mežiške doline izbralo za predsednika Narodnega sveta, je Malgaja po svojem posebnem odposlancu Benu Kotniku spomnil na njegovo takratno obljubo, toda Malgaj je takrat že imel zbrano prostovoljsko četo hrabrih Sentjurčanov in Teharčanov ter je že 6. novembra 1918 zasedel Mežiško dolino.

Moje drugo srečanje z generalom Maistrom je bilo meseca marca 1920 na slovenskem sho-

du v Galiciji pod Obirjem, kjer je govoril veliki množici in jo navduševal, naj ob plebiscitu 10. oktobra 1920 glasuje za Jugoslavijo. General je bil takrat zelo dobre volje, kajti zborovalci so mu navdušeno ploskali.

Tretjič sem generala srečal v Mariboru februarja 1934. Obiskal sem ga na njegovo željo. Sprejel me je v svoji veliki knjižnici v generalski uniformi z redom Beleške orla na prsih. Takrat so mu noge že ohromele in ni se mogel več dvigniti. Ze pred mojim obiskom sem generalu pismeno obrazil svojo zamisel o ustanovitvi Legije koroških borcev in njegovo združitev z že obstoječo Zvezo Maistrovih borcev v Mariboru in Udruženjem borača za oslobodjenje Medjimurja v Zagrebu v enotno zvezo. Razpravljala sva o nevarnosti porajajočega se fašizma na severu in o čedalje hujšem terorju, ki so mu bili izpostavljeni naši rojaki zlasti na Koroškem. Takratni režim predaprilske Jugoslavije so že prihajali pod vpliv našim narodom sovražne nacistične propagande. Zato je bilo treba nujno razmisliti in odločiti o ustanovitvi močnejše borbene obrambne organizacije, ki naj bi učinkovito vplivala na slovensko in jugoslovansko javno mnenje, da bi zavrglo nevarni razvoj.

General Maister se je popolnoma strinjal z mojo zamisljo, ki se je pozneje v celoti uresničila. Pooblastil me je, da naj pripravim pravila Legije koroških borcev in načrt za združitev vseh treh organizacij v enotno zvezo, ki mu ga naj predložim.

Ko sem imel čez 2 meseca vse pripravljeno, sem generala zopet obiskal. Bil je mojih priprav zelo vesel in mi je izrekel priznanje. Medtem pa je že napisal, kakor sva se prej dogovorila, poziv borcem za severno mejo in me pooblastil, da sem ga še pred njegovo smrtjo ob mojem predavanju o »koroških bojih 1918/1919 v ljubljanskem radiu prebral.

Dva meseca nato je na Uncu umrl.

Ob obletnici njegove prezgodnje smrti julija 1935 je glavni odbor Legije koroških borcev, ki je imel takrat svoj sedež še v Trbovljah, imel na sedanjem partizanskem vrhu komemorativno slovesnost za pokojnim generalom. Povabil je tudi oba sinova generala Maistra, Hrvoja in Boruta, ki sta se spominske svečanosti udeležila kljub dolgi poti in naporni hoji v planino. Takrat smo se z bridkosti v srcu spomnili, kaj smo z njim izgubili.

FRAN STAUDEKAR

Fotografija z vprašajem

Brez dvoma je tale fotografija nastala v zimi 1943 na 1944 ali v naslednji nekje v Beli krajini. To sklepamo po obliki hiše in po golem drevju. Ženska je morda mati katerega izmed malčkov ali pa partizanska učiteljica. Fantje pa so pionirji. Prosimo za podrobnejše podatke. Kdo so ljudje na sliki, kje je bila posneta in kdaj?

Utrinki in odmevi

Odklanjamo zmedeno kritiko uradnega postopka

Nasemu pojasnilu »Resnica o zadeni Franciške Mavsar« v TV-15 od 30. sept., zakaj Mavsarjevi s Plešivice na Barju nismo mogli šteti dvojne dobe, ki jo je prebila v italijanski internaciji, in tudi ostali čas do konca vojne, je tov. Mile Pavlin dodal svoje obsežno »Pojasnilo«, v katerem ponavlja deloma stare očitke podpisani občinski, pa tudi republiški komisiji ter Vrhovnemu sodišču SRS, deloma pa dodaja nove obtožbe. Kot že prvo Pavlinovo pisanje (»Krivica jo je pekla do smrti«, TV — 15, št. 36), moramo tudi njegovo »Pojasnilo« v celoti kot nevzdržno odkloniti. Zakaj?

1. Mavsarjevi nismo mogli šteti omenjene dobe interniranja in časa po njej dvojno, ker ni po povratku iz internacije organizirano delala. — Mile Pavlin ugovarja, češ da ni nikjer nobenega takšnega predpisa za priznavanje dvojne dobe. Znova povdarjamo, da je to praktična norma, ki se je komisije ZB NOV za ugotavljanje posebne delovne dobe splošno držale. Iz gradiva, ki ga je pok. Mavsarjeva podpisani komisiji predložila, pa se nobena od pristojnih treh uradnih instanc ni mogla prepričati, da bi Mavsarjeva po povratku iz internacije zares organizirano delala za OF.

2. Tov. Pavlin noče nič slišati o izjavi, ki jo je dal o Mavsarjevi medvojni rajonski sekretar KPS njenega terena Ivan Selan. Tudi negativno izjavo, ki jo je o Mavsarjevi dala organizacija ZB NOV iz njenega terena, Pavlin samovoljno odklanja zato, ker je bil njen predsednik Anton Oblak v partizanih. Če bi sprejeli nesmiselno načelo, ki nam ga za zbiranje poizvedb vsiljuje tov. Pavlin, bi le še težko našli krajevno ZB NOV, ki bi sploh še smela komisijam izdajati izjave. Krajevne organizacije ZB NOV vendar najlaže zbirajo in preverjajo informacije, ki jih komisije potrebujejo. Zato jim ne moremo odrekati verodostojnosti, vsak pa jim seveda lahko izpodbija izjave, če ima proti njim dokaze. Mavsarjeva ni nikoli poskusila ovreči izjave ZB svojega terena.

3. Namesto domače partije in organizacije ZB NOV, priporočata tov. Pavlin podpisani komisiji za pričo o Franciški Mavsarjevi medvojne sekretarja OF Viktorja Korenčana-Povha s čisto tujeja terena, Horjula, češ da je Korenčan dal izjavo, da je Mavsarjeva delala. Tudi to ni resnica. Imamo namreč tudi Korenčanovo izjavo, ki pove nekaj čisto drugega: da Korenčan z Mavsarjevo med vojno ni bil povezan; da je o njej sicer slišal, da je dajala partizanskim kurirjem hrano, »kaj drugega mi ni znano,« ugotavlja Korenčan. Hrano je dajala partizanom doma la vse slovensko ljudstvo, vendar ni še nihče trdil, da bi bilo to organizirano delo za OF.

4. Tov. Pavlin nas ponovno opozarja na »še drugo pričo«, belogardista, ki da je bil zaradi klevetanja Mavsarjeve pred sodiščem obsojen, mi pa da smo njegovim klevetam verjeli. — Ne razumemo, zakaj je treba tov. Pavlinu ponavljati, da ni Mavsarjeva svoji prošnji za dvojna leta priložila nobenega podobnega gradiva niti ga ni v njenem aktu nikoli bilo odkod drugod Komisija ne ve, koga tov. Pavlin sploh misli niti za kakšno kleveto je bil belogardist obsojen, tega obojega nam pa niti sam tov. Pavlin ne pove.

5. Namesto da bi se tov. Pavlin osebno prepričal, da je spisom o Franciški Mavsar tisti njegov klevetniški belogardist popolnoma neznani, izjavlja le, da nam »osebno ne verjame«. Dalje meni, da ga ta njegov osebni sum upravičuje, da kritizira vse tri instance ZB NOV in Vrhovnega sodišča SRS, ki so po vrsti zavrnile prošnjo in pritožbo Franciške Mavsarjeve, očitajoč jim, da so razsojale pristransko. Kajti »v demokratičnih ureditvah imajo navadni državljani pravico kritizirati tudi vlado in najvišje predstavnike,« nadaljuje tov. Pavlin, pristavljajoč, da so »samo v diktatorskih režimih kritiko smatrali tudi za klevetanje in kršilec sodili.«

Tudi to Pavlinovo utemeljevanje je nesporeljivo: Kritika je dovoljena, če sloni na preverjenih dejstvih; če pa se opira samo na nepreverjeno osebno sumničenje in je sum brez stvarne podlage gre za neodgovorno klevetanje, v našem primeru klevetanje organizacij ZB NOV in sodišča.

6. Krajevna organizacija ZB NOV Notranje gorice, kamor spada tudi sosedna Plešivica, je po svojih poizvedbah in zaslišanju raznih prič poslala podpisani komisiji izjavo, v kateri beremo med drugim tudi, »da je imela (Mavsarjeva) tesno povezavo z našimi sovražniki... Dobivala je podporo od Italijanov in domobrancev v denarju, hrani in blagu. Sam colonello (polkovnik) in zloglasni seržente Paroli, fašist in lovec za aktivisti in pripadniki OF, sta nesla osebno denarno podporo Franciški Mavsar... Zatekala se je v postojanko belih v Kušanov grad, tako da so morali biti previdni pripadniki OF.«

KO ZB NOV Notranje gorice je Mavsarjevo opozorila, da bo imela zaradi teh obtožb s svojo prošnjo za dvojna leta težave. Mavsarjeva pa je tožila osebno predsednika KO ZB NOV tov. Antona Oblaka za obrekovanje, ko pa je zvedela za pričo, je pred sodno obravnavo svojo tožbo umaknila in ni hudih obtožb nikoli izpodbijala. Podobno je Mavsarjeva tožila tudi sovaščanko Emo Pristavec, ko pa bi morala biti razprava, je tudi Pristavčeva dobila s sodišča sporočilo, da je Mavsarjeva tožbo umaknila. Po vsem tem ni nobenega dvoma, kako bi morala katerikoli instanca prošnjo Mavsarjeve razsoditi.

Znova moramo grajati Pavlinov način pisanja, ki meni, da novinarju zadostuje poslušati zasebnika in da bi bila »preprosta izguba časa« upratišati tudi pristojne organizacije ZB NOV ali sodišče, ki se je z zadevo ukvarjalo.

Združenje borcev NOV
Notranje gorice,
Komisija za posebno dobo
pri ZB NOV občine
Ljubljana-Vič-Rudnik

UREDNIŠTVO PRIPOMINJA:

Gornji članek naj bi bili objavili že v prejšnji številki. Ker ga nismo, smo bili deležni ostre kritike po telefonu. Odkod, ni težko uganiti.

Bili smo namreč v dvomih, ali naj članek objavimo — ne zaradi same vsebine, temveč zaradi tona, ki je vse prej kot strpen. Že naslov daje slutiti ihto, s katero je bil napisan. »Odklanjamo zmedeno kritiko uradnega postopka.« Ali niso to malce prehudе besede? Kot bi avtorji članka hoteli zabrusiti tovarišu Pavlinu, naj se ne loteva takih zadev, ker je zmešan, in kot bi bil pri nas uradni postopek kronan z avreolo nezmožljivosti. Že naslov je torej žaljiv, zato uredništvo članka ne bi bilo dolžno objaviti. Zlasti če pomislimo, da tovariš Pavlin in njemu podobni z javnim obravnavanjem raznih problemov niso hoteli škoditi, temveč pomagati sočloveku. Lahko da so se tudi kdaj zmotili, toda neodgovorno niso nikoli pisali!

Ne bomo se spuščali v presojo, na kateri strani je več »zmedenosti«, saj utegne o tem izreči kakšno besedo še kdo drug. Predvsem bi radi izrazili željo, da v tej rubriki objavljeni prispevki ne bi bili utrinki in odmevi jeze ter slepega prepričanja o nezmožljivosti posameznikov, temveč strpnega hotenja iskanja resnice in odkrivanja problemov. To naj bi veljalo za vse, ki sodelujejo ali bi radi sodelovali v »TV 15«.

Uredništvo »TV 15«

Proslava OZN v Idriji

Letos praznujemo petindvajsetletnico ustanovitve organizacije združenih narodov (OZN). V Sloveniji imamo klube OZN, ki bodo 24. in 25. oktobra priredili v Idriji osrednjo proslavo petindvajsetletnice te organizacije.

Pomembna novost o varstvu spomenikov

Med našo osvobodilno vojno je bilo vedno zelo živahno na pobočjih Stola, Zelenice in v dolini Završnice. Ta predel so partizani poimenovali »pod Stolom«. Tam je v zimi med letom 1944 in 1945 stala »Titova vasa«. Ljudje so bili enotni in so zato izdajalci vedno utrpeli poraz.

Ljudje so enotni še zdaj, še vedno se radi spominjajo dogodkov med vojno. To je potrdila tudi udeležba na proslavi, ki je bila 20. septembra. Nedelja je bila lepa, kot nalašč za izlete v naravo.

Ze vrsto let Združenje borcev Žirovnica tesno sodeluje z lovsko družino Stol. Na območju odbora je 12 spominskih obeležij padlim borcem. Na ploščah je 34 imen večinoma mladih ljudi, skoraj pol jih je padlo prvo in drugo leto vojne.

Vzdrževanje je naporno in zamudno, člani ZB pa so vsako leto starejši. Zato se je odbor začel dogovarjati z lovci, da bi oni prevzeli skrb za spominska obeležja. Predlog so lovci sprejeli na občnem zboru družine.

Potem so na že omenjeno nedeljo lovci slovesno prevzeli skrb za

Proslava v Idriji se bo začela v soboto 24. oktobra ob 15. uri s slovesno sejo republiške konference klubov OZN.

V nedeljo, 25. oktobra, bo že ob 7. uri zjutraj rudarska godba igrala budnico. Ob 10. uri se bo začel promenadni koncert na zbornem mestu. Pol ure kasneje bodo mladinci prikoralili pred tribuno, ob 11. uri pa bo začetek zborovanja. Po pozdravnem govoru predstavnika organizatorjev bo govoril dr. Aleš Bebler, zatem pa bo kulturni program.

Po programu se bo mladina udeležila več srečanj, igrala bo rudarska godba, nastopilo bo tudi nekaj pop-ansamblov. Udeleženci proslave si bodo lahko ogledali tudi kulturne in zgodovinske znamenitosti Idrije in Cerknega, med drugim tudi bolnišnico Franjo.

Še eno pojasnilo

V zvezi s pismom Ferda Godine, objavljenem v 39. številki, in odgovorom dr. Vaneka Siftarja, objavljenem v 41. številki »TV 15«, smo prejeli več novih pisem, med njimi tudi nekaj anonimnih. Pisem ne bomo objavili, ker bi zavzela preveč prostora v listu in ker tudi sicer smatramo tako polemiko za nekoristno.

UREDNIŠTVO »TV 15«

obeležja. Tri skupine, sestavljene iz lovev in članov ZB, so obiskale vsa obeležja. Član ZB je lovecem pri vsakem obeležju opisal, kaj se je tam kaj zgodilo in zakaj stoji obeležje. Vsa obeležja so tudi odkraskili s cvetjem. Ena skupina, ki naj bi obiskala spominsko ploščo pri Prešernovi koči vrh Stola, pa je zaradi oddaljenosti in velike višinske razlike odšla na pot že v soboto. V sodelovanju s planinci iz kamniškega Titana je pripravila v nedeljo zjutraj pri spominski plošči manjšo proslavo.

Vse štiri skupine so se zbrale v nedeljo ob 12.30 uri nad Zabrško planino pri spominski plošči Julki Jenstrle. Tudi tam so imeli manjšo proslavo, sodelovali so pevci žirovniške Svobode, mladinci in šolarji. Nato so voditelji vseh štirih skupin raportirali predsedniku ZB kako so opravili svojo nalogo. Zatom je govoril predsednik lovske družine, ki je obljubil, da bodo lovci skrbeli za vsa spominska obeležja tudi tedaj, ko bo prapor ZB že zdavnaj v muzeju. Svečanost so lovci zaključili s častno salvo. Sledilo je tovariško srečanje v zgodovinskem Valvasorjevem domu. Tako so tudi lovci proslavili 25. obletnico osvoboditve in vnovič dokazali da so nasledniki starejših, tistih ki so prišli za puške, ko je bila domovina v nevarnosti.

ANTON ZUPAN

Pravna posvetovalnica

Ugotavljanje posebne dobe

Naš dopisnik nam je poslal vrsto dokumentov, iz katerih izhaja, da je bil njegov zahtevek za priznanje posebne dobe zaradi aktivnega in organiziranega dela med NOV dokončno zavrnjen. Dejansko se čuti prikrajšanega, ker je med vojno veliko delal in žrtvoval. Tudi nove priče predlaga in prosi, da mu svetujemo, kaj je mogoče še storiti.

Iz priloženih dokumentov izhaja, da je zavod za socialno zavarovanje na prvi stopnji zahtevo zavrnil. Ne samo da priče niso vedele povedati ničesar pomembnejšega o njegovem delu, tudi ZB je dala negativno mnenje. Predvsem pa je prosilec sam pri zaslišanju skopo pojasnil svoje delo. Tako ni mogel navesti niti približno količin materiala, niti časovnih obdobij, v katerih bi v omenjenem smislu sodeloval. Pritožba na republiški zavod ni imela uspeha. Zavod ugotavlja v svoji odločbi, da prosilec ni bil član kakšnega odbora, da je svoje delo za NOV opravljal le občasno in da ni pogojev, da bi se čas med vojno štel v dvojnem trajanju. Prosilec je nato sprožil upravni spor s tožbo na Vrhovno sodišče republike, vendar tudi s to tožbo ni uspel. Nato se je obrnil še na Vrhovno sodišče Jugoslavije s

pritožbo oz. vlogo, s katero je zahteval preizkus sodbe republiškega vrhovnega sodišča. Tudi ta zahteva je bila zavrnjena in tako je s svojim zahtevkom za priznanje posebne dobe prosilec dokončno propadel.

Kaj je mogoče še storiti?

Postopek je pravnomočno končan, kake tožbe, prošnje ni več. Možna je le obnova postopka, seveda pa morajo za to obstajati določeni razlogi. Biti morajo neke novosti, ki jih v času izdaje prve odločbe še ni bilo oz. prosilec zanje ni vedel. Možne so nove priče, nove listine in podobno. Toda uspeh takega zahtevka za obnovo je močno dvomljiv. Seveda ni izključeno, da je bila prva odločba nepravilna, da je bil postopek pomanjkljiv, toda za obnovo oz. njen uspeh je navadno malo upanja. Je pa to edino, kar je moč še storiti.

Priznanje naslova borca

Tovariš iz Primorske nam piše, da mu ni uspelo doseči naslova borca pred 9. 9. 1943 oz. 10. X. 1943, čeprav je takoj po kapitulaciji Italije poskušal vse, da bi prišel v stik s predstavnikoma NOV in stopil v narodnoosvobodilno vojsko. Ob kapitulaciji Italije je bil v južni Italiji vne-

ke vrste delavskem bataljonu, ki je v glavnem čistil ruševine od bombardiranja. Po kapitulaciji so vojaki Slovenci zahtevali od nadrejenih, da jim omogočijo vrnitev v domovino, seveda pa so bili zavrnjeni. Nato so pripravljali pobeg, da bi prišli do morja, se polastili kake ladje in nadaljevali pot v Jugoslavijo. Bilo je kakih 30 ali 40 fantov iz Slovenskega Primorja, toda pobeg ni uspel. Polovili so jih in zaprli, nato pa razmestili še niže po Italiji. Sam je nato ponovno poskušal pobegniti. Prišel je do Barija, kjer je bil po nekajtedenskem urjenju uvrščen v 3. prekomorsko brigado in prepeljan na Vis. Pred koncem vojne je bil pri Ilirski Bistrici težko ranjen. In vendar nima priznanega naslova borca pred 13. X. 1943.

Gotovo ima dopis, katerega vsebina je podana na kratko, v marsičem prav. Naš dopisnik sicer ne pove, kdaj se je prijavil v Barju, sklepati pa je, da je bilo to po 13. X. 1943. Očitno je, da je takoj po kapitulaciji začel delati, da bi se prebil do partizanov in jugoslovanskih predstavnikov v Italiji ter stopil v NOV. Toda kritični datum je prekorafen. Gotovo je v nepriznanju statusa borca pred 13. X. 1943 nekaj krivice. Toda za zdaj se najbrž ne da nič storiti, čeprav je naš dopisnik prikrajšan tako pri dodatku za borce kot pri upokojitvi. Datum je odločilnega pomena.

Člani Združenja borcev Žirovnica in lovske družine Stol pri eni izmed spominskih plošč

HIGIENSKA PAPIRNA KONFEKCIJA

Taloma

Sladkogorska

SLADKI YRH

Anka Valcl:

Pod esesovskim bičem od Maribora do Dresdena

Tri dni so me pustili na miru. 15. avgusta popoldne sem morala ponovno na zaslišanje. Na poti sem na Partizanski cesti srečala človeka iz Jarenine, ki je ob srečanju obrnil glavo proč.

Zaslišanje je bilo podobno prejšnjemu. Udarci po ranjenem telesu so me strahovito boleli. Cenc mi je s povojem ovil nogo v stegnu, ki je bilo poškodovano od električnega toka. Ta rana se mi je zacelila šele po petih mesecih. Tudi tokrat so me nazaj v celico peljali z avtomobilom. V celici so se me prestrašile, ker nisem bila več podobna sebi. Čez čas mi je paznica prinesla listek. Pisala ga je Malka in vprašala, kaj se je zgodilo, ko pa gestapo že vse ve. Odgovorila sem ji, da bom morala priznati, pa ne zaradi muk, temveč zato, ker smo bili izdani. Razumela me je.

Takoj zatem sta prišla paznik in gestapovec. Odpeljala sta me v bunker.

Ne vem, kako sem prišla v bunker, ker se mi je že med potjo pričelo blesti. Po pripovedovanju drugih sem bila v takem stanju 10 dni. Tretji dan sem dobila kruh in vodo.

Zadnji dan ležanja na tleh mi je paznica Vogrinova prinesla listek tovariša Lovšeta: »Anka. Priznaj toliko, da ne boš škodovala drugim. Ne daj se trpinčiti, ker je vse izdano.«

V vratih je zaškrtal ključ in vstopili so zdravnik, neki gestapovec in paznica. Samo gledali so me. Obleka mi je bila umazana od človeškega blata in prilepljena k telesu. »Kje ste bili tako pretepeni, da imate obleko vso krvavo?« me je vprašal zdravnik.

Gestapovec je naročil paznici, da me morajo takoj spraviti v samsko celico, umiti in menjati vso obleko. Drugega dne so me iz samske celice peljali nazaj k svojim sotrpinkam v celico 62. Popoldne sem spet morala na zaslišanje.

Torej, priznam naj le toliko, kolikor je že dokazanega. Obremeniti ne smem nikogar...

Tokrat krvnika Cenca nisem videla. Za tolmača je bil neznan človek. Vprašanja so se sukala okrog Šabedrovih, Kolarčevih, Stojana, Zvonke, Lovšeta. Ko sem zvečer podpisala zapisnik, sem želela, da bi bilo to zaslišanje zadnje in da bi bilo vsega tega trpljenja konec.

KONCENTRACIJSKO TABORIŠČE

Prišel je september. Iz Celja so z vlakom pripeljali večje število jetnikov, kar je pomenilo, da bodo skupno z mariborskimi zaporniki sestavili transport za koncentracijsko taborišče. 14. septembra je paznica Reinbacherjeva prebrala seznam jetnic, katerim je bila namenjena usoda koncentracijskega taborišča. Med prebranimi imeni je bilo tudi moje.

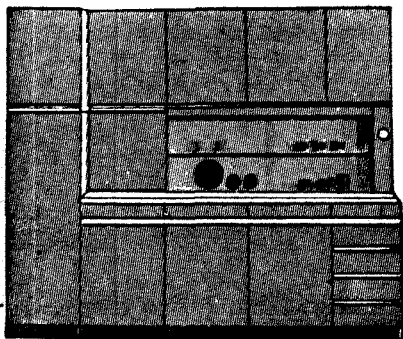
V petek, 15. septembra, ob pol štirih zjutraj, je paznica prižgala luč. Že dolgo sem bila budna. Oblekla sem vse, kar sem imela, ker je bilo prepovedano vzeti na pot večje cule. Na hodniku se nas je zbralo 20 žena in deklet, med njimi tudi Verica, Marica in Malka. Za popotnico je vsaka dobila tri četrtilogramu kruha in 15 dekagramov margarine.

Prvo polovico vagona smo zasedle ženske, drugo pa do skrajnosti izmučeni moški. Vlak se je premaknil. Pozabila sem na prisotnost tovarišic. Zagledala sem se skozi okno in z bolečino pomislila: ljubljena dežela, te moram res zapustiti? Ko se je vlak ustavil v Pesnici in Cirknici, sem čutila bolečo vročino ter redke in močne udarce srca. Srečno, dom in vsi domači! Ne jokajte. Tudi jaz ne jokam. Če se vrnem, bo lepo.

KONEC

V SODOBNO KUHINJO — SODOBNO KUHINJSKO POHIŠTVO

kredenca izpeljanke
iz kuhinje VEGA 55

Oddelek za turizem
LJUBLJANA, Titova c. 38

V oktobru in novembru vsak četrtek in petek 5-dnevno potovanje z avionom v London. Po Londonu avtobusni ogledi vseh turističnih in kulturnih zanimivosti — reklamna cena: 1.190.— din.

V oktobru in novembru 6-dnevno potovanje v Pariz z avionom in povratkom z avtobusom preko Dijona, Genove, predora Mont Blanc, Lago di Garde in Verone — po znižani ceni: 945.— din.

V oktobru in novembru 6-dnevno potovanje z avtobusom iz Beograda v Atene pod vodstvom izprašanih vodičev za din 998.—

Prijave, rezervacije in informacije v vseh poslovalnicah SAP Ljubljana.

PEKARNA IN SLAŠČICARNA

RUŠE

peče vsak dan sveži kruh
pecivo,

KLAVNICA IN MESARIJA

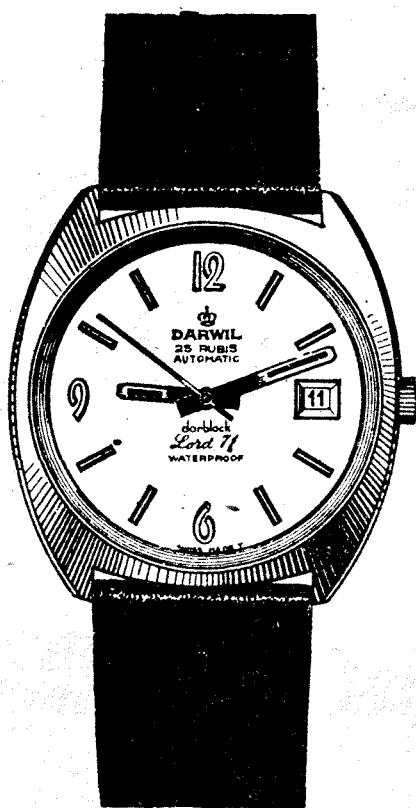
RUŠE

nudi cenjenim potrošnikom
sveže meso in mesne izdelke.

Biseri proizvodnje

DARWIL

Lord 71 Lady 71

V vseh je vgrajen specialni mehanizem izredne preciznosti. Najnovejši pri urah DARWIL — vgrajen DARBLOCK, ki ščiti vsako DARWIL uro proti udarcem in pretresom. DARWIL Superavtomatik SNOW STAR cronometer je pojem elegancije in točnosti. DARWIL LORD 71 Special Flat DARBLOCK. DARWIL LADY 71 DARBLOCK ženska moda 1970. GENERALNO ŠVICARSKO ZASTOPSTVO

NUDIMO PO SVETOVNIH KONKURENČNIH CENAH NAJVEČJO IZBIRO NAKITA IZ 14, 18 IN 22 KARATNEGA KONTROLIRANEGA ZLATA.

Prodaja s posebno garancijo! Na zalogi vedno 600 modelov ur DARWIL in ARETTA. Ure znamke DARWIL in ARETTA lahko kupite tudi v specializiranih trgovinah in veletrgovinah v Jugoslaviji. Servisi so v vseh večjih mestih Jugoslavije. DARWIL — TRST, PIAZZA S. ANTONIO NUOVO 4/I-II

Če gradite
pozrite na stroške!

- PREDEN PRIČNETE GRADITI, OBIŠČITE TRGOVSKO PODJETJE »GRAMEX« LJUBLJANA, KURILNIŠKA 10
- PREPRIČALI SE BOSTE, DA IMAMO NA ZALOGI BOGATO IZBIRO NAJRAZLIČNEJŠEGA GRADBENEGA MATERIALA.
- PRIPOROČAMO VAM NAKUP SANITARNE IN OBLOŽNE KERAMIKE IZ UVOZA PO KONKURENČNIH CENAH.
- OBIŠČITE NAŠA SKLADIŠČA V LJUBLJANI, NA LAVRICI IN VRHNIKI

Kulturni obzornik

FILM:

Onkraj

Prejšnji teden je bila v kinematografu Komuna svečana premiera novega slovenskega celovečernega filma »Onkraj«. Film je nastal po scenariju Mateja Bora, v glavnih vlogah pa nastopajo Ivica Vidovič, debitantka Jasna Androjna, Janez Škof, Milena Zupančič in številni drugi slovenski igralci. Film je bil predvajan na letošnjem festivalu v Pulju! S to premiero se začne hkrati tudi skupna akcija ljubljanskih kinematografskih podjetij, Zveze kulturnoprosvetnih organizacij mesta Ljubljane in revije »Ekran«, v okviru katere bo vsak drugi petek v mesecu svečana premiera jugoslovanskega filma.

V okviru Jugoslovanskega filmskega petka je bila prejšnji teden v Ljubljani premiera slovenskega filma »Onkraj«, ki ga je režiral Jože Gale.

Dramaturško vzeto je ta najnovejši domači film nekakšna

lepljenka dveh dokaj samostojnih zgodb, ki sta se po nekem ključu ali pa po bog si ga vedi kakšni logiki, znašli skupaj. Prva govori o partizanskem kurirju Damjanu, vprašanju njegove krivde po neizvršeni nalogi, ki je

imela za posledico smrt njegove izvoljenke partizanke Darje in še nekaj borcev, ter o poskusu rehabilitacije. Druga pa je zgodba o bivšem partizanu Mihi in njegovem soočenju z mladim pokolenjem v večernem lokalju, polnem dolgascev, ki nikakor ne morejo najti skupnega jezika s tem zagrenjenim alkoholiziranim starim borcem.

Vsaka izmed zgodb bi bila po svoje zanimiva in umljiva — posebno druga, saj je vprašanje spopada dveh tako različnih generacij zelo aktualno. Nasilna lepljenka obeh zgodb s tem, da je Miha hkrati tudi udeleženec prve zgodbe, pa ustvarja v filmu zmešnjavo, ki meji že na nerazumljivost. Povrh vsega pa je to spajanje obeh zgodb narejeno tako diletantsko, da bi si kaj takega danes ne smeli več dovoliti! Če dodamo temu še režiserjevo nedomiselnost in zastarele dialoge, dobimo filmsko delo, ki so ga očividno rodile čudne okoliščine nekih instanc za dodeljevanje denarnih sredstev v te namene. Več kot očitno je namreč, da je bila prva zgodba napisana pred morda več kot desetimi leti in da verjetno takrat — čeprav je bila vojna tematika neprimerno bolj aktualna — ni mogla prodreti... Scenarij za film »Onkraj« so torej potegnili iz predalov, ga nekoliko olepšali, mu nasilno dodali okvirno zgodbo, stlačili v program filmske produkcije in vsilili nič krivemu občinstvu!

Kljub zapisanemu pa se človek

ob gledanju tega najnovejšega filma o slovenskem partizanstvu ne more otresti neke skoraj magnetične moči, ki jo — ne glede na morebitne pomanjkljivosti in težke spodrsiljaje — izžarevajo vsi filmi s partizansko tematiko. Kaže, da imajo najtežji dnevi narodnoosvobodilnega boja sami zase neko trajno vrednost, ki učinkuje s posebno močjo ne glede na to, kako je le-ta predstavljen; hkrati pa obujajo v človeku naše kulturne sredine močno čustvo tudi do povojnega časa in splošne narodnostne zanesenosti, ki je sledila tej naši dramatični poti v zgodovini. Posebnost odnosa do partizanstva, ki človeka ne pusti neprizadetega, je tudi lirčnost, ki prevladuje v vseh slovenskih partizanskih filmih in tudi v filmu »Onkraj«. Menim pa, da je ob tem vseeno nujno zastaviti vprašanje, ali naj se na ta način še naprej prikazuje medvojna tematika ali pa naj se ji dodajo nove razsežnosti, ki bi bolj celoviteje prikazala naš boj. Film »Onkraj« v slednjem ni uspel, ohranil pa je čist in spoštljiv odnos do tega časa, kar mu lahko štejemo v dobro, saj se tako ni uvrstil med tiste filme, ki so zaradi pretirane želje po novotarijah izgubili ta odnos ali ga celo omalovaževali.

MILAN STANTE

NOVA KNJIGA

Robert Guillain: Kitajska

Zavod »Borec« v Ljubljani je te dni izdal knjigo francoskega novinarja Roberta Guillaina pod preprostim naslovom »Kitajska«.

Vsi vemo, da je Kitajska, kljub oddaljenosti in slabem poznavanju, danes morda kot še nikoli doslej izredno prisotna na svetovnem odru. In prav zato je, za našo slabo vednost o njej, dobrodošla sleherni knjiga, ki nam kaj poroča o njej. Robert Guillain je znani dopisnik in sodelavec še uglednejšega francoskega časnika »Le Monde« ter je že nekajkrat obiskal Kitajsko. Prvič se je mudil tam pred drugo svetovno vojno, knjiga, ki jo imamo zdaj pred seboj, pa je njegov report o obisku Kitajske 1964. leta. Čeprav je od takrat minilo že šest let, knjiga vsekakor ni brez milka za evropskega braleca. Kajti Guillain nam je svoj zadnji obisk popisal presenetljivo zanimivo in objektivno, poroča nam o vseh tegobah in napredku Kitajske po njenem tako imenovanem »velikem skoku«. Njegov reportažni zapis, ki mu ne manjka avtorjevih bistrih opazanj, pa tudi ne podatkov, ki so mu bili na voljo, nam slika podoba te mogočne in številne dežele s simpatijami in razumevanjem problemov, težav in stremeljenj tega največjega naroda na svetu, ki je prav pod komunističnim režimom prvič doživel zaresno enotnost dežele, dokajšnjo stabilizacijo osnovnega standarda, saj mu je uspelo premagati najhujšega sovražnika Kitajske skozi vso njeno zgodovino: lakoto in pomanjkanje.

Že po avtorjevem odhodu iz Kitajske je tam eksplodirala prva kitajska atomska bomba, ki je to deželo na mah vključila v najmodernejšo dobo, vendar je že iz knjige moč razbrati, da se je že takrat Kitajska pripravljala na ta svoj veliki podvig.

Kdor se torej hoče bolje in podrobneje seznaniti s sodobno Kitajsko, temu bo knjiga Roberta Guillaina prišla vsekakor zelo prav. Delo je prevedel France Šušteršič.

D. Z.

Zanimivosti

Rdeča pesnitev

Beograjski slikar Lazar Vujaklija in pesnik Dimitrije Nikolajević pripravljata ob obletnici kragujevske tragedije izdajo knjige »Rdeča pesnitev«. Obsegala bo trideset listov verzov, opremljenih z bogatimi ilustracijami. Na pripombo, da je verjetno po Desanki Maksimovič in njeni »Krvavi bajki« tvegano napisati karkoli o tragediji v Kragujevcu, avtor teksta pravi: »Desanka je svojo pesnitev posvetila ustreljenim dijakom, v Kragujevcu pa je bilo ubitih sedem tisoč ljudi in od tega pet tisoč delavcev — moji verzi so posvečeni njim.« Pesnitev bo tiskana v tri tisoč primerkih.

Solženicin je rekel

»Književnost, ki ne more upodabljati bolečine in družbenih silnic ter ne sme pravočasno opozarjati na moralne in socialne nevarnosti, ne služi imena književnost — označiti jo je mogoče le še za ponaredek. Takšna književnost zgubi zaupanje ljudstva.«

Nov film Antona Vrdoljaka

Znani filmski igralec in priznan režiser Antun Vrdoljak pripravlja realizacijo svojega tretjega filma. Spet se vrača k vojni tematiki, uporabil pa bo gradivo iz vojnega dnevnika Ivana Sibla. Naslov filma: »Na gori raste zeleni bor«. V glavni vlogi bo nastopil Boris Buzančić.

De Gaullov bestseller?

Ko so pred kratkim poslali na pariški knjižni trg 100.000 izvodov De Gaullovi »Spominov«, so jih še isti dan razprodali. Računajo, da bo knjiga postala bestseller. Novi zvezek govori o srečanjih s predsednikom Kennedyjem, Hruščovom in o koncu alžirske vojne. De Gaulle tudi piše, da je ameriškega predsednika svaril pred intervencijo v Vietnamu, češ da bo to pripeljalo do zapleta brez konca.

Doba zlega sna

Uradni glasili češkoslovaške komunistične partije, praški dnevnik Rude pravo in brat'slavka Pravda — odlikovani z najvišjimi državnimi priznanji — proslavljata te dni petdesetletnico izhajanja. V slavnostnem članku ob tem pomembnem jubileju je glavni urednik Pravde Bohuš Travnček med drugim zapisal tudi tole: »Leto 1968 pomeni danes, kar zadeva zgodovine vodilnih glasil naše komunistične partije, neznatno in neorganizirano leto — današnji na novo ustanovljeni uredniški kolektiv se te dobe spominja kot zlega sna!«

Vsak tretji državljani SZ je šolarček, dijak ali študent

Po podatkih, ki jih je objavila sovjetska agencija »Novosti«, obiskuje vse sovjetske šole in tečaje 78 milijonov ljudi, to pomeni, da obiskuje kako šolo ali tečaj vsak tretji državljani Sovjetske zveze, ki šteje okoli 240 milijonov ljudi. V Sovjetski zvezi je skupno okoli 200.000 šol in šolskih zavodov, na katerih poučuje dva milijona šeststo tisoč učiteljev, profesorjev in učnih moči nasploh. Pouk se odvija v 57 jezikih, kajti toliko in še več je različnih narodov in narodnosti.

Tora! Tora! Tora!

Ime Pearl Harbour je v spominu vseh nas kot eno najpomembnejših in najpogostejše omenjanih imen druge svetovne vojne. O osmem decembru 1941, ko je japonsko ladjevje napadlo to znano ameriško oporišče, pripravljajo tudi film. Zanimivo je, da film realizira ameriški režiser Richard Fleischer in znameniti japonski ustvarjalec Akira Kurosava. Naslov filma: »Tora! Tora! Tora!« Beseda pomeni v japonsčini tiger, z njo so japonski vojaki izražali željo po zmagi.

Partizanska ljudska pesem

Partizanova smrt

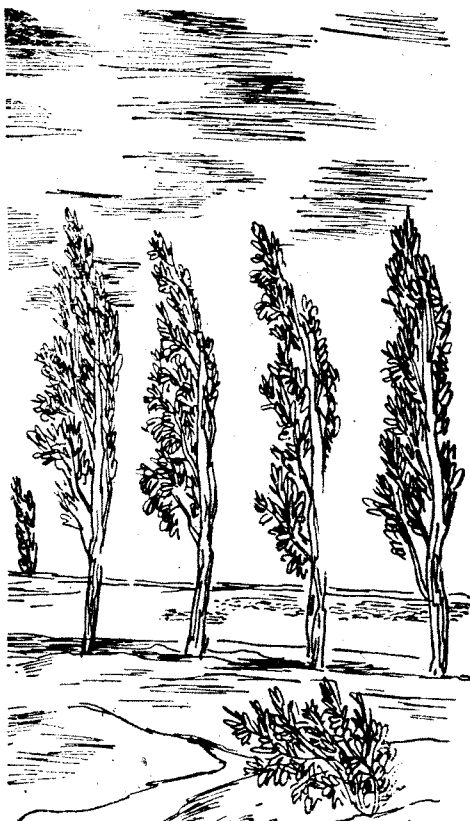
Na pozinelih ustnicah
je v zadnji živi kaplji krvi
zažarel, drago ime.

Zehtelo je v soncu kraško kamenje,
vroči žarki so sušili rdeče srage.
Iz hipa v hip
je bežalo miado življenje...
Kaplja za kapljo
je polzela kri iz zijajoče rane
in kamen je žejno pil...

Sinje, lepe oči
so iskale nekje v modrini
dragi obraz,
da ga vzamejo s seboj
na pot neznano, hotele so
vtisniti v umirajoči zenici
vso svetlobo,
vsrkati z obupom in ljubeznijo
jasni dan, sonce in življenje
objeti zadnjikrat
vso trpečo Domovino...

Hropeče prsi je davila smrt
srce se je krčilo v boju slovesa
in zadnja solza
se je obotavljaje utrnila
iz ugašajočih oči...

LUDOVICA KALAN

Spomin na borca

V galeriji beograjskega Doma armade je bila pred kratkim razstava slik in skulptur italijanskih umetnikov Enza Soce in Francesca Fiorentina. Slikar in grafik Enzo Soca je znan v mnogih svetovnih galerijah po delu, prežetem s humanizmom in še posebno vezanim na našo zemljo. (V Jugoslaviji je septembra 1943 padel njegov brat Andrea kot borec NOV!). V času obiska je Enzo Soca s soprogo in sinom obiskal tudi zvezni odbor ZZB NOV Jugoslavije. Ob tej priložnosti je mladi Carlo Soca v spomin na padlega strica izročil generalnemu sekretarju Dušanu Sekiču svojo risbo — portret znanega očeta Cervija, ki so mu fašisti ustrelili sedem sinov.

Vojaška veda in tehnika

Zelena luč za F-111

Pred kratkim je namestnik ameriškega obrambnega ministrstva David Packard v imenu Nixonove vlade napovedal le odobril nadaljnjo proizvodnjo novega lovca—bombnika F-111. Gre za letalo z gibljivimi krili, ki ima poleg dobrih lastnosti tudi vrsto pomanjkljivosti. Znano je, da so letalu F-111 največje nevarnosti povzročala krila, ki so se težko premikala in celo odpadala. Po hudi nesreči 22. decembra 1969 so ukazali, naj vseh 230 letal te vrste ostane na tleh, dokler jih ne bodo temeljito preskusili. Sedaj je to delo končano. Ugotovili so, da pri letalih ni več takih pomanjkljivosti, ki bi utegnile povzročiti nesreče.

Takoj zatem je ameriško vojno letalstvo sklenilo s podjetjem General Dynamics glede nadaljnjih dobav teh bombniških lovcev novo pogodbo v vrednosti 177.800.000 dolarjev.

Sovjetska letala v Sredozemlju

Ugledna britanska publikacija Jane's poroča o nagli krepitvi sovjetskih letalskih sil v Sredozemlju, zaradi česar so ZDA in druge zahodne dežele zelo zaskrbljene.

Urednik te publikacije John Taylor piše, da so sovjetske letalske sile, ki operirajo skupno z egiptskimi letalskimi enotami, sedaj opremljene z radikalno izboljšano verzijo letala — mig-21. Taylor še dodaja, da utegne tudi nosilka helikopterjev Moskva nekega dne dobiti dobro oboroženo letalo za navpično vzletanje. Ni pa nobenih dokazov za to, da bi Sovjetska zveza dobavila Egiptu letala mig-23 toda sovjetske letalske sile imajo sedaj neko novo letalo.

To je elektronski laboratorij, ki so ga na Zahodu krstili za »smaj« in ki naj bi igral vlogo prve obrambne črte pred podmornicami, oboroženimi z izstrelki polaris, ter pred taktičnimi letali, ki letajo nizko po tleh in ki so za današnjo obrambo največja nevarnost.

Razen tega ima Sovjetska zveza »v istem nemirnem delu Sredozemlja« bombnike Tu-16 in B-12. Tako Sovjetska zveza, piše Taylor, počasi prevzema nadzorstvo nad Bližnjim vzhodom in vso južno obalo Sredozemlja, od Maroka do Jemena, medtem ko so ZDA zaposlene v jugovzhodni Aziji.

Kitajske rakete in podmornice

Poveljnik ameriškega tihomorskega ladjevja viceadmiral Walter Small je izjavil, da je povečevanje kitajskega podmorniškega ladjevja resna grožnja ravnotežju sil na Tihem oceanu. Kitajska ima, sodeč po njegovih besedah, že kakih 30 podmornic in si še nadalje prizadeva povečati njihovo število. »Naše ladjeve na Tihem oceanu« zaskrbljeno ugotavlja Small, »ki ima sedaj 40 podmornic, se lahko že v dveh letih znajde na tretjem mestu glede na to, da imajo Sovjeti že sedaj na Tihem oceanu kakih sto podmornic.«

Kar pa zadeva kitajske balistične izstrelke, generalni direktor japonske Agencije za obrambo meni, da jih bodo imeli Kitajci do leta 1975 kakih 15 do 20, vendar ne verjame, da bi še letos opravljali kakšne poskuse. John Taylor, urednik britanske publikacije Jane's pa v zvezi s tem piše, da bo Kitajska sposobna izstreliti balistične medcelinske rakete v letih 1973—1975, dve ali tri leta kasneje pa bo imela že 25 izstrelkov te vrste.

Francoski »kaktusi«

V francoskih vojaških krogih izjavljajo, da so se izstrelki »zemlja—zrak« tipa »cactus«, ki jih francoska podjetja proizvajajo za Južno Afriko, tako dobro obnesli, da bo tudi francosko letalstvo v naslednjih petih letih namenilo 54 milijonov dolarjev za njihov nakup. Uporabljali pa jih bodo za zaščito jedrskih izstrelkov v podzemeljskih silosih.

Izstrelki za potrebe francoskega letalstva bodo nekoliko preurejeni, dobili pa bodo tudi novo ime — »scrotale«. Prevažati jih je mogoče s kamioni. So zelo učinkoviti, saj menda lahko že v 16 sekundah zadenejo nasprotnikovo letalo, ki leti na majhni višini z nadzvočno hitrostjo.

Obrambna vzgoja in ljudska zaščita

4000 helikopterjev v Južnem Vietnamu

ČLANEK, KI GA JE OBJAVILA AMERIŠKA AGENCIJA UPI O VLOGI HELIKOPTERJEV V SODOBNI VOJNI, JE V MARŠIČEM ENOSTRANSKI, Vendar nam kljub temu odkriva nekaj poučnih novosti iz njihove uporabe v Južnem Vietnamu.

Vsakokrat, ko se v Južnem Vietnamu zruši kak helikopter, ne glede na to, če je sestreljen ali pa strmoglavi zaradi kake napake, zastavljajo vrsto vprašanj. Ali je helikopter zanesljivo orožje? Ali ni morda sovražniku preveč izpostavljen? Ali ni nevarno letati z njim? Mar ne bi bilo bolje in varneje, če bi prepustili nebo letalom z običajnimi krili, ki se lahko zaščitijo?

Na vsa ta vprašanja ljudje, ki vodijo to vojno, pa tudi člani helikopterskih posadk, odgovarjajo nikalno.

Helikopter je v vietnamski vojni ne le dozor, ampak je hkrati spremenil ameriško kopensko vojsko v tretjo letalsko silo na svetu, takoj za ameriškim in sovjetskim letalstvom.

V Vietnamu uporabljajo približno 4000 ameriških helikopterjev, izmed katerih jih 80 odstotkov spada v kopensko vojsko. Vredni so približno milijardo dolarjev. Drugo milijardo dolarjev pa je bilo vrednih tistih štiri tisoč helikopterjev, ki so jih Američani v Vietnamu doslej izgubili ali pa so se poškodovali.

V primerjavo naj navedemo, da so v tej vojni Američani izgubili več kot 3000 letal. Na vsaki dve letali, ki jih sestrelje komunistični protiletalski topničarji, izgube po tri letala v raznih nesrečah. Pri helikopterjih je nekoliko bolje: na štiri sestreljene helikoptere pride pet helikopterjev, uničenih ob nesrečah.

Približno polovica vseh helikopterjev v Vietnamu spada pod poveljstvo generala Jacka Hemingwaya, komandanta ameriške prve (in edine) letalske brigade, drugi pa so v raznih enotah: po 425 helikopterjev v dveh zračnodessantnih divizijah, manjše število pa v ostalih divizijah in brigadah.

Najboljši »delovni konj« v indokitajskem spopadu je helikopter UH-1 Huey z enim rotorjem. Sprva je bil namenjen za evakuiranje ranjencev. Kasneje pa se je vsestransko tako zelo obnesel, da ga sedaj uporabljajo kot platformo za streljanje, poveljevanje, prevoz enot pri napadih, evakuacijo ranjencev in transport opreme.

Kopenska vojska uporablja tudi helikopter UH-1 Cobra — majhen in hiter helikopter, ki je dobro oborožen z raketami in mitraljezi — ter težki helikopter chinook za prevažanje enot in skeletni helikopter CH-54 (»zračni žerjav«), ki ga uporabljajo za dvigovanje težkih tovorov.

Mornariška pehota ima v Vietnamu kakih 300 helikopterjev, med njimi Huey, »zračni žerjav«, variante helikopterjev Cobra in chinook ter velike reševalne helikoptere.

Letalstvo ima helikoptere UH-3 in UH-53, ki jih uporabljajo za najzahtevnejša reševalna dela.

Mornarica pa ima skvadron helikopterjev Huey, ki vzletajo z rečnih priklonnikov, zasidranih v delti Mekonga. Razen tega mornarica uporablja za reševanje pilotov, ki s padali skačejo v vodo, še razne druge variante tega helikopterja.

Večina pilotov običajnih letal trdi, da je helikopter mnogo bolj kot letalo izpostavljen obstreljevanju. Če je letalo zadeto, še vedno lahko planira, medtem ko helikopter pada kot kamen.

Piloti helikopterjev so drugačnega mnenja. Pravijo, da se lahko varno spuste na tla celo s poškodovanim motorjem pod pogojem, če ni poškodovan rotor, če ne odpove menjalnik in če se helikopter ne obrne na hrbet. Kljub temu ima helikopterska posadka pri vzletanju, vkrcavanju vojakov na bojišče, obstreljevanju ali reševanju zelo tvegano opravilo. Piloti trdijo, da so v največji nevar-

nosti posadke lahkah izvidniških in tudi večjih helikopterjev za reševanje ranjencev.

V taki vojni, kjer ni fronte, je sovražnik lahko vsepovsod. Dne 26. avgusta je bil tako sestreljen helikopter chinook, ko je prevažal vojake iz ene postojanke v drugo. Ob tej priložnosti je izmed 32 vojakov, kolikor jih je bilo v njem, kar trideset izgubilo življenje.

Po predpisih, ki veljajo za pilote letalskih družb, ne sme noben pilot civilnega letala leteti več kot 80 ur mesečno. Ko pa v Vietnamu posadke helikopterjev dosežejo 160 ur poleta mesečno, jih njihovi poveljniki, če imajo dovolj nadomestnih posadk, pošljejo na dopust. Pri tem pa pogosto nalete

na odpor, zakaj piloti se ne žele ločevati od svojih helikopterjev.

Člani helikopterskih posadk vstajajo ob pol petih zjutraj. Po dveh urah, kolikor jih potrebujejo za zajtrk, pripravo in pregled helikopterjev, so že v zraku. Običajno se ne vračajo pred nočjo. Preden so prosti, morajo po pristanku ponovno pregledati svoje helikoptere. Zato lahko ležejo k počitku šele pol ure pred polnočjo.

Načelnik ameriškega generalštaba William Westmoreland je izjavil, da bi pred leti, ko je poveljeval ameriškim silam v Vietnamu, za bojne naloge, ki jih sedaj opravljajo helikopteri, potreboval vsaj še milijon vojakov.

Kljub temu kritiki, ki opozarjajo na občutljivost helikopterjev pred obstreljevanjem s tal, pogosto predlagajo, naj bi uporabljali raje navadna letala, ki lahko prav tako kot helikopteri pomagajo

kopenskim enotam, in padalce, ki lahko zagotovo vso potrebno mobilnost.

Zagovorniki helikopterjev pa mislijo drugače: »Padalo je najslabši pripomoček za vstop v bitko. S skupino padalcev se lahko spustite na tla, toda padalci niso takoj pripravljeni na boj. Razen tega pa padala in letala ne dajejo ljudem nobene možnosti, da bi se od tam tudi umaknili. S helikopteri pa jih lahko spustite kamorkoli, prav tako pa jih po potrebi spet zberete in odpeljete kam drugam.«

Razen tega lahko helikopter leta v vremenskih razmerah, ki so za taktično letalo nevzdržne, in ima z enotami na tleh vizualno zvezo. Helikopter, ki je namenjen za usmerjanje ognja, pa lahko kroži le kakih 60 metrov od tal s hitrostjo 90 km na uro ne glede na vreme, medtem ko si letala kaj takega ne morejo privoščiti.

Skrivnost „debelih bert“

Med prvo svetovno vojno je iz Bukarešte prispela novica, ki je osupnila srbsko vrhovno poveljstvo, posredovala pa jo je neka spretna obveščevalka.

Vojvoda Radomir Putnik, načelnik štaba srbskega vrhovnega poveljstva, je nujno sklical vojni svet.

»Slišali ste, kaj smo zvedeli iz Bukarešte.«

»Pa to lahko verjamemo?« je povprašal general Pavle Jurišić Sturm, poveljnik tretje armade. »Podatek o 'bertah' se sliši preveč fantastično.«

Vojvoda se je ozrl proti polkovniku Dragutinu Dimitrijeviću-Apisu, načelniku obveščevalne in protiobveščevalne službe.

»No, gospod armadnim poveljnikov kar povej, kaj vse si zvedel.«

»Nobenega dvoma ne more biti!« je Apis resno odgovoril. »Naša obveščevalna služba spremlja prevoz teh havbic prek Madžarske. Od Rusov in Francozov pa smo dobili natančnejše podatke o njihovih lastnostih. Za prevoz vsake take baterije, ki vsebuje dve havbici, potrebujejo dva vlaka z desetimi posebnimi 20—25 tonskimi vagonskimi platformami. S težkimi dvigali jih na vlak nalože v 12—24 urah.«

Poveljniki armad in člani štaba vrhovnega poveljstva so ga napeto poslušali. Apis pa je nadaljeval:

»Poznamo dve vrsti teh havbic. Prvo so izdelali pred štirimi leti in deluje le s tračnic. Njen kaliber znaša 420 mm, domet pa 15 kilometrov. Havbica je na položaju težka 140 ton, medtem ko njena granata tehta 930 kilogramov. Na uro lahko izstrelji po šest granat, strelja pa zaradi maskiranja položajev le podnevi. Vsaka granata stane po 3000 zlatih mark!«

»Oho, torej nas bodo Nemci obstreljevali s suhim zlatom!« je vzkliznil general Živojin Mišić, poveljnik prve armade.

»Drugi tip tega orožja,« je po kratki prekinitvi Apis spet nadaljeval, »so začeli uvajati pred dve letoma, ima pa traktorski vlek. Kaliber je isti kot pri prvi havbici, ima pa manjši domet — 10 kilometrov. Granata je težka 800 kg. Na položaj jo lahko postavijo že v štirih urah. Ker pri izstrelitvi seže plamen do sto metrov visoko, je ponoči ne uporabljajo. Granate se zarijejo do dvanaest metrov globoko v tla, prebijajo pa do 120 centimetrov debele železobetonske zidove.«

Vojaški poveljniki so obnemeli. »Potemtakem sploh nimamo zaklonske, ki jih te havbice ne bi mogle prebiti,« je pripomnil general Živko Pavlović, namestnik vojvode Putnika.

»Baterija z dvema havbicama na motorni pogon,« je Apis še dodal, »bo obstreljevala Beograd, baterija s havbicama na tračnicah pa Smederevo. Nemci so za njihov prevoz pripravili že vse potrebno: na poti, ki pelje v Dobanovce, so v smeri Belkoš Salas, zahodno od Zemuna, položili železniške tračnice. To pomeni, da bodo položaji bržkone na Bežanijski kosi. Od končne postaje do tja jih bodo potegnili traktorji. Druga proga pa pelje proti Kovinu, po čemer sklepamo, da bo ta baterija delovala z železniških tračnic.«

»Če bodo pred Beograd privlekli take topove, potem ti niso namenjeni proti vojaškim enotam, ampak proti civilnemu prebivalstvu,« je rekel general Sturm.

»To pomeni, da žele zlomiti naš bojni duh!«

Nato se je dvignil general Mišić. Njegovo nagubano lice je kazalo železno odločnost.

»Lahko porušijo naš Beograd, vendar nas ne bodo zlomili vse dotlej, dokler ne bodo ubili zadnjega našega vojaka!«

»Prav imaš, Živojin,« se je nasmešnil vojvoda Putnik. »Kljub temu pa moramo storiti vse, kar je v naši moči, da zadržimo Beograd in Smederevo v naših rokah vsaj toliko časa, dokler nam ne priskočijo iz Soluna na pomoč naši zavezniki.«

Takrat ni še nikomur prišlo na misel, da bo srbska vojska prepuščena sama sebi in da bo vsa zavezniška pomoč vsebovala le baterijo obalnih topov, ki so prispele v Beograd, baterijo ruskih obalnih topov, dva angleška rečna torpedna čolna, nekaj ruskih bojnih čolnov in francosko eskadriljo na letališču na Banjici.

**pravi naslov
za denarna
vprašanja**

**KB
LJUBLJANA**

**KREDITNA
BANKA
IN
HRANILNICA
LJUBLJANA**

od 1. oktobra dalje

ljubljska banka

OBRTNO PODJETJE

MEŽA

DRAVOGRAD

OBRATI:

VODOVOD, KLEPARSTVO, PLESKARSTVO, ZIDARSTVO, MIZARSTVO, POLAGANJE KERAMIKE

Zgodovina Gubčeve - drugo leto?

Naš list sproti obvešča bralce o novih knjigah, ki obravnavajo osvobodilno vojno in revolucijo. Med drugim prinaša tudi prikaze del iz zbirke »Knjižnica NOV in POS«. Do zdaj so iz te zbirke izšle tri knjige o brigadah 31. divizije, knjige o Bazoviški in 15. brigadi ter Jeseniško-bohinjskem odredu kot tudi o prekomorskih brigadah in mornarijih, letalcih in topničarjih prekomorcih. Več drugih knjig o posameznih enotah pa pisci pripravljajo in tudi o teh piše naš list. Uredništvo je prejelo že nekaj pisem, v katerih bralci sprašujejo, kako je z zgodovino Gubčeve brigade. Zato smo se obrnili na tovariša Lada Ambrožiča-Novljana, ki piše to zgodovino.

Lado Ambrožič-Novljan je zgodovinska osebnost našega partizanstva. Bil je med prvimi komandanti Gubčeve brigade, kasneje je bil komandant 9. korpusa, nazadnje pa načelnik glavnega štaba. Doslej je napisal dve knjigi, in sicer eno o partizanski protiofenzivi spomladi 1943 na Dolenjskem ter knjigo o pohodu 14. divizije na Stajersko.

Tovariš Ambrožič je najprej odgovoril na vprašanje, ki morda najbolj zanima nekdanje borce v Gubčevi brigadi. Kdaj bo knjiga izšla?

Sredi prihodnjega leta bo rokopis pripravljen za tisk, obsegal bo 800 do 1000 tipkanih strani. Knjige o brigadah, ki so izšle doslej, obsegajo poprečno od 250 do 300 strani za eno leto delovanja. Torej bo delovanje Gubčeve, ki se je bojevala skoraj tri leta, opisano približno enako podrobno.

Upoštevati je treba, da je bila Gubčeva brigada tretja slovenska brigada, če računamo, da je bila prva II. grupa odredov, druga pa Tomšičeva. Velik del borcev in funkcionarjev je kasneje opravljal razne funkcije po raznih enotah. Zato marsikje imenujejo prve štiri

ri slovenske brigade (sem II. grupe ne štejejo) matične brigade.

Ambrožič je začel zbirati podatke oziroma pisati knjigo že leta 1968. Torej vidimo, da eno leto bojevanja zahteva tudi leto dni raziskav. Veliko več dela kot samo pisanje pa zahteva iskanje podatkov in dokumentov. Tudi pisec zgodovine Gubčeve brigade je moral pregledati 60.000 dokumentov. Od tega jih je dal 4 do 5 tisoč preslikati. Vsi ti so večje važnosti za zgodovino Gubčeve brigade.

Glede virov pa smo lahko pri Gubčevi brigadi še kar zadovoljni, pravi Ambrožič. Tudi iz prvega razdobja je naravnost presenetljivo veliko dokumentov. Med drugim so tu osebni dnevniki, kot npr. dnevnik Mileta Čubrića, mnogo je tudi pisanih spominov. Gradivo iz prvega razdobja je zelo zgoščeno, zato je tudi iskanje veliko lažje. Za kasnejše obdobje, ko se je naša vojska organizacijsko utrdila in ko se je razvila vrsta služb, je gradiva vedno več. Toda zaradi opisovanja raznih manj pomembnih podrobnosti je veliko več iskanja, če hočeš najti kaj bistvenega.

Ambrožič namerava v knjigi dokumentirati tudi podatke o boric in funkcionarjih Gubčeve brigade. Pregledal je kartoteko ranjenih in padlih v arhivu Instituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani, razna poročila in sezname ter v njih našel nad 1500 imen nekdanjih Gubčevcev. Vsekakor pa to še niso vsi.

Tovariš Ambrožič je veliko povedal tudi o načelih, ki ga vodijo pri pisanju. Čeprav je imel včasih pri prejšnjih svojih delih že težave, se tudi pri Gubčevi brigadi dosledno drži gole resnice in ne mara ničesar olepšati. Medtem ko je včasih vedel samo za stališča partizanske strani,

ima zdaj kot zgodovinar tudi podatke o tem, kaj so mislili nasprotniki.

Potem ko je bil januarja 1943 imenovan za namestnika komandanta 3. operativne cone, je bil tovariš Ambrožič vedno v višjih vodstvih. Tam so v ožjih krogih veliko razpravljali o naši in sovražnikovi taktiki in strategiji. Ambrožič zelo ceni Saranovića kot odličnega oficirja, ki je znal marsikaj razčleniti že takrat, kar so pozneje potrdili sovražnikovi dokumenti. Druga dva, ki ju zelo ceni, pa sta pokojni Dušan Kveder in Albert Jákopič.

Med drugim so spomladi 1944 razpravljali tudi o oborožitvi naših enot. Ugotovili so med drugim, da se bolj splača nositi s seboj več eksploziva in manj železja. Zato so dali spodbudo za izdelavo »partopaa«. Veliko let po vojni so se pojavili netržavni topovi in tako potrdili pravilnost njihovih sklepov.

Del teh ugotovitev s štabnih konferenc, kjer so ure in ure razpravljali o pomenu raznih sovražnikov akcij, o razporeditvi enot, tako naših kot sovražnikovih, bo Ambrožič lahko uporabil tudi pri pisanju zgodovine Gubčeve brigade. Tako njena zgodovina ne bo ločena od celotnega dogajanja, ampak bo prikazovala predvsem vlogo brigade v sklopu vse naše vojske.

Naša vojska pa se je učila na napakah, pravi Ambrožič. Zato je tudi izoblikovala svoja načela in merila glede odgovornosti vodilnih ljudi in borcev. Ni vojskovodje, ki ne bi bil kdaj tudi poražen, zato je bila pretirana strogost pri ocenjevanju posameznih poveljnikov škodljiva. Vendar so bili pri partizanih sposobni ljudje tem bolj cenjeni in upoštevani, kolikor bolj je bila popolna organizacija naše vojske in njena usposobljenost. Zatorej nam bo marsikaj veliko bolj jasno, če upoštevamo, v kakšnih razmerah se je bojevala Gubčeva brigada, kako je bila oborožena in kako oblečena ter obuta.

Tako bo verjetno zgodovina Gubčeve brigade prva zgodovina ene štirih prvih slovenskih brigad, ustanovljenih leta 1942. To lahko pričakujemo na podlagi strokovne sposobnosti pisca, izpričano v njegovih dosedanjih knjigah. To nam jamčijo tudi njegova vztrajnost, natančnost, marljivost in široko obzorje.

MP

Fran Štaudekar:

Ob 50. obletnici plebiscita na Koroškem

Očitati so jima zločinstvo in izdajstvo. Ras je, da obema lahko naprtno dobršen del krivde, zlasti še ljubljanski vladi. Toda za pravilno razumevanje izida plebiscitnega glasovanja moramo poznati prejšnji razvoj na Koroškem, vsaj v zadnjem polstoletju pred plebiscitom, ko je nemška meščanska politika uporabljala vse v tedanjem družbenem in političnem sistemu možne načine, da zavre gibanje za slovensko politično uveljavitev in osamosvojitve. In v samih pripravah za plebiscit je treba seveda kot poglavitni činitelj, zaradi katerega je do plebiscita sploh prišlo, upoštevati delovanje nadaljevalcev te nemške meščanske politike na Koroškem.

Ko si zastavljamo vprašanje, kako je do plebiscita sploh prišlo, se moramo najprej ustaviti pri ameriški komisiji polkovnika Shermana Milesa, čigar poročilo o Koroški je bilo odločilno za sklep pariške mirovne konference, da naj odloči o državni pripadnosti slovenske Koroške plebiscit.

Ko je 14. januarja 1919 po sporazumu med koroško deželno vlado v Celovcu in Narodno vlado v Ljubljani nastopilo v oboro-

Predsednik komisije ameriške delegacije pri mirovni konferenci v Parizu A. C. Coolidge (desno) in podpolkovnik Sherman Miles sta mnogo pripomogla k za nas negativnemu izidu koroškega plebiscita.

ženem boju na Koroškem premirje, sta obe vladi sklenili začeti 16. januarja 1919 v Gradcu pogajanja za določitev demarkacijske črte, ki naj do mirovne pogodbe razmeji zasedena in upravna področja Nemške Avstrije in Jugoslavije. Nenadoma sta se pojavila pri pogajanjih člana študijske komisije, ki jo je pod vodstvom prof. za zgodovino Coolidgea poslala na Dunaj ameriška delegacija na pariški mirovni konferenci — podpolkovnik Miles in poročnik King. Znano je, da se je to zgodilo na prošnjo koroške deželne vlade. Coolidge je bil znan prijatelj Avstrije, nekaj let v zadnjem desetletju je bil tajnik ameriškega veleposlaništva na Dunaju. Čeprav je bila ta komisija samo študijska in je imela samo to nalogo, se je Coolidge odločil, da ustreže koroški deželni vladi. Dne 19. januarja 1919 je podpolkovnik Miles, zopet na prošnjo koroške deželne vlade oziroma njenega zastopnika, predlagal, da obe stranki privoli, da Miles in King prepotujeta sporni del Koroške in določita zemljepisno točno demarkacijsko črto, ki naj po možnosti upošteva tudi nacionalne želje prebivalstva. Ta njuna odločitev naj bi bila dokončna do enakega ali drugačnega sklepa mirovne konference. Ta predlog je bil za obe strani obvezen, ko ga odobri tudi Coolidge sam.

Ljubljanska vlada je pomišljala, ali naj ta predlog odobri. Zunanji videz Koroške je bil povsem nemški. Bilo je komaj 2 meseca po koncu I. svetovne vojne, 2 meseca po razpadu Avstrogrške, v kateri so Slovenci in Nemci stoletja živeli v deželi v državni skupnosti. Nemci so se zavedali, kakšen vtis bo dobil Miles, ko se bo vozil po koroških cestah, zavedali pa so se tudi da bodo imeli boljše možnosti organizirati sprejeme ob cestah kakor Slovenci. Zato je ljubljanska vlada poslala h Coolidgeu bivšega slovenskega vladnega komisarja na Koroško Smodeja in podpredsednika ljubljanske vlade Žerjavo, da mu izrazita pomisleke proti Milesovemu predlogu. Coolidge se je sicer zavedal, da bo prekoračil pooblastila, ki jih je imel od ameriške mirovne delegacije v Parizu, če bo Milesov predlog odobril. Njune pomisleke proti Milesovemu predlogu pa je Coolidge zavracal z utemeljitvijo, da bi se slovenska vlada pokazala pred evropsko javnostjo v slabi luči, če bi vztrajala pri svojem odklonilnem stališču. Jasno, da je bil to pri-tisk. Če pomislimo, kak ugled je tedaj Amerika imela, kaj je pomenilo ime njenega predsednika Wilsona, demokrata, oznanjevalca načela pravice do samoodločbe, prijatelja Jugoslavije, je nekako razumljivo, da si Narodna vlada v Ljubljani ni upala zavrniti Milesov oziroma Coolidgeov predlog. In vendar je bila s tem storjena velika napaka, s strani Milesa in Coolidgea pa narodni svobodi koroških Slovencev velika krivica, ki je zatemnila prej omenjena in oznanjena demokratična načela ameriškega predsednika Wilsona. S to krivično odločitvijo se je Amerika očitno postavila glede Slovenske Koroške povsem na stran Avstrije, kar se je, tudi v poznejšem njenem ravnanju očitno pokazalo.

Po tej Coolidgeovi odločitvi sta podpolkovnik Miles in poročnik King 28. januarja 1919 odpotovala na Koroško. Med potjo pa sta 27. januarja izzvala v Mariboru velike protislovenske demonstracije mariborskih in okoliških Nemcev in nemčurjev, tako da je prišlo po nepotrebnem do prelivanja krvi. Oba ameriška oficirja sta prepotovala slovensko Koroško in v enem tednu ob dobro organiziranih akcijah ob cestah, koder sta potovala, spoznala, kakšne so narodnostne razmere na Koroškem. Koroški Slovenci pa o njihovi poti niso bili niti obveščeni, zato tudi niso mogli povedati svojih želja in predlogov. Ze iz tega se vidi, kako tesno so bile koroške deželna vlada in njene nemško-nacionalne organizacije povezane s Coolidgeovo komisijo, ki je poslala na Koroško podpolkovnika Milesa in poročnika Kinga in čisto po nemških željah ugotavljala stanje po Koroškem in na tej osnovi sestavila svoje »mirovni konferenci leta 1919 OB VNETH PODPORI ITALIJE (Sominio) in AMERIKE (Coolidge) predlagala»...

Naša obramba 1970 - 10

Uvodni članek je prispeval naš znani vojaški in politični komentator Ivan Franko-Iztoč, v njem pa piše o družbeni samozasčiti. S tem, da je ta članek uredništvo dalo na prvo stran, je hotelo pokazati, kako je obramba vzgoja prebivalstva s stališča pozornosti do vseh, ki bi hoteli vohuniti, zelo važna zadeva.

V duhu pravkar minulega svetovnega padalskega prvenstva je Miroslav Učar napisal »Sport, ki je tudi šola diverzantov«. Nekaj lepih barvnih posnetkov kot tudi naslovno stran smatramo lahko kot ilustracijo tega prispevka.

Spomin umrlega pisatelja Franceta Bevka so počastili z objavo odlomka iz njegovega obsežnega dela. Naslov odlomka pa je »Pot v svobodo«.

Boris Lah je napisal »S topovi nad Zdensko vas« kot svoj prispevek k slovenski vojaški zgodovini. Dipl. inž. Janez Susnik tudi v tej številki nadaljuje s svojim razlagljanjem o mirolnih uporabi jedrske energije. Andrej Zupančič in Gorazd Tomič pa nadaljujeta »Nevarne pritlikavce«. V tem prispevku opisujeta različne tipe pištol in revolverjev. Major Ivo Tomine piše o uspehih pri obrambnih pripravah v občini Ravne na Koroškem. V seriji nadaljevanj o hudih letalskih napadih med zadnjo vojno ta številka revije prinaša opis napada na Köln 30. maja 1942, prvega velikega zavzniskega napada na nemška mesta. Slavko Tarman pa je napisal prispevek o Juriju Vegi, Slovencu, ki se je povzpel med vodilne znanstvenike svojega časa.

»Zadeva King Kong« govori o nemškem vohunu, ki se je uspel vrinuti v vodstvo holandskega odporiškega gibanja. Nemcem je pravočasno sporočil kraj in čas zavzniskega desanta ter jim tako omogočil zmago. V tej številki je nadaljevanje iz prejšnje, konec pa bo v prihodnji. Sledi fotografska reportaža o zadnji svetovni vojni na dveh straneh. »Smrtonosni oblaki nad Etiopijo« bralce seznanja z vojno v Etiopiji na predvečer II. svetovne vojne. Tedaj je italijanska vojska množično uporabljala strupene pline zoper slabo oborožene in neuke domačine. »Tajfun« divja proti Moskvi pa govori o nemški ofenzivi proti Moskvi jeseni 1941, ko je le malo manjkalo, pa bi padlo sovjetsko glavno mesto v roke nacistov. Ing. Vlado Ribarič piše o sovjetskem mnenju o vojski NATO in ameriški vojaški moči, prof. Blanka Druškovič pa nadaljuje s svojimi prispevki o prehrani v prirodi. Slede zanimivosti iz vojaške tehnike z mnogimi fotografijami, pisma uredništvu in nagradna anketa.

Prav anketa pomeni za revijo novost, uredništvo jo je sklenilo razpisati, da bi na ta način ugotovilo mnenja bralcev ter se tako še bolj približalo njihovim željam in okusu. Izmed tistih, ki bodo odgovorili, bodo izžrebali 25 dobitnikov knjižnih nagrad v vrednosti 250 din za vsakega. 30 pa v vrednosti 120 din.

V tej številki prinaša »Naša obramba« tudi študijsko gradivo. Kot prvi je prispevek »Izvirna strategija« (general-major Dušan Dozet). Sledijo: »Zatemanitev — pomemben varnostni ukrep« (Polde Stukelj), »Evakuacija« (Polde Stukelj), »Od diverzijah na infrastrukturo« (polkovnik Ahmed Hamzić), »Od pete kolone do specialnega vojskovanja« (Miloš Petrić in Dušan Vilić), »Vojska in radioelektronika« (generalmajor V. Grankin), »Obramba ameriške motorizirane pehote« (iz ameriškega časopisa) ter »Sodobno letalstvo« (podporočnik Jože Jerić).

MP

Kovinsko podjetje

UNIVERSAL

projektira, izdeluje in montira cevne zračne pošte in strojne naprave

SLOVENJ GRADEC, Francetova 13
Telefon: (062) 84-063, 84-291

KMETIJSKA ZADRUGA

RUŠE

- lastna proizvodnja kmetijskih pridelkov
- odkup in prodaja
- kooperacijsko sodelovanje
- hranilno kreditna služba

Mile Pavlin **SKRIVNOST ŠIMNOVE SMRTI** / TORZO ROMANA /

V tem primeru me bodo odpisali in zavrgli kot staro umazano perilo.

Cez nekaj dni sem znova šel na sestanek z inšpektorjem. Izmisli sem si zagovor, da je tolmač odšel nekam v Nemčijo. Na obrazu sem mu bral, da mi ne verjame, rekel pa tega ni. Zdaj sem vedel, da mi bodo naprtili nekoga, ki me bo nadziral ali skrivaj spravil s sveta, morda pa me bodo kar takoj poslali na Dolenjsko. Tako bo moje svobode na Pohorju konec, v najboljšem primeru bom kje na Dolenjskem na osvobojenem ozemlju vtepal tepcem učenost v glavo. Moral bom delati od zore do mraka, do ženske ne bom mogel, pa še na vsakem koraku me bodo nadzirali.

Preden je inšpektor odšel, smo imeli sestanek s sekretarjem komiteja. Spet je letelo veliko očitkov na moj račun. Uspehov, ki sem jih imel v delu, niso mogli zanikati, toda glede partijske discipline... Še vedno sem se namreč izogibal sestankov, češ da ne utegnem. V pol leta sem se udeležil partijskega sestanka samo dvakrat, pa še takrat so me slučajno našli in se jim nisem mogel izmuzniti.

Pri tem pa je tudi ostalo. Niso me več gnjavili, nič več zahtevali od mene, naši medsebojni odnosi so se na videz celo popravili. Toda slutil sem, da je vse skupaj samo trik. Zato sem o vsem tem poslal v Maribor obširno poročilo, obenem pa sem jim očital, da so me pustili na cedilu. Bal se nisem več, saj hujšega nisem mogel doživeti...

Brž sem dobil odgovor: niso me pustili na cedilu, zaupali so v mojo iznajdljivost. Če bi poslali na

322

sestaneke lažnega tolmača, bi se ta lahko zmedel, ga polomil in nas vse pokopal. Tako pa sem si izbral edino možno pot za rešitev.

Da, po vsem tem me bodo najbrž res poslali na Dolenjsko. Če se bo to zgodilo, naj se trudim in se izkažem kot zanesljiv komunist in dober delavec. Seveda bodo vse zveze z menoj zaenkrat prekinili. Toda takoj po vojni me bodo spet potrebovali in tedaj naj bom pripravljen sodelovati v boju proti komunizmu...

Kaj naj to pomeni? sem pomislil. Kako mislijo, da bi sodeloval po vojni v boju proti komunizmu? Menda ne mislijo s tem priznati, da bo Nemčija vojno izgubila? Kdo naj potem nadaljuje protikomunistični boj? Angleži in Američani? Torej bo spet vojna med njimi ter Nemci na eni ter Rusi na drugi strani. Naša država bo na strani Rusov in jaz naj bi še nadalje opravljal delo izdajalca. Zato so mi omogočali uspehe, zato so me skušali ziniti kar se da više in zato jim je všeč, če bom moral na Dolenjsko. Toda kako to, sem spet pomislil, da se Nemci in Angloameričani še vedno tako zagrizeno bojujejo? Na tisoče ljudi vsak dan pada, za njihovim hrbtom pa vlade snujejo sporazum. Fej, pa taka politika, umazana vlačuga...

Poziva, naj grem na Dolenjsko, pa ni hotelo biti. Namesto tega sem dobil pomočnika, ki so mi ga poslali iz štaba v Savinjski dolini. Vedel sem, da mi bo gledal pod prste. Kako naj se ga znebim? Odhitel sem v dolino in napisal pismo gestapu, vprašal za svet.

Cez nekaj dni sem dobil odgovor. Naj se nekako najdem, naj delam kakor vem in znam. Pomislil sem, da so me morda prepustili usodi ali pa so me začasno izpustili iz krempljev, da se pri naših bolj uveljavim.

Medtem je prišel novi v naše taborišče. Poznalo se mu je, da se nas starih boji, kar nekam sam zase

323

je skušal i jesti i taboriti, ob vsakem šumu in naši kretnji se je zdrznil. Cez nekaj dni sta prišla še dva. Tako sta nastali v naši skupini dve ločeni, skoraj sovražni skupini. Ko so bili trije, so bili bolj pogumni, celo vsiljivi, in v vsako reč so skušali vtakniti svoj nos. Očitno je bilo, da nas nadzirajo. Prav zdaj bi potreboval kakšno imenitno odkritje, da jim zavežem oči. Pisal sem novo pismo v Maribor.

Nove tri pa sem pušcal lenariti. Poležavali so po taborišču, nekaj časa jim je bilo to še kar všeč, potem pa so počasi začeli sitnariti. Nato so sami začeli hoditi po našem območju. Najbrž so iskali nove zaupnike. Svaril sem jih pred vrinjenci in provokatorji. Spet sem pisal rotoče pismo v Maribor, saj mi na prvega sploh še niso odgovorili. Končno so mi odgovorili, da mi bodo skušali pomagati. Morda se jih je tudi tamkaj že loteval strah pred koncem, morda pa so me skušali uničiti ali preizkusiti.

Nekako mi je uspelo zvohati, kam gre eden izmed novih na sestanek in kdaj. Brž sem poslal Mariborčana v mesto, in uspelo mu je nagovoriti Nemce, da mu postavijo zasedo. Fant je bil ubit. Oddahnil sem se, češ enega sem se znebil ostala sta samo še dva. Ta dva pa sta me še bolj sovražno gledala.

Kmalu zatem je padel že drugi, to pa brez moje krivde, čisto slučajno. O obeh sem poročal našemu štabu in se izgovarjal, da sta bila pač bolj samosvoja, da me nista ubogala in da nista poznala območja.

Tretji, zadnji, je bil zaradi smrti svojih dveh tovarišev sila potrft. Že prej se nas je bal, zdaj pa je naravnost blaznel. Sploh ni upal več med nas, tičal je nekje v bližini našega taborišča in se venomer selil. Menda si od strahu sploh ni upal spati, jedel je zelo malo in se mu je nazadnje od vsega skupaj že kar bledlo. Tudi sam sem se bal zanj. Če bi ga ubili, bi bila moja usoda zapečatena, saj bi vsak

324

norec lahko uganil, da sem se vseh treh znebil s pomočjo gestapa. Če sem se prvega resnično znebil, je drugi padel slučajno, in isto bi se lahko pripetilo tudi tretjemu. Zato sem bil tudi sam v hudih škripcih. Razen tega sem se bal, da ne bi kaj izvohal o našem početju.

Imel sem srečo, nazadnje so fanta na moje vztrajne zahteve odpoklicali in oba sva se oddahnila.

Potem sem spet dobil pismo iz Maribora. Pisali so mi, da pride te dni k partizanom tak in tak človek, piše se tako in tako. Treba ga je prijeti, zastišati in, če ne gre drugače, tudi z mučenjem doseči, da bo priznal, da ga pošilja gestapo. Izpustili so ga nalašč iz koncentracijskega taborišča, ko je odslužil tri leta ječe, na katero je bil obsojen zaradi komunistične dejavnosti kmalu po zasedbi Štajerske. Brat je vpliven komunist na visokem položaju, znan predvojni partijec in kulturni delavec. Tudi njega so že pred letom izpustili iz taborišča po pomoti, ko je odslužil svojo kazen. Zdaj je nekje na Dolenjskem med vodilnimi ljudmi slovenskega partizanstva.

Z zaslišanjem je bilo treba pohiteti, preden brat, voditelj, izve zanj. Tako bo sumljiv in ga bodo izključili iz vodstva ali celo ustrelili.

Vedel sem, kaj bi se zgodilo, če ukaza ne bi izvršil, pa tudi škodoželjnost me je prevzela, ko sem slišal, da bom onemogočil voditelja ki je na osvobojenem ozemlju. Kmalu smo imeli brata pri nas v taborišču, privezanega na smreko. Pestili smo ga kot le kaj, pa vse zaman. Tajil je vse, nič od tistega, kar smo hoteli, ni hotel priznati. Pustili so ga, ko je odslužil kazen, je trdil venomer, o gestapu pa ne ve nič, razen kar je slišal v taborišču. Tam je čutil nasilje gestapovcev, slišati je bilo tudi o vohunih med jetniki, toda on ni bil med njimi.

Naj ga ustrelim, napišem ponarejeno zaslišanje in podenj postavim ponarejen podpis? Brat lahko

325

zahteva izkop, lahko pa tudi ugotovi, da je podpis ponarejen. Zato ga moramo prisiliti, da podpiše, kar bomo od njega zahtevali...

Skoraj štirinajst dni smo ga imeli pri nas, komaj je bil še živ, pa se kljub temu ni hotel ukloniti, čeprav smo mu obljubljali vse, kar si človek more zazeleti, če je ves čas skoraj brez hrane in pijače, pa še privezan povrh.

Takrat je prišel k nam sekretar komiteja z brzojavko iz CK. Ne vem, kako so tam izvedeli za tega trdovratnega. Najbrž so imeli pri tem prste vmes terenci. Sekretar je zahteval, naj fanta takoj izpustimo. Nisem se mu upal ugovarjati, saj bi bilo potem še huje. Lahko bi mu, ker končno komite ni imel pravice ukazovati naši službi, toda v tem primeru sem mu končno ugodil.

O neuspehu sem spet pisal v Maribor, pa ni bilo odgovora. Le čez nekaj dni sem opazil nenavadno obnašanje svojih pajdašev, nekakšno sušljanje in namigovanje. Kot sem kasneje presodil, je Mariborčan dobil iz Maribora pismo, seve brez moje vednosti in najbrž naperjeno proti meni. Vsaj tako sem sodil, pa sem se zmotil...

Zvečer sta izginila Mariborčan in oni novi, krvolok. Zjutraj sta se vrnila pijana, upehana in divja. Potem sta ves dan spala in pila samo vodo. Spraševal sem ju, kaj sta počela, pa nista hotela odgovarjati. Počasi sem na ta dogodek pozabil, spet smo v miru lahko lenarili in obiskali kako žensko.

Tako je preteklo skoraj teden dni. Kot strela z jasnega me je doletela vest, ki sem jo slišal pri onih petih ptičkah, ko sem slučajno šel mimo.

Irene že dva dni ni bilo na spregled, zato je ena izmed sester šla pogledat, če ni bolna ali če se ji ni kaj drugega pripetilo. Našla jo je v hiši, umorjeno...

Prevzela me je groza, spomnil sem se vseh noči,

326

vseh sladkosti, ki sem jih doživel z njo, zasmilila se mi je in kar podivjal sem. Spomnil sem se odsotnosti svojih dveh morilskih pajdašev. Da je nista onadva?

Bilo je vroče in zato so jo pokopali ne da bi me počakali. Šel sem v hišo, trdno odločen, da oba morilca ustrelim v hrbet, če le zvem ali ugotovim, da sta jo onadva.

V hiši je strahotno zaudarilo po krvi in mrliču, nihče se ni bil trudil, da bi poribal krvavi pod. Pač pa sosedje niso pozabili odnesti vsega, kar je bilo vsaj malo vredno. Pretresen sem obstal pred Irenino posteljo in se spominjal, kaj vse sem doživel v njej. Največje veselje v mojem življenju, pa tudi največji strah, tam sem padel v močvirje, ki se iz njega ne bom nikoli izvlekel. Pomislil sem, da bi si tukaj pognal kroglo v čelo, pa nisem imel poguma. Oh, če bi ga imel...

Od groze in gnusa nad duhom mi je šlo na bruhanje. Ko sem se vračal, sem začel premišljevali, zakaj so jo umorili na skrivaj. Spomnil sem se gestapovčevih namigovanj in njenih slutenj. Več dni sem blodil po gozdu, pil samo vodo in premišljeval. Potem sem zašel k Mariboru in zahteval pogovor s sošolcem.

Več dni je minilo, preden se me je usmilil. Tačas sem ležal zdaj pri eni zdaj pri drugi ženski. Kar naravnost sem ga vprašal, če je on ukazal umoriti Ireno in zakaj.

»Povedal sem ti že, da jo je začela partizanska obveščevalna služba nadzirati. Da ne bi odkrili skupaj z njo še tebe, smo jo spravili s poti. Sicer pa, ena ženska več ali manj, to ni važno. Vsak dan umira na tisoče vojakov, pa bi si belil človek glavo zaradi ene same vlačugice?

Povrh je preveč govorila in ni izvrševala ukazov...«

327

Strah mi je ohromil kolena. To zadnje je veljalo meni...

»Si samo zaradi te... (rekel je nekaj nepopisno grdega o ženski) zahteval sestanek z menoj?« me je surovo nadrl.

Nisem mogel tega zanikati. Tedaj so se odprle zapornice, name so se usule ogabne psovke. Gestapovec mi je grozil in se norčeval iz mene, moje ljubezni in moškosti, pohabljenosti in izdaje. Tako me še nikoli ni nihče žalil, čeprav sem v življenju pretrpel že dosti zapostavljanja, omalovaževanja in drugih hudih reči. Nekaj časa sem ga poslušal, potem pa je v meni jeza premagala strah. Vrnil sem mu mlo za drago, rekel nekaj nepopisno grdega o gestapu in o njem samem. Pričakoval sem, da me bo pri priči ustrelil, nisem se več bal, celo želel sem si tega, pa se je zgodilo nekaj čisto nasprotnega.

Mirno mi je predlagal, da bi se kot človeka pogovorila o Ireni. Zdaj je zanikal, da bi sploh imel kakšno zvezo z unorom. Ugovarjal sem, ga spominjal priznanja, ki ga je izrekel malo pred tem. Znova se je razjezil in mi zagrozil, da me bo spravil v roke partizanski obveščevalni službi.

Odvrnil sem mu, da bom tudi brez tega najbrž v kratkem pred sodiščem in da se mi lahko zgodi, da me bodo odstavili, če ne bo še kaj hujšega. V tem primeru, sem rekel, bo z menoj konec, on pa bo ostal brez svojega zaupnika v varnostni službi.

Nos se mu je povetil in uganil sem, da sem ga zadel v živo. Zdaj, ko sem dosegel prvi uspeh, ga moram izkoristiti. Kaj je mislil v enem izmed zadnjih pisem, ko je zahteval, naj se izkažem kot dober komunist in partizan, da bom po vojni lahko sodeloval v protikomunističnem boju, sem ga vprašal. Če prizna, da je mislil na nemški poraz, je v mojih rokah...

328

Na široko se je zasmel, me porogljivo pogledal in rekel:

»Mislíš, da ne vem, kaj hočeš? Toda povem ti lahko, da ni nobena tajnost več, kako nam gre na bojiščih slabo. Vojno bomo najbrž izgubili, če se v zadnjem hipu ne pogodimo z Angleži in Američani ter skupaj udarimo po bojiševikih. Morda ga ne bo, morda pa bo po našem porazu kratek premor. Rusi in Zahod se morajo spopasti, mar misliš, da jim bodo pustili Evropo, rdečkarjem umazaniam? Takrat te bomo spet potrebovali...«

Počutil sem se ponižanega, zlomljenega. Izbil mi je orožje iz rok, preden sem ga dvignil v obrambo. Kaj naj naredim zdaj? Irene ni več, da bi ji potožil svojo nesrečo, druge so preveč neumne in tudi zaupati jim ne kaže. Tisti hip sem spoznal, da sem med vsemi ženskami samo Ireno imel resnično rad, čeprav je bila najina ljubezen zelo nenavadna. Čudno se je začela in prav tako tudi končala. Pomislil sem na nenavadnost v čustvovanju dveh tako propadlih ljudi, kot sva bila midva, pomislil, kako včasih zraste na najbolj smrdljivem gnoju najlepša cvetlica. Taka cvetlica je bila morda najina ljubezen ali pa bi šele postala.

Moj sošolec-gestapovec se mi je posmihal in me opazoval. Najbrž je slutil, kaj se godi v meni. Nazadnje se je brez besed obrnil in odšel, mene pa pustil samega. Nisem več strpel v tisti hiši pri tisti pohotni ženski, pobegnul sem v gozd in se zavlekel v naše taborišče. Počutil sem se kot pretepen pes, zdaj sem samo še čakal, kdaj me bodo prijeli. Vse, prav vse jim bom povedal po pravici...

Nekako čez dva dni sem dobil brzojavko, naj se nemudoma zglašim v Savinjski dolini. Torej me bodo tam zgrabili? Noge so se mi šibile od groze, ko sem odhajal. Pajdašem nisem hotel podati roke, rekel sem jim, da je niso vredni, ker se jih drži

329

kri nedolžne ženske. Samo grohotali so se, češ, vsi ki smo jih skupaj pobili, so bili po eni strani nedolžni, po drugi pa krivi.

Nisem jim povedal, kam me kličejo, samo to sem rekel, da me ne bo več nazaj in da sem odstavljen. Menda bodo že naši poslali namestnika, in ta bo najprej pobil moje pajdaše, potem pa vse organiziral znova.

Mene bodo medtem zasliševali. Zatorej tečejo zadnje urice moje prostosti. Potoval sem počasi, odlašal s premiki, čeprav so me kurirji priganjali, naj pohitim.

Teden dni je trajalo, preden sem prišel na vodstvo. Čudno so se mi smejali in mi takoj/pokazali brzojavko, da moram nemudoma dalje v Belo krajino, kjer je vodstvo vse naše službe. Prej pa naj pisмено predam svojo službo namestniku, ki ga bodo šele določili.

Poznal sem tak način predaje službe. Če bi mi zaupali, bi predal službo neposredno in osebno, kot je v navadi. Tako pa so hoteli imeti papir, da bi imeli pozneje dokaz proti meni. Toda zakaj me hočejo imeti v Beli krajini, kjer bo preiskava težja, saj ne bodo mogli zasliševati prič?

Potil sem se pri pisanju poročila, lagal in mešal pojme, da bi tako ustvaril še večjo zmedo. Končno so me začeli priganjati, naj že vendar enkrat končam. Načelnik je pogledal sezname, se nasmej, rekel pa ni nič. Drugo jutro so mi povedali, da je zadnji čas, da izginem, ker se z našim poveljnikom ni dobro šalit.

Potoval sem v večji skupini, bilo nas je nekaj, ki smo bili odstavljani, drugi so šli v različne šole ali v druge enote. Tako nisem mogel zavirati potovanja in si tako podaljševati prostosti. Vse prehitro so teklo ure in dnevi, že smo bili pri Savi, prepeljali smo se čez in že smo bili na dolenjski strani.

Vladimir Kavčič:

Ogenj in smrt v Dolskem

Pri mariborski založbi Obzorja je nedavno izšel zadnji del trilogije Vladimirja Kavčiča ZRTVE. To je eden izmed najboljše slovenskih romanov na temo naše narodnoosvobodilne vojne, ki se v glavnem dogaja v Poljanski dolini in škofjeloških hribih. ZRTVE niso epopeja in pesnitev o junških dogodkih, temveč podoba malih ljudi, ki jih kolesje vojne in revolucije požira vase, iz katerega ni več umika. V tej usodnosti pa se rojeva grozljiva zavostanost moralnih, socioloških in psiholoških elementov, ki jih pisatelj razčlenjuje na osnovah klasične in eksistencialistične psihoanalize. ZRTVE pomenijo za novejšo slovensko književnost pomembno obogatitev.

— Hej, ti! Ti, ti!

Moral se je ozreti, čeprav se je to zgodilo brez njegove volje. Na poti je ostalo že več žandarjev. Kazno je bilo, da so prihajali čez brv še vedno novi, in eden izmed njih ga je z iztegnjeno roko klical k sebi. Glas je bil gotovo njegov.

Andrej ni mogel napraviti niti koraka več, v njem je tudi ugasnil sleherna misel. Samo še čakal je, s koso v roki, kot da ima namen nadaljevati delo. Žandarji so se bližali drug za drugim. Njihovi odurni obrazi so mu bili od kraja neznani. Med njimi ni bilo nikogar, ki bi se ga spominjal iz minulega leta. Upanje, da niso dolenjevaški, se je znova ponudilo. Tudi to, da so vsi držali orožje v rokah, je bilo mogoče razložiti, pravkar so prišli po majavi brvi in so z njim lovili ravnotežje.

Obstopili so ga trije ali štirje, vendar za njegovim hrbtom ni bilo še nikogar. Pomudil se je za hip na njihovih obrazih, iskal je iskro prijaznosti v njihovih očeh in zdelo se je celo, da jo je našel. Strah je polagoma plahnel. Zbral je toliko moči, da se je prek ramena ozrl proti hiši. Iskal je Marto, čeprav ni bilo jasno, kaj bi v tem trenutku še lahko storil zanj.

— Si ti Dolski? je tik zraven njega zadonel močan glas starejšega žandara z rdečkastimi, kratko pristrženimi brki. Čeprav je govoril domače, njegov obraz ni bil nič manj tuj od drugih. Vanj sta zarezala še dva, revsknila sta, kot da imata pred seboj razbojnika, ne navadnega človeka, vendar je po njunih glasovih presodil, da ga hočeta nekaj vprašati.

Prikimal je prvimu.

— Si sam? Koga še imaš v hiši?

— Zeno, je pogrknil Andrej.

— Ne...

— So odšli? Ali se skrivajo?

Andrej je odkimal.

— Bomo videli! A zdaj se nikar ne oziraj okrog sebe in ne preiščuj, kako bi pobegnil. Nikamor ne moreš.

Grožnja je bila resnična. Vsi žandarji, ki so stali okrog njega, so imeli puške pripravljene na strel. Čez brv so še vedno prihajali novi. Od grmovja onstran poti so se počasi pomikali proti hiši, očitno pripravljene na spopad.

— Kje imaš brata?

— Ne vem...

— Kdaj je bil zadnjič doma?

— Ze davno je od tega... Pozimi. Andrej je v notranjosti že vzdrl. Kazno je bilo, da Nemci vedo za Tomaževo početje, morda vedo celo več kot on, z vsako lažjo se bo še bolj zapletel. A drugega izhoda ni bilo.

— Si ga prijavil? Veš, da je to bila tvoja dolžnost?

Pritrdil je. Kako ne bi vedel... Stokrat je bral na lepakih. Od poletja enainštiridesetega naprej so se tovrstne grožnje kar naprej ponavljale.

— Nisi ga, a? Klicali so vaju na orožniško postajo, a vaju ni bilo. Zdaj se je Herr Mayer sam potrudil sem gor. Toda to njegovo pot boste drago plačali.

Zdaj je Andrej spoznal Mayerja. Bil je vodja orožniške postaje v Dolenji vasi. Tudi gor v grapo je bil že prišel. Marta je povedala, da je bil tudi lani tu, ko so jo iskali, a sta se bila pravi čas umaknila v gozd. Zdaj je Mayer stal pred njim. Njegov obraz je bakreno rjav, ustrojen od

sonca in vetra, njegov pogled hladen in neprizadet, čelo, ustnice, vse na njem negibno. Meril ga je neprizadeto, napol zamišljeno.

— Si bil ti poleg, ko so ropali živila? Herr Mayer hoče to vedeti, zato je prišel. Imamo zanesljiva poročila, da je tu shajališče banditov. Več sledi vodi sem. Kje je moka?

— O tem ne vem ničesar.

— Nisi slišal za rop?

— Slišal sem, se je Andreju začel vračati glas in z njim moč, da se brani. Žandarjev glas se mu ni zdel več grozeč, nekako privadil se ga je bil, njegova napadnost ni naraščala. In obtožbe so bile tako iz trte zvite, da jih bo zlahka ovrgel. Kakšno shajališče banditov! Že od zime sem ni nihče prenočil na hlevu, še dalj ne, od lanskega leta. Res so se tu in tam oglasili, a vedno ponoči, za hip, nihče jih ni mogel videti, najmanj Nemci. Sosedov nimajo, kdo bi jih mogel ovaditi? Mlakarjev Viktor se je sicer pred tednom, takoj po hajki na Žirovskem vrhu, podil s kolesom po grapi, a on ni nikogar videl. Nikogar. Odkar je bil tu Hlevnikov iz Potokov, je minilo že leto dni. Novak jih je prav tako zadnjič obiskal lani poleti. Šmid bi jih bil izdal, a so ga fantje spravili s poti, še preden je mogel napraviti škodo. Ničesar ne vedo, ničesar...

— Kaj si slišal?

— Kar so pripovedovali ljudje... A nisem verjel. Če bi bil Tomaž živ, bi se bil oglasil. Pa se ni že od zime sem. Padel je, ali pa so ga ujeli. Če ga niso sami ubili, se je zaupljivo zazrl v Mayerja, kakor da od njega pričakuje kaj več razumevanja.

— Eh, se je prezirno namrdnil ta. — Lažeš!

— Vse vemo! je zapretil žandar. — Zdaj nas boš lepo peljal domov in pokazal, kje skrivaš bandite. Če imaš brata doma, te opozarjam, naj se vda prej, kot ga bomo sami odkrili.

— Ali ni ostal na Žirovskem vrhu? je dahnil Andrej.

— Razen, če je končal v kakšnem skrivnem brlogu. — Gremo! Žandar je s puškino cevjo pokazal proti hiši.

Andrej je popustil koso in se obrnil proti domu. Premikal se je počasi, da se ne bi preveč oddaljil od žandarjev, lahko bi pomislili, da jim hoče uiti. Oni, ki so se bili prej postavili ob grmovju za potjo, so čakali, da gre Mayer mimo njih, toda še vedno so ostali v vrsti, pripravljeni na spopad. Ob pogledu nanje se je spet zavedel, da niso prišli brez vzroka, in v hipu ga je prevzelo spoznanje, da od njih ne more pričakovati nič dobrega. Morda so zvedeli tudi za Šmida. Morali so zvedeti, ko ga ni bilo več na spregled.

Domača hiša se je vedno bolj približevala, prostor okrog njega pa je postajal vse tesnejši. Sonce od koraka do koraka svetlejšje. In kot da je svetloba začela liti tudi v njegovo notranjost, ga je prevzela nenavadna jasnost. Zdaj prvič ni bilo v njem nobenega dvoma več, kaj je žandarje prignalo v grapo. Nobenega upanja, da bi se to srečanje zanj dobro končalo. Če so ju s Tomažem iskali že lani, so tudi zdaj prišli z določenim namenom. Zlasti se po tem, kar je napravil Tomaž v Srednji vasi. Živila iščejo, so rekli. Ker jih ne bodo našli, bodo

vzeli živino. Premetali bodo hlev, podstrešje in shrambo, vse bodo postavili na glavo, da bi našli kakšno sled za banditi. Ker te ne bodo odkrili, bodo zažgali, njega pa ubili. Ubili ga bodo tisti hip, ko bo planil proti grmovju. Napravil bo tri, štiri korake in že bo počilo. Padel bo na obraz. Polih in po vratu bo za drobec sekunde še čutil vlažno travo, svežino poletnega jutra, še bo čutil zrak v nosnicah, zadah grape. Toda glave ne bo mogel več vzdigniti, da bi se še zadnjič ozrl na domačijo.

Vse te misli in podobe, ki so vrvele skozi njegovo zavest brez bolečin, so ga navdajale z nekim posebnim, slovesnim občutkom, in čeprav je smrt stala že čisto blizu njega, ni bilo v njem nič obžalovanja, nič več ga ni vezalo na domačo grapo. Njegov pogled je nemirno begal z enega okna k drugemu, od vežnih do hlevskih vrat, ki so bila še vedno napol odprta, vendar se Marta ni pokazala na njih. Iskal jo je po dvorišču, zdelo se mu je, da se mora vsak hip od nekdaj prikazati in videti, kaj se je zgodilo. Ker sta se že nešteto krat dogovarjala, kaj bosta storila, ko bodo prišli Nemci, je bil prepričan, da se zdaj tudi za sekundo ne obotavlja. Stokla bo v grmovje, možnosti ima dovolj, za hišo ali za hlevom. Le da jih ne bi odkrila prepozno. Ko se bodo razlezli po dvorišču, ko bodo že obstopili hišo in hlev, tedaj ne bo mogoče nič več storiti. Mogoče jih ni opazila. Mota se po kuhinji in po tistem delu veže, ki je obrnjen proti hlevu... Čudno, da jih pes še vedno ni zavohal... Zdaj, še trenutek ali dva, potem tudi sam ne bo mogel ničesar več spreminiti. Zdaj bi moral skočiti, pa naj se zgodi karkoli, planiti pro-

vo postavila hlev, ta je že star, tako ali tako bi ga morali podreti, večkrat so že govorili o tem... Oba, Tomaž in Marta, pripadata gruntu, morala se bosta vrniti sem. Delala bosta skupaj in se nazadnje tudi vzela, imela otroke, ki jih onadva z Marto nista mogla pričakati. Njim, še nerojenim otrokom pripada vse to, njive in gozdovi... Rod ne bo usahnil, kri bo ista, bratova ali njegova. Od zadržane, v globinah njegove zavesti sočnejajoče se žalosti so mu v oči navrele solze, a namesto bolečine je občutil le zadoščenje. To, kar je bilo med njim in Tomažem, bo pokopano že čez nekaj trenutkov. Brat mu nikoli ne bo mogel ničesa očitati. Postal bo gospodar, imel bo tudi Marto, vse, kar mu ne bi bilo dosegljivo, če bi on ostal pri življenju. Vse bo poravnano, razšla se bosta brez krivde...

Od dvorišča so bili oddaljeni le še nekaj deset korakov, ko se je proti njim pognal pes. Z nasršeno dlako in sklonjen, prihuljen k tlom, je zarevskal divje in zaplazel po pesku, da se je vzdignil prah. Vse to se je zgodilo tako naglo, da so žandarji presenečeni ostali, prvi pa so se celo nekaj korakov umaknili. Tudi Andrej je obstal kot vkopan. A še preden se mu je pogled odtrgal od živali, da bi se spet približal oknom in poiskal Marto, je že počilo. Dva ali trije žandarji so bili hkrati prislonili puške k ramenom, nad dvorišče so zaplaval modri oblaki dima, grapa se je zamajala, pes je samo še zacvilil, se potegnili proti vratom in obležal. Odmevi pokov, ki so butnili v Andrejeva ušesa, so ga nekaj trenutkov popolnoma oglušili. A tudi potem, ko se mu je sluh že začel vračati, človeških glasov ni več slišal. Šumela je le še voda,

sta mu grobo zadržila okoli zapestij in deblo drevesa je čutil po vsem hrbtu, da je zastokal od bolečine. To telesno neugodje ga je iztrgalo iz prejšnje otopelosti. Začutil je moč v udih, toda bilo je prepozno, da bi jo uporabil.

Na dvorišču je bilo manj žandarjev, izginjali so v notranjosti poslopij, a od tam ga ni dosegel noben glas in ni bilo mogoče vedeti, kaj počenjajo. Potem je nenadoma zagledal pred seboj Marto, opotekla se je na dvorišče, z rokami vzdignjenimi do glave, kot da se brani pred udarci. Stražar jo je potisnil proti hišemu vogalu in jo tam zadržal. Tedaj šele je vzdignila pogled, ujela sta se z očmi, a na njenem obrazu razen strahu ni razbral nič drugega. Poteze so ji bile otrpnile, usta je držala napol odprta, videti je bila prav neboljena. Celo v njeni drži je bilo polno negotovosti, zdelo se mu je, da se bo zdaj zdaj opotekla proti njemu. Toda ostala je, kot je bila, tudi prestopila se ni.

V zgornji kamri se je treskoma odprlo okno, v odprtini se je prikazal žandarski obraz, takoj za njim pa so se na dvorišče usuli stari časniki in Mohorjeve knjige, ki sta jih z Marto hranila v skrinji zraven postelje. Žandarji, ki so se vračali iz hiše in s hleva, so s čevlji brskali po njih, tu in tam pa se celo pripognili, vzeli v roke ta ali oni časnik in si ga ogledovali. Nekaj trenutkov zatem pa je skozi okno začela leteti nedeljska obleka. Zimska suknja in poročni suknjič sta padla čisto blizu psa, Martino koteninasto perilo pa celo nanj. Toda oblečila žandarjev očitno niso zanimala. Začeli so kričati in mahati onemu zgornj, naj neha, in spustil je iz rok samo še tisto, kar je držal.

Mayer se je vrnil iz hiše in zagazil čez razmetane knjige, ustavil se je sredi dvorišča, se z rokami oprl v boke in se začel razgledovati po pobočjih grape. Sonce je bilo že visoko, seglo je v najbolj osojen kotiček, pesek na dvorišču se je bil že segrel. Toda Andrej se je tega domislil šele, ko se je Mayer umaknil v senco pod napušč hleva in si prižgal cigareto.

V hlev so vdrl s skednja, videti je bilo, da so njegovo podstrešje že pretresli, od znotraj sta se odprli obe polovici vrat, na dvorišče sta najprej prišla konja, za njima so se primajale krave, se nekaj trenutkov zvedavo razgledovale, potem pa so se obrnile proti travniku, k najbližji paši. Množica tujih ljudi na dvorišču jih je sicer zmedla, a le za hip. Ogibajoč se žandarjev in niti ne presenečene zaradi nenadne prostosti, so se pomikale mimo Andreja in Marte. Le prašica sta prešerno zakrutila in se zagnala za vogal. Nekaj žandarjev je planilo za njima, glasno krohotaje se.

Potem je na dvorišču nenadoma zavladala tišina. Razen žandarjev tu ni bilo ničesar več. Hlevska vrata so prazno zijala v Andreja, domačija je bila že opustela. Živine ni slišal več, čeprav mu je nenadoma postalo pomembno, da bi ujel od nje kako znamenje. Pomislil je celo, da bi se obrnil, a za to ni imel moči.

Za hlevom je zadržala brzo strelka in kokoši so se glasno vresčeč pripodile na dvorišče. Letele so nekaj metrov nad zemljo, od njih pa se je v šopih usipalo perje, kot da jih krogle skubejo v zrak! Dve sta obležali na dvorišču, druge so odrftale v sadow-njak, a jih nihče ni poskušal ujeti. Ob nenadnem tršču orožja Andrej ni niti za hip pomislil, da bi to lahko bilo znamenje odrešiteljev. Partizani so vedno bili daleč in podnevi se niso poka-

(Nadaljevanje na 12. strani)

Marjan De Reggi: Slavolok zmage (orig. lesorez)

ti hiši, zavpiti, poklicati njo ali vsaj opozoriti psa... Toda njegove noge so bile kakor ohromele. Vedel je, da jih ne more premakniti, da ne more steči, da tudi nobenega odločnega glasu ne more spraviti iz sebe... Marta se bo rešila sama, videla jih je že, ko so stali na travniku, zdaj je daleč v hosti ali vsaj visoko v bregu. Stokla je, kot sta se bila dogovorila, in zdaj čaka njega, da se ji pridruži... Marta bo ostala živa, ga je bolešno prešinilo. Nič ne more storiti zanj, ne on zanj. Preživel bo vojsko, zemlja bo ostala, četudi uničijo vse drugo. Ko bo vojske konec, se bosta s Tomažem vrnila v grapo, obnovila žago in hišo, na no-

vendar ne tako kot navadno, temveč nekeje visoko v sencih.

Vse je potekalo skoraj natanko tako, kot je bil pričakoval. Obkolili so vsa poslopja, že so se pripravljali, da vdvo v hlev in v hišo. Marte pa še vedno ni bilo od nikoder. Zdelo se mu je, da ni nobene možnosti več za presečenje. Pobegnili je, res je pobegnili...

Komandir Mayer je že dajal glasne ukaze, pomignil je dvema, ki sta še bila v Andrejevi bližini, in začela sta ga s kopiti potiskati proti najbližjemu drevesu. Trenutek nato je čez dvorišče že prišel nekdo z vrvo v rokah in privezala sta ga k jablani. Vrv

Ogenj in smrt v Dolskem

Nadaljevanje z 11. strani

Celo tedaj, ko je šla v dolino cela brigada, je bila noč. A koliko vode je že preteklo od tedaj... Zdaj se je domislil, da je bil prazen tudi njegov ugled Tomaža. Ko bi bil ostal živ, bi se že oglasil. Če se je kdo prebil, bi že prišli po hrano... Marta bo ostala sama. Vrnila se bo domov, grapa bo ostala prazna. Z leti jo bo zaraslo grmovje, nekoč tu ne bo niti sleda več.

Oglušujoči poki so pretrgali vsako misel. Treski v notranjosti hiše in hleva so postajali vse pogostejši. Razbito okensko steklo je žvenketaje padalo na dvorišče, zidovi so se zamajali in Andrej je otrpnil v pričakovanju, da se bodo začeli zdaj zdaj podirati. Se preden je začel na hlevu praske-tati ogenj, je že zagledal dim. Gorelo je seno, plameni so čez nekaj trenutkov oblikovali leseni opaž.

Tedaj je zagorelo tudi na hišnem podstrešju. Slišal je Marto, ki je zastokala, ozrl se je k njej prav v trenutku, ko se je zvila od bolečine in omahnila pred žandarje. Toda njen stražar jo je s prosto roko zgrabil pod pazduho in jo zavlekel na travo. Bila sta toliko oddaljena, da jo je prek ramena še mogel videti. Ni bila omedlela, le hlipala je glasno, udarjala z glavo ob zemljo, mahala z rokami kot ponorela, toda tistega pravega krika obupa ni bilo.

Sam ni vedel, kaj je hujše, videti kako trpi ona, ali gledati, kako mu dom izginja v plamenih. To, kar je zdaj bilo v njem, ni bil obup, tudi za bolečino je postal manj občutljiv. Vanj so se zajedala še vprašanja, zakaj toliko truda, toliko trpljenja? Zakaj vse muke v preteklosti? Izgubljena mladost, izmučena od krivde staršev, dolga leta obupa? Čemu svetli up, ki ga je bila v hišo prinesla Marta? Veselje kot na semnju? Kratkotrajno in brez glavo, ko ni nihče pomislil na jutrišnji dan, na ta današnji, ki se je nekje že pripravljalo? Nekdo je že vedel zanj, vse je bilo določeno že zdavnaj. Skalar in Peter, Dušan in Viktor, odločeno že zdavnaj. Skalar in Peter, Dušan in Viktor, vsi, ki so prihajali ponoči ali podnevi s skrivnimi sporočili, vse brez pomena. Kot da ni bilo nič. In čez nekaj trenutkov tudi njega ne bo več. Kaj tudi bi po vsem tem? Začeti znova, garati, truditi se, odrekati se, upati in ostareti. Poginiti...

A spomin na preteklost je le še vzvalovil v njem. Nekoč ga je še obvladovalo slepo upanje. Ko se je na Blegošu prvič srečal s smrtjo, je bil ves presunjen, več dni se ni opomogel. Od tedaj se je obupno prizadeval, da bi si rešil življenje, vse njegovo bitje je obvladoval strah pred tem, kar je neogibno moralo priti. Tudi Šmida so dali ubiti zato, da bi rešili sebe, a ni pomagalo. Lahko bi bili storili karkoli, njihova usoda je bila zapечатena. Toda kaj je v grapo zaneslo Marto? Lahko bi se bila ognila vsemu temu, ostala, kjer je bila, zakaj Dolska grapa je preklela, prekleta že od zdavnaj. Marta pa bi zaslužila mirno življenje, srečo, kakršno doživi večina ljudi... Ne, ne, vse je sklenjeno že zdavnaj.

Andrej ni čutil, kdaj so mu odvezali roke. Ko ga je nekdo od zadaj sunil, se je opotekel proti dvorišču; zdaj šele se je toliko ovedel, da je vzdignil glavo. Neba njegov pogled ni več dosegel. Dvorišče je bilo že zavito v sivo rjav dim, ki se je vlekel nizko pri tleh in zakril zidove. Hlev in žaga sta se že odmikala očem, v ostrišju so pokali goreči škarniki. Toda vse to se ga je komaj še dotaknilo.

Nekaj trenutkov se je že obotavljal, kam naj krene, vlekel ga je v ogenj, toda dim in vročina sta ga potiskala stran. Mimo njega so hodili žandarji kot tuja bitja z nekega drugega sveta, do katerih tudi sovraštva ni več čutil, tudi ona so bila le orodja neke volje, ki si je izmislila vse, kar doleti človeka, vse njegovo trpljenje, upanje in brezup, ves nesmišelj, ki ga je že doživel in se ne more več obnoviti.

Obrnil se je proti sadovnjaku in mimogrede s pogledom ujel Marto. Še vedno je ležala na tleh, nepremična, kakor mrtva. Ko je bil že mimo nje, se mu je zazdelo, da je odprla oči, da mu je hotela nekaj reči, in potem, ko je že stekel, ko so se mu udje začeli premikati sami od sebe, vedno hitreje, ga je doseglo nekaj kriku podobnega, toda bilo je prepozno, da bi mu bil prislunil, da bi bil ostal ali kako drugače spremenil tok usode. Tekel je, gnala ga je neznana moč, že ves izgubljen se tudi položaja svojih udov ni več zavedal. Tekel je skozi megleno brezdanjost, že sam napol brez telesa, in ko je padel, zadet od rafala, ni čutil nikakršne bolečine, nikakršnega presenečenja. To je bil le konec njegove poti, zadnji korak nesmisla, ki se ga je bil zavedel malo poprej.

Ostri klici so bili Marto zdržali tisti hip, ko je stražar odvezal Andreja. Vrv je padla k njenim nogam in tisti stražar ji je namignil, naj vstane. Bila je prešibka, noge je niso držale, da bi bila lahko to storila. Spremljala je s pogledom Andreja, njegova opotekajoča se hoja ji je zbudila sum, da se je z njim zgodilo nekaj usodnega, da ni več čisto prisoben. Zaslutila je, da bo stekel, vedela je, da ne bo prišel daleč in da se bo vse slabo končalo. To je pravzaprav čutila že tisti hip, ko je s hišnega okna zagledala prvega nemškega žandarja, ki je stal med grmovjem ob poti. Andrej je tedaj še kosil, bil je s hrbtom obrnjen proti njej, ni ga mogla več opozoriti. Zameglilo se ji je pred očmi, tla pod nogami so se ji zamajala, da se je komaj še premikala, glas ji je zastal v grlu. Omahnila je na klop, a čez nekaj trenutkov je vendarle še zbrala toliko moči, da je pogledala skozi okno. Ni bila pomota. Na poti je stalo več Nemcev, že so bili obkrožili Andreja. Vse, kar sta bila kdaj slutila, vsi posamezni premišljeni načrti so v hipu izgubili ceno. Z Andrejem sta se vedno bala, da jima bo v odločilnem trenutku zmanjkalo časa, da bodo Nemci že preblizu, ko jih bosta zagledala. Zdaj pa je bilo časa na pretek. Brez ovir bi lahko vzela nahrbtnik in culo, vse, kar sta imela pripravljeno. Toda bila je sama in ni naredila niti koraka. Brez njega ni mogla nikamor.

Ko so ga vodili proti hiši, je vedela, da je vse izbuljeno. Otrpnila je bila na klopi in se ni premaknila, dokler je žandarji niso s silo potegnili iz hiše. Strel in eksplozije bomb je niso presenetile. Tudi dim ne, ki se je začel valiti na dvorišče. Hiša, hlev in žaga, vse to je bilo že izgubljeno, v hipu je vse postalo brez vrednosti sprčo nevarnosti, ki je pretila Andreju. Tudi za trenutek ji ni bilo žal za domaćijo, ko so jo začeli lizati plameni, v svoji onemeli zavesti je bila pripravljena žrtvovati še dosti več, le da bi rešila njega... Ko pa ga je zagledala, da se je opotekel proti poti, ko je brzo-strelka spet zadržala, jo je neznana moč vzdignila in pognala se je za njim. Dohitela ga je, ko je že ležal, omahnila je nanj z vso težo svojega telesa in se ga oklenila z obema rokama.

Dolgo je neigibna ostala ob njem, ne da bi bila svetloba našla pot do njenih oči. Slišala je ob sebi neke glasove, najprej daljne, nato bližje, spoznala je človeško govorico, dotikale so se je neke roke in jo poskušale vzdigniti, a se jim to ni posrečilo. Potem so se vsi glasovi oddaljili, zajela sta jo mrak in tiho-ta, odrekli so ji vsi čuti, v nje-no zavest ni seglo nobeno znamenje življenja več...

Obmejni stražarji in ljudstvo

Bil je lep in topel dan, prav tak kot bi bil sredi poletja, pa je bilo sredi oktobra. Trgatev v Brdih je bila na višku. Iz vinogradov je bilo slišati vesel smeh in petje, po poteh in cestah so drdrali traktorji, ki so vozili grozdje v klet v Dobrovem.

Taka so Brda zdaj. Nekoč, pred vojno, so Briči, takrat še koloni, morali večji del svojega pridełka dati svojim gospodarjem. Zato ni nič čudnega, da so tako množično sodelovali v osvobodilni vojni in revoluciji. Med drugim so zato tudi z vsem, kar so imeli, podpirali našo partizansko vojsko.

Zdaj pa zelo cenijo njeno naslednico, današnjo JLA. Zlasti imajo radi obmejne stražarje, s katerimi so v obmejnih krajih v vsakdanjih stikih. Vojaki pa jim tudi pomagajo pri delu.

Obmejne stražarje sem obiskal v zaselkih okoli vasi Neblo. Tam so doslej imeli več vina kot vode, kot so sami zatrjevali. Vojake sem našel v bregu pod Bertovo

in Mihajlovo hišo, pripadali so enoti podpolkovnika Sima Karadja. Pravkar so kopali zadnje metre nad 3000 metrov dolgega jarka za vodovodne cevi. Tam so delali nad 4000 delovnih ur ter premetali nad 2000 kubičnih metrov zemlje. Vrednost njihovega dela je kakih 90.000 dinarjev, če ga merimo s ceno, po kateri bi tak jarek izkopalo kako podjetje.

Da bi krepki fantje v sivozelelenih oblekah ne bili žejni, so jim domačini prinesli zlato briško kapljico. Vojaki so se šalili, da jim ljudje dajejo zdaj vino že vnaprej kot plačilo za vodo, ki jo bodo dobivali. Sicer pa je vrednost dela, ki so ga opravili vojaki, skoraj polovica vrednosti vseh del.

Stroške za napeljavo vodovoda bo plačala občinska skupščina Nova Gorica, krajevna skupnost Dobrovo, precej pa bodo prispevali tudi sami domačini.

Ko je pritekla iz pip prva voda, so imeli slavlje. To se je zgo-

dilo v soboto, 17. oktobra. Domačini in predstavniki občinske skupščine so se obmejnimi stražarjem zahvalili za pomoč.

Toda vojaki niso pomagali samo v zaselkih okoli Nebla. V Učej na Bovškem so obmejni stražarji iz enote majorja Franja Mihaliča postavljali v skoraj nedostopnih strminah drogove za elektriko. Ta bo napajala mednarodni prehod v Učej, postojanko obmejnih stražarjev in gozdarsko hišo. Ko bo zgrajeno alpsko turistično središče v Bovcu, bo ta obmejni prehod nujno potreben, zato je delo vojakov koristno za prihodnost.

Delo vodi Jože Molk, vodnik inženircev, drugače pa je stažist, ki je končal šolo rezervnih oficirjev. Vrednost dela, ki ga bodo opravili vojaki, je kakih 80.000 dinarjev, vrednost napeljave pa bo kakih 250.000 dinarjev. Vsoto bosta prispevala republiški sekretariat za notranje zadeve in zvezna carinska uprava.

JUST PERAT

Marko Anderlič dobil italijansko vojaško odlikovanje

Dne 14. oktobra 1970 je bila na sedežu Občinske skupščine Nova Gorica redka slovesnost. Iz Kopra je prišel italijanski generalni konzul, da je rezervnemu oficirju Mirku Anderliču izročil bronasto medaljo za vojaške zasluge, s katero ga je odlikovalo obrambno ministrstvo republike Italije.

Slovesnosti ob izročitvi odlikovanja so prisostvovali: predsednik Občinske skupščine Nova Gorica, nekaj članov občinskega odbora ZZB NOV ter zastopniki pokrajinskih vodstev Italijanskega združenja partizanov (ANPI) iz Vidma in Gorice. Vsi so odlikovancu iskreno čestitali. Italijanski generalni konzul je ob izročitvi odlikovanja tovarišu Mirku čestital, rekoč:

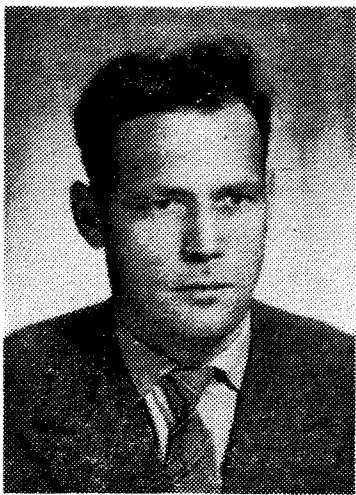
»Izročam vam to častno odlikovanje z mislijo, da boste svoji domovini služili prav tako zvesto in pogumno kot ste služili v garibaldinskih enotah, ko ste si prislužili to odlikovanje.«

Tovariš Anderlič je odgovoril: »Najlepša hvala za to odlikovanje! Potrudil se bom, da bom služil domovini, kolikor je mogoče najbolje!«

Rojen je bil leta 1922 v Branku pri Gorici. V rednem časovnem roku je bil vpoklican k vojakom, in ker je bila tedaj vojna, je po odsluženju vojaškega roka moral še naprej ostati v vojaški službi. Razporejen je bil v 83. regiment divizije Venezia. V sestavi teh enot je prišel v Črno goru. 83. regiment se je s svojimi bataljoni zadrževal v Bjelom polju, Kolašinu, Novi varoši, Mataševu in drugih okoliških krajih tega področja. Tovariš Mirko se spominja, da se je kot tolmač več mesecev zadrževal v vasi Lozna, kjer je četa tega polka (regimenta) ščitila muslimansko prebivalstvo pred četniki. Sploh so tovariša Mirka v tem regimentu uporabljali za tolmača, ker je bil Slovenec in je srbohrvaščino kmalu toliko razumel, da se je s prebivalstvom mogel pogovarjati. V omenjenih krajih se je 83. regiment zadrževal od julija 1942 do septembra 1943.

Ob razpadu Italije septembra 1943 se je zgodilo nekaj izredno zanimivega. Več kot tretjina vojakov in oficirjev divizije »Venezia«, ki se je nahajala na območju Črne gore in Hercegovine, je prešla na stran partizanov. Divizija je tedaj ohranila skoraj vso oborožitev, vojno tehniko in znatne zaloge hrane. Iz teh enot je nastala divizija »Garibaldi«, ki je imela tri polke (regimente). Komandni kader je ostal v glavnem nespremenjen. V štabu divizije je prevzel dolžnost političnega komisarja partizanski oficir (»Titov oficir«, kakor so pravili), prav tako v polkih (regimentih). V bataljoni ni prišlo do nikakršnih bistvenih kadrovskih sprememb, razen da je vsak bataljon dobil partizanskega oficirja — intendanta, ki je mogel najbolj uspešno skrbeti za oskrbo in za povezavo s prebivalci na terenu.

Naš Mirko Anderlič je bil še naprej nepogrešljiv tolmač, ki so ga vedno in povsod rabili, saj je bilo kar naprej treba kaj urejati, pojasnjevati in se o marsičem dogovarjati. Tako se je zgodilo, da se je Mirko že ob razpadu Italije po telefonu pogovarjal s Pekom Dapčevićem. Partizani so vdrl v Kolašin, kjer se je italijanski garnizon takoj vdal. Od tu je Dapčević kar po telefonu iskal zvezo

z drugimi italijanskimi enotami, da bi se dogovoril zastran predaje in morebitnega sodelovanja. V Mataševu je tovariš Mirko dobil telefonsko zvezo s Kolašinom, od koder se je oglasil Dapčević in sporočil, kaj naj ukrene tamkajšnji italijanski garnizon.

Divizija »Garibaldi« se je vojskovala proti četnikom in Nemcem v Gackem, Bileci in Rogatici. V bojih pri Rogatici (vzhodno od Sarajeva) se je pripetilo, da sta dva bataljona garibaldinske divizije bila odrezana od glavnine in je obstajala nevarnost za njuno nadaljnjo usodo. Mirku Anderliču je bilo ukazano, da z njima vzpostavi stik, sporoči povelje za premik v določeni rajon in tako pomaga rešiti oba bataljona iz kritičnega položaja. Dne 25. aprila 1944 se je Mirku posrečilo, da je v skrajno težavnih in nevarnih okoliščinah izvršil svojo nalogo in tako rešil oba bataljona ali vsaj preprečil, da bi prišlo do večjih človeških in materialnih izgub. V dnevni zapovedi št. 34 dne 3. avgusta 1944 je poveljstvo divizije »Garibaldi« pohvalilo to junško Mirkovo dejanje in predlagalo zanj odlikovanje »vojni križec«, ki si ga vojak pripori v najtežjih okoliščinah na bojnem polju. To je bilo tedaj eno najvišjih odlikovanj za vojake v vojni. To dnevno povelje sta podpisala: kapetan B. Berio kot načelnik štaba in Carlo Ravnich kot komandant. Napisano je s pisal-

nim strojem na hrbtni strani nekega starega obrazca bivše jugoslovanske vojske (prijava za prejemanje stanarine in družinskega dodatka). Ker ni bilo papirja, so se naše enote v teh krajih posluževale pač različnih obrazcev, ki so jih dobile po opuščenih občinah in drugje. To potrdilo je tovariš Mirko ohranil in ga ima še sedaj.

Kako je prišel do odlikovanja?

Januarja 1945 je tovariš Mirko ranjen in bolan prišel v vojaško bolnišnico Trebinje v Hercegovini. Tedaj je bil prekinjen stik z enotami divizije »Garibaldi«. Tu se je zdravil do spomladi, ko je ta divizija odšla preko Splita v Italijo. Ostal je v JLA, kjer je postal kapetan in bil demobiliziran oziroma upokojen leta 1957. Kasneje se je naselil v Novi Gorici, kjer si je poiskal razne občasne zaposlitve.

Ob veliki manifestativni proslavi 15. septembra 1968 v Novi Gorici je bil tovariš Mirko določen za redarja in tolmača na razstavi, ki jo je v avli upravne stavbe uredil in postavil Muzej revolucije Slovenije iz Ljubljane. Med številnimi obiskovalci te razstave je bila tudi skupina garibaldincev, ki živijo v Furlaniji. Tovariš Mirko jim je razstavo uslužno in prijateljsko tolmačil, obenem pa se jim je predstavil tako, da je povedal, da je tudi on garibaldinec. Nekdo si je zapomnil njegov naslov in obljubil, da bo prišel pogledat tisti listek, ki ga je Mirko dobil za pogumno dejanje pri Rogatici v Bosni.

Mirko se spominja, kako je bilo. Nekako takole pravi:

»Pozabil sem že na tisti pogovor na razstavi, ko je kakih 20 dni zatem res prišel eden od znane skupine k meni na dom. Takoj smo si bili povsem domači in zaupljivi in dal sem mu orumeneli listek, ne da bi ga vprašal za njegovo ime ali za naslov. Še številke registrske tablice avtomobila si nisem zapomnil. Odsel je in več kot leto dni se ni nihče oglasil.«

Vodstvo ANPI v Vidmu je Anderličevo potrdilo poslalo v Rim na državno vodstvo ANPI, kjer so takoj ugotovili, da gre za pravo listino. Še več. Ugotovili so, da je prav po njihovem predlogu takoj po končani vojni Vojno ministrstvo že z dekretom 20. decembra 1946 odlikovalo garibaldinca Mirka Anderliča z bronasto medaljo za vojaške zasluge. Sedaj ni bilo več nobenih dvomov niti ovir, Anderliču so vrnili dragoceni listič, ki ga je vsa leta tako skrbno hranil, z njim pa so poslali še dekret in odlikovanje, kar mu je bilo tako slovesno izročeno 14. oktobra letos v Novi Gorici.

Skronemu in zvestemu borcu in rezervnemu oficirju Mirku iskreno čestitam! Njegov prispevek v NOB in po njej je svetel zgled mednarodnega sodelovanja.

CIRIL ZUPANČ

POMAGAJ SI SAM
IN UNIOR
TI BO POMAGAL

Invalidi so se pomerili tudi v šahu — prvo mesto je zasedla Ljubljana

Športni rezultati jubilejnega tekmovanja športnikov — vojaških vojnih invalidov

V jubilejnim tekmovanju športnikov, vojaških vojnih invalidov so bili doseženi naslednji rezultati:

SAH

1. mesto LJUBLJANA, 2. KOPER, 3. KRANJ, 4. MARIBOR, 5. TRBOVLJE in 6. mesto NOVA GORICA.

STRELJANJE

I. kategorija — nadkolenska amputacija noge: 1. TOMC Anton, 2. GIRIMONTE Franc, Ljubljana, 3. LEDINEK Slavko, Celje.

II. kategorija — amputacija pod kolonom: 1. FRAS Franjo, Maribor, 2. KERMAUNER Alojz, Idrija, 3. ŽAGAR Ivan, Ljubljana.

III. kategorija — amputacija roke: 1. MACELE Lojze, Ljubljana, 2. KOGOJ Leopold, Idrija, 3. BUTARA Franc, Ljubljana.

IV. kategorija — ostale vidne poškodbe: 1. KOGOJ Vladimir, Nova Gorica, 2. ČURČIČ Mile, Maribor, 3. KOŽELJ Alojzij, Ptuj.

KEGLJACI

I. kategorija — nadkolenska amputacija: 1. BAVDEŽ Stanko, Nova Gorica, 2. KOVAČIČ Drago, Maribor, 3. PERNOVSEK Ignac, Laško.

III. kategorija — podkolenska amputacija: 1. PETAC Janez, Nova Gorica, 2. BUTOLEN Stane, Maribor, 3. SPACAL Angel, Ljubljana.

III. kategorija — vidne poškodbe noge: 1. JURGELOJ Tine,

Kranj, 2. BRATKOVIČ Rudi, Maribor, 3. ZERBO Avgust, Koper.

IV. kategorija — vidne poškodbe roke: 1. KOVAČ Joco, Ljubljana, 2. FLAJMIS Ferdo, Slovenj Gradec, 3. KORDEŠ Ivan, Kočevje.

V. kategorija — invalidnost nad 60 odst.: 1. MITAR Luka, Ljubljana, 2. BASTA Dane, Koper, 3. DOPUDJA Nikola, Kranj.

VI. kategorija — pod 50 odst. invalidnosti: 1. TRBIZAN Vladimir, Koper, 2. JAKŠA Stane, Ljubljana, 3. LESNIK Stefan, Maribor.

BALINANJE

Ekipno tekmovanje: Ljubljana 1. mesto, Izola 2. mesto, Nova Gorica 3. mesto, Piran 4. mesto.

Invalidnine je treba uskladiti

Na nedavni seji komisije vojaških vojnih invalidov pri zveznem odboru ZZB NOV Jugoslavije so razpravljali predvsem o invalidninah. Ugotovili so, da jih je treba uskladiti z dvigom življenjskih stroškov in tudi z dvigom osebnih dohodkov. V razpravi o tem vprašanju so naglašali, da so osebne invalidnine v zadnjih letih sicer redno vsklajevale z dvigom življenjskih stroškov, toda kljub temu še vedno močno zaostajajo. Zato meni komisija vojaških vojnih invalidov pri zveznem odboru ZZB NOV, da je treba invalidnino občutno zvišati.

Za to razpravo in za utemeljitev predlogov je imela komisija na voljo podatke o dosedanem dviganju invalidnin, o dvigu življenjskih stroškov, pa tudi o dvigu osebnih dohodkov. Ker so bile invalidnine v letu 1959 nekako najbližje poprečju osebnih dohodkov delavcev, je komisija postavila zahtevo, naj bi bile tudi sedaj vsklajene v enakem sorazmerju.

Na seji so obravnavali še druge zadeve in obenem predlagali, naj bi pri vojaških vojnih invalidih I. skupine uvedli tri podskupine in to: A z zvišano tujo pomočjo, B z dosedanjjo višino tuje pomoči in C brez tuje pomoči. Za tem so predlagali tudi naj bi se invalidnina zviševala z leti starosti, tako kot imajo to uvedeno v mnogih drugih deželah. Sklenili so tudi vztrajati na zahtevi, naj bodo vojaški vojni invalidi oproščeni vsake participacije pri nabavi zdravil.

Karolina Kolmanič: Tudi žalostno pesem so pele gorice (Ob radgonskem občinskem prazniku)

Tiho lega jesen nad mestece, stisnjeno ob Muri in vzhodni rob Slovenskih goric. Gorice so se obarvale z rdečkasto rumeno barvo. Napol odmrli listi so skrili na trsu grozdek ali bohoten grozd za otroke. Izpod skripajočih stiskalnic curlja most. Ljudje so razigrani in veselo pojo. Spomin pa sega nazaj v zgodovino.

Petindvajset let in nekaj več poživite pod rušo: župnik Gabrc, Jurkovič, prof. Kerendič, krojač Vreča, Jože Horvat, Danica Klemenčič, Rožmanova Marija, sekretarka mladinskega aktiva Police.

Čas od jeseni 1944 do konca osvoboditve je zagrnil Radgono in njeno okolico v mrak. Res, da je skozi kopreno počasi prodiralo sonce, a bilo je tako nedosegljivo in za nekatere nikoli več ni sijalo.

Pozimi 1944 so pridrli vlasovci (kozaki). Nastanili so se v gradiču blizu Radgone. Divji konji, sivo zeleni plašči, črne kučme, pod njimi pa zli pogledi in režeča se usta, to je bila oznaka tuje, ne več nemške vojske. Koder so jezdili, so sejali smrt. Ljudje so z grozo zrli nanje, a vendar ni so prenehali delati za OF. Med mnogimi pošteniaki pa je bil tudi plevel. Tako so sledile izdaje. Ena izmed žrtev je bila Rožmanova Marija. Njen teren je hribovit. Gorice, sadovnjaki, viničarije in kmečke hišice, posejane po hribih, so bile njeno zavetje. Iz njenega doma so držale zveze na vse strani. Njen pogum je že preraščal smelost, drznost.

»Micka, previdna bodi! Izdajalca ste hranili v svojih vrstah!« je opozarjal oče.

»Oče, zdaj je že skoraj vsa Jugoslavija osvobodjena. Mi se ne bojimo več,« se je nasmehnila.

Dvajseti februar 1945. Konjska kopita podivjanih kozakov se vdirajo v komaj prebujeno zemljo. Kolona se ustavi. Rablji so dobro obveščeni. Konji zahrzajo, ker se uzde ostro zajedo v meso. Vrata hišice se vdajo. Marija je v kletki. Išče izhod, toda zdaj ji bister um nič ne hasne. Zelene uniforme so se razlezele čez hrib kot ostudne živali. Dva kozaka jo pograbit in vržeta na konja. Drugi medtem iščejo po hiši. Povelja za odhod še ni. Trenutki neulovljivo tečejo. Zdaj se prebudi

nekje misel: gozd, še mrtev, ne prebujen... pa daleč, kot nikoli poprej. Daleč so tudi vsi tovariši... Tu so samo tujčeve roke, ledeni pogledi.

Kruta stvarnost se pomeša z rahlim upanjem na srečo, na nekaj nenavadnega. V teh poslednjih sekundah iskreče se oči objamejo še mater, očeta in sestro. Roke so sicer onemogle, a duh je svež, oči pa love vse, kar je v tem hipu še dosegljivo in je bilo nekoč tako zelo njeno.

Kolovoz preide v cesto, ki se vleče v neskončnost. Tisokrat je bila prehodila zdaj zasneženo, blatno ali pa poglobljeno in razpokano pot. Zdaj ne stopa po njej. Trdo sedi stisnjena med rabljeve kreplice. Zravniati se hoče ali pa se dotakniti še svoje ilovnate zemlje. Top udarec prestraže njeno namero. Oči pa se še lesketajo, samo upanje daje tak odsev. Tam spodaj je še gozd, tam so še ljudje... Konji pa drve, dolgi razsiperi črni lasje vihrajo v vetru kot žalne zastave. Potem pa udarci, trdi, ki onemijo usta in spomin ter dušijo misel na beg. Njene muke v gradu so ostale med stenami in te so neme.

Počasi tone dan. Medlo sonce pa noče zaiti. Skriva lezejo žarki na zaplate snega v črnejšem gozdu. Poteptan in umazan sneg in omadeževan s človeško krvjo. Vse je uničeno, pohojeno... črn je zdaj sneg, bele so bile le sanje o svobodi... in bele so ostale breze, čiste so in edine neme priče. Tu so obležali kosi njene obleke in čisto blizu razmršenih las še njena kmečka ruta.

Dolgo zlekajeno telo je oskrinjeno, obraz posinjen in zabuhel. Jasno so le oči, široko so odprte in zrejo proti vzhodu. Kdo ve, morda so obvisle na soncu ali na belini brez, preden je ugasnil njih ogenj. Tako je usahnilo življenje sekretarke Marije, stare enaindvajset let, pod brezami v domačih hostah. Njena mati in sestra Ivanka sta romali v mariborske zapore. Oče pa je umrl na tuji zemlji v Dachauu. Očetova zla slutnja je tako pregazila hčerkin optimizem.

Spomenik ob polički cesti mrtvi Mariji je trden in nas opominja na žalostno pesem, ki so jo nekoč pele gorice...

Dobro je če veste...

HRČEK SPADA MED MALO VEČJE GLODAVCE, težak je približno pol kg. Na koncu prstov ima močne kreplice, s katerimi prijemlje oziroma grabi hrano in koplje zemljo. V svojem podzemnem, do dveh metrov globokem brlogu ima en prostor, včasih tudi po več oddelkov s hrano, zrnjem (pšenicnim, ovsenim, ječmenovim, koruznim). Njegove zaloge zrnja so precejšnje, tudi do 10 kg težke. Hrček ima dve obrazni vrečici; v vsako vrečico shranijo lahko 40 kubičnih cm zrnja ali hrane. Hrček je potemtakem precej nevaren poljski škodljivec.

FRANCOSKO DRUŠTVO PRIJATELJEV OSLOV je nedavno objavilo tale razglas: »Mnoge davne civilizacije niso poznale konj; tedaj so bili osli največji prijatelji človeka. Egipčanski faraoni so npr. dajali za enega osla po pet sužnjev. Razširjeno je mnenje, da je osel dvočlana in zlobna žival. V tej zablodi ni niti trohice resnice. Osel je poln življenja, žival ki se odlično znajde v vsakem položaju, odločna, ljubezniva, pametna žival z močno domišljijo. Skrajni čas je že, da se oslu vrne dobro ime in da se z njim ravna, kakor zasluži...« Tudi pri nas je razširjen prepoved: »Kjer osel leži, tam diako pusti.« Kakor da pusti krava, vol, konj, pes, mačka in katerakoli druga žival z diako zlatnike! Menda dela nesrečnemu oslu krivico tudi naš pesnik, ki pravi: »Osli sivi, neubogljivi...« Kdor osla dobro pozna, ve, da je osel, če ravnaš z njim lepo, prav ubogljiva žival.

POLETNO POTENJE PRI CLOVEKU povzroča prvenstveno telesno delo. Namen potenja je zmanjševanje toplote na površini telesa z izparevanjem, t. j. z odvajanjem odvečne toplote, ki jo ustvarja mišično delo, in menjanje snovi v organizmu. Če se človek izpostavlja veliki vročini več tednov, se postopno čedalje močneje potni. Na začetku znaša povprečna količina potu en liter in pol na uro, v naslednjih desetih dnevih se ta količina skoraj podvoji, v šestih tednih pa se v izjemnih okoliščinah poveča kar za dvakrat in pol. Med tem prilagajanjem (privajanjem) se zmanjša v potu koncentracija (gostota) soli, kar omogoča varčevanje soli za organizem.

GROZDNI SLADKOR, ki mu pravimo tudi: škrobni sladkor ali dekstroza ali glukoza, se pridobiva s tehničnim postopkom na veliko iz škroba, ponavadi krompirjevega ali koruznega in sicer najpogostje s pomočjo blage klorovodikove oziroma solne kisline. Nato se kislina nevtralizira s sodo, kredo ali z apnenecem. Sladka raztopina se prečedi in razbarva z uporabo oglja, po tej se raztopina izpareva in zgostča ter pusti, da se skristalizira. Tako se pridobiva škrobni sirup, škrobni sladkor ali kristalizirana glukoza. Glukoza je manj sladka kot navadni sladkor (saharaza), pač pa se hitreje vpija, vsrkava in prinaša v organizem mnogo kalorij in se uporablja pri večjih telesnih naporih. Uporablja se tudi v zdravstvu.

UNIFORMIRANE BABICE... Če se primeri, da kaka porodnica na Dunaju ne utegne pravočasno priti v porodnišnico ali priklicati babico, se lahko obrne kar na najbližjo policijsko postajo ali celo na katerega policijskega prometnika. Vsak mlajši policaj ji bo zanesljivo pomagal. Vsi dunajski policijski rekruti morajo namreč v okviru pouka o prvi pomoči spoznati tudi porodništvo. Odkar so bili policijski uslužbenci prisiljeni obiskovati zadavne tečaje, so »uniformirane babice« pomagale tisočim in tisočim novorojenčkom zagledati beli dan.

KOPRA JE POSUSENA KOKOSOVINA, »meso« sadu visoke kokosove palme, ki je doma v tropskih deželah, zlasti ob obalah Indijskega in Tihega oceana. Sveža kokosovina se uporablja za prehrano. Iz zmlate ali nstrgane kokosovine pripravljajo raznovrstne slaščice. Kopa vsebuje veliko količino maščobe — 60 do 70 odstotkov — ki se uporablja kot jedilna mast, kot surovina za izdelovanje margarine, toaletnega mila in kozmetičnih (lepilnih) pripravkov. Tropine kokosovine so dragocena živalska krma. Svetovna proizvodnja kope je dosegla 1965. 1. količino 3.300.000 ton. Največ kokosovega oreha in kore izvažajo s Cejlona, iz Indije, Srednje in Južne Amerike, Polinezie in zahodne Afrike.

Ljubljanska banka nadaljuje tradicijo zanesljivega bančnega servisa

Drago Kovačič, invalid z nadkolensko amputacijo, ki je dosegel 2. mesto v kegljanju svoje skupine

Pomembne ugotovitve V. medicinskega kongresa FIR

V dneh od 21. do 25. septembra letos je bil v Parizu V. mednarodni medicinski kongres FIR (mednarodne federacije odporiških gibanj). Pokrovitelj kongresa je bil francoski minister za zadeve bivših udeležencev vojne in vojnih žrtev.

Na tej pomembni mednarodni prireditvi so se zbrali zdravniki, znanstveniki in druge osebnosti iz Avstrije, Belgije, Bolgarije, Češkoslovaške, Danske, Francije, Grčije (grški zdravniki), ki živijo v eksilu v raznih deželah), Holandije, Italije, Izraela, Jugoslavije, Kanade, Luksemburga, Madžarske, Norveške, Poljske, Romunije, Sovjetske zveze, ZDA, Nemške demokratične republike

in ZR Nemčije. V treh skupinah so obravnavali tele teme:

1. Presnovne bolezni (napačna prehrana, nedonranjenost)
2. Psihofiziološke preizkušnje utrujenosti in predčasnega staranja,

3. Socialno-medicinski in pravni problemi, ki zadevajo delovno sposobnost in življenjska pričakovanja nekdanjih deportirancev, internirancev in borcev odpora.

Zanimive so predvsem ugotovitve tega kongresa.

Iz mnogih poročil, anket, posvetovanj in razprav je ugotovljeno, da še danes, 25 let po osvoboditvi iz nacističnih koncentracijskih taborišč, mnogi preživeli trpijo zaradi »deportacijske

nevroze«, določene razdražljivosti, miselnih motenj itd. Medicinska poročila so si enotna v tem, da se pri nekdanjih deportirancih, internirancih ali pri borcih odporiških gibanj srčne bolezni in bolezni ožilja kot arterioskleroza, zvišan krvni pritisk in infarkti pojavljajo devetkrat pogostejše kot pri drugih ljudeh. Tudi kronična vnetja sklepov, pojavi degeneracije kosti in sklepov so pri nekdanjih internirancih in borcih odpora pogostejši kot pri drugih. Eden od udeležencev kongresa je v posebni raziskavi ugotovil, da 84 odstotkov nekdanjih internirancev trpi na prebavnih motnjah. Drugi zdravnik je ugotovil, da je med tistimi, ki še niso imeli dvajset let, ko so jih zaprli v koncentracijska taborišča, 45 odstotkov bolnih na kronični depresiji. Končno so tudi ponovno ugotovili, da je življenjska doba nekdanjih internirancev in borcev odpora krajša kot pri drugih.

Tudi na petem mednarodnem medicinskem kongresu FIR so, kot na prejšnjih, ponovno dokazali, da je potrebno še nadalje medicinsko razlikovati področja poznih posledic in znakov posledic zaporov, taborišč in življenja v hudih razmerah osvobodilnega boja.

Vse to je bilo zajeto tudi v resoluciji, ki so jo na tem kongresu sprejeli.

Poizvedujemo

Ko sem letos 10. septembra obiskal Parmo, me je Luciana (Giulia) Merli, Via Parmiggiani 25, Parma prosila naj v Ljubljani poizvem, kje je zdaj Mira Fuks (ali Fux). Med vojno je stanovala v Ljubljani na takratni Via Verdi 25.

Tovarišica Mira je bila zaprta v Parmi v »carcere San Francesco«. Merlijeva prosi Fuksovo, naj se ji oglasi.

Bogomil Liliija, Koper

V spomin Jožetu Župančiču

Dne 6. oktobra 1970 smo se na ljubljanskem pokopališču za vedno poslovili od znanega prosvetnega delavca in publicista Jožeta Župančiča.

Pokojsnik se je rodil pred sedemdesetimi leti v Novem mestu, učiteljske je končal v Ljubljani, od leta 1924 dalje pa je služboval v Libiji. Z vsem srcem se je posvetil Zasavju, ki mu je postalo drugi dom, in sčasoma postal njegov najbolj prizadeveni glasnik. Veliko časa je posvetil zbiranju gradiva za zgodovino narodnoosvobodilnega boja s tega ozemlja in napisal več knjižic na to tematiko.

Jožeta Župančiča bomo ohranili v trajnem in hvaležnem spominu tudi kot zvestega sodelavca »TV 15!«

Bravčeva zlatoporočenca

V soboto 10. oktobra sta slavila zlato poroko Janez in Marija Bravec iz Loža v Loški dolini. Pred matičarjem v Starem trgu pri Ložu sta ponovno potrdila zvestobo, predstavniki skupščine občine Cerknica in krajevne konference SZDL pa so obema zakoncem čestitali in izročili darila.

Janez Bravec je že kot mladenič odšel za kruhom v Ameriko, kjer je delal v rudnikih več kot 8 let. Po vrnitvi v domovino ga je zatekla prva svetovna vojna,

kjer je občutil vse grenkobe in pokesle v strelskih jarkih. Bil je ujet in odpeljan v rusko ujetništvo. Bil je priča oktobrski revoluciji in sam aktivno sodeloval v revolucionarni rdeči armadi. Zato je pred nedavnim bil med redkimi nagrajenci udeležencev oktobrske revolucije. Po vrnitvi iz Rusije je širil ideje oktobrske revolucije in v letih 1922/23 bil izvoljen za prvega komunističnega župana v Ložu, čeravno za zelo kratak čas. Zato je bil od tedanjih oblasti tudi preganjan.

Druga svetovna vojna družine Bravec ni našla neoprijavljene. Že od leta 1942 so sin France, hči Ivanka in Mimi sodelovali v narodnoosvobodilni borbi, kjer je hči Ivanka žrtvala svoje mlado življenje, sin France pa je čudežno ušel smrti in bil težko ranjen.

Možu Janezu je bila zmeraj v oporo njegova zvesta žena Marija. Jesen življenja preživljata v svojem rojstnem kraju Ložu. Zlatoporočestna čestitamo in jima želimo srečo, veliko zdravja in zadovoljstva še vrsto let.

SLAVKO BERGLEZ

Republiško prvenstvo v balinanju

Zveza za šport in rekreacijo invalidov Slovenije je v dnevi 10. in 11. oktobra priredila v Kopru in Izoli republiško prvenstvo v balinanju. Tekmovalo je osem ekip: Nova Gorica, Kranj, Maribor, Koper I, Koper II, Izola, Piran in Ljubljana. Predtekme so odigrali na dvosteznih baliniščih v Izoli in Kopru. V finale so se plasirale balinarske ekipe iz Nove Gorice, Maribora, Ljubljane in Izole. Tekmovalci so na balinišču »Plavi val« v Kopru. Ekipo iz Nove Gorice je to pot tako dobro zaigrala, da je premagala ekipo iz Izole, ki je prejšnji dan bila med najboljšimi s 13 proti 0. Ekipo Maribora se je pomerila z ekipo Ljubljane in zmagala z rezultatom 13 proti 11.

V drugem delu finala sta zaigrala zmagovalca Maribor—Nova Gorica ter poraženca Ljubljana—Izola. Z lepo igro so zmagali igralci iz Nove Gorice, drugo mesto so si osvojili Mariborčani, ki so kljub porazu zaigrali lepo premišljeno igro. Ekipo Ljubljane je osvojila tretje mesto, kot zadnja se je uvrstila Izola. Najboljše moštvo Koper, ki je bilo pogosto prvak na slovenski obali in tudi močan favorit v republiškem merilu, se je tokrat slabo izkazalo.

Ob koncu moramo poudariti, da so naši športniki-invalidi v Kopru in Izoli zelo dobro organizirali celotno tekmovanje in posvetili posebno pozornost ureditvi balinišč.

Republiško prvenstvo v balinanju za leto 1970 bo ostalo vsem

tekmovalcem v lepem spominu, k čemur so v polni meri prispevali gostoljubni športniki invalidi iz Kopra.

VINKO BOVCON

Politični razgledi

Afriško gospodarstvo v celoti počasi napreduje in se bliža propadu. Takšna je osnovna ugotovitev poročila CEA (Ekonomске komisije OZN za Afriko) o najnovejših razvojnih tendencah Afrike. Poročilo primerja razvoj 44 afriških držav v dveh obdobjih: od 1965 do 1968 in od 1960 do 1965. Osnovne ugotovitve so takšne:

— V obdobju 1965—1968 je naraščanje nacionalnega bruto proizvoda nihalo pod 3. odst. letno. Vendar se je zmanjšal v 10 afriških državah, v katerih je 40 odstotkov vsega prebivalstva na celine, medtem ko je v prejšnjem obdobju (1960—1965) to prizadelo le 20 odst. držav.

— Kmetijska proizvodnja na prebivalca se je od leta 1966 do 1968 zmanjšala za 1 odst., medtem ko je bila kolikor toliko stalna v prvem delu desetletja.

— Delež osebne potrošnje v celotnih virih afriških dežel se je zmanjšal s 57,2 odst. v letu 1960 na 55,8 odst. v letu 1965 ter na 54,7 odst. v letu 1968.

— Občutno se je zmanjšal uvoz strojev in opreme, kar je zelo prizadelo vse razvojne načrte afriških držav. Uvoz se je zmanjšal predvsem zaradi zvišanja cen v državah, ki dobavljajo stroje in opremo: 80 odst. afriškega uvoza te vrste je iz industrijsko razvitih držav.

Vendar to še ni vse.

V 21 izmed 42 afriških držav je stopnja naraščanja v predelovalni industriji kolikor toliko visoka in se tako rekoč ne spremeni: 10,6 odst. v obdobju 1965—1968 ter 10,5 odst. v obdobju 1960—1965. Delež industrije pri ustvarjanju nacionalnega bruto proizvoda se je v zadnjih letih sicer povečal (na 11,7 odst. v letu 1968), vendar je še zmerom zelo šibek. V 27 izmed 43 držav je ta delež manjši od 10 odst., samo v 6 državah presega 15. odst., v 10 državah pa predstavlja 10 do 15 odst. bruto nacionalnega proizvoda. V letu 1968 je tretjina vrednosti iz afriške pridelovalne industrije prišla iz dveh držav: ZAR in Maroka. Sicer pa ti dve državi ter Nigerija, Alžirija in Rodezija predstavljajo 55 odst. predelovalne proizvodnje vse Afrike v razvoju.

Produktivnost v predelovalni industriji se je zmanjšala, zlasti v lesni in tekstilni. Največja je v kemični in petrolejski industriji, kjer pa je zaposleno le 5 odst. v industriji delujoče delovne sile. Če primerjamo to produktivnost z nizkimi prejemki afriškega delavca, nam je jasno, odkod velikanski dobički v afriških podružnicah tujih petrolejskih družb. Ob tej priložnosti lahko na primer opozorimo še na nekaj: stopnja dobička ameriških investicij v petrolej dosega 32 odst., medtem ko znaša v predelovalni industriji komaj 10,5 odst.

Afrika je bila do leta 1960 predvsem izvoznica kmetijskih pridelkov, v nekaj letih pa je postala izredno pomemben vir surovin za zahodno metalurško industrijo. Izvoz afriške rude in metalurških izdelkov se je povečeval z neznansko hitrostjo: delež takšnega izvoza v celotnem afriškem izvozu se je s 25. odst. v letu 1960 dvignil na 48 odst. v letu 1965 in na več kot 48 odst. v letu 1968. Tada se je izvoz mineralnih goriv (predvsem petroleja) dvignil na 58 odst.

Lačna vrana sito pita

izvoza mineralni proizvodov ali na 28 odst. celotnega afriškega izvoza. Vse kaže, da bo izvoz goriva izpodrinil izvoz kmetijskih pridelkov in drugih primarnih proizvodov.

Vendar se je proizvodnja v afriških rudnikih v obdobju 1965—1968 zmanjšala v primerjavi s prvimi petimi leti desetletja, dasiravno je bila še zmerom zelo hitra. Zmanjšanje proizvodnje je v glavnem prizadelo številne rude (baker, železo, premog, kositer in cink), medtem ko se je pospešila proizvodnja aluminija, kroma, kobalta in uranijeve rude. Izvoz nemetalnih mineralov (azbest, diamanti, fosfati), ki je bil zelo velik v obdobju 1960—1965, se je pozneje zelo zmanjšal.

V letu 1968 so trije poglaviti proizvodi (petrolej, baker in zlato) predstavljali 75 odstotkov celotne vrednosti izvoza mineralnih produktov Afrike (z Južno Afriko vred).

Trgovinska bilanca afriških dežel v razvoju je bila negativna tako v obdobju 1960—1965 kot v naslednjih treh letih. Če izvajamo nekaj držav ki so v zelo ugodnem položaju — zlasti Libijo, Alžirijo in Nigerijo, kjer se je petrolejska proizvodnja zelo razmahnila — je trgovinska bilanca Afrike v stalnem deficitu.

V letu 1960 je deficit afriške zunanje trgovine dosegel 1.250 milijonov dolarjev, po statistikah iz leta 1965, ki so zadnje dosegljive, pa se je zmanjšal na 200 milijonov. Toda če izvajamo Alžirijo, Libijo in Nigerijo, katerih trgovinska bilanca se je zvišala za 1.548 milijonov dolarjev v petih letih, ugotovimo, da se je položaj v drugih afriških državah poslabšal. V letu 1965 je 29 izmed 41 afriških držav imelo negativno trgovinsko bilanco, pet let prej pa 27. Dežele z največjim primanjkljajem v letu 1965 so bile: ZAR (329 milijonov dolarjev), Gana (157 milijonov), Tunizija (125 milijonov) in Kenija (103 milijone).

Leta 1968 so znašale denarne rezerve afriških dežel v razvoju 1.800 milijonov dolarjev, se pravi komaj 400 milijonov več kot samo v Portugalski ali 400 milijonov manj kot v mali Belgiji. Ta vsota pa ne pokriva več kot 20 odst. celotne letne vrednosti afriškega uvoza. To poprečje se pri velikih industrijskih državah, kot so Francija, ZDA, ZR Nemčija in Velika Britanija giblje med 30 do 70 odst. V letu 1960 je moralo 15 afriških držav pokriti s svojimi rezervami 25 odst. ali še več uvoza. Danes je takšnih držav komaj sedem.

Primerjalna študija CEA kaže, da afriško gospodarstvo močno nazaduje ne le v primerjavi z Evropo, marveč tudi z Južno Afriko, edino državo na kontinentu, ki jo štejejo med razvite dežele zaradi visokega dohodka — na belega prebivalca.

Tako se pokaže, da Južna Afrika proizvede več električne energije kot 44 afriških držav skupaj in da ima dosti večjo železniško strukturo kot druge države skupaj.

Vendar je bogastvo afriških držav izredno. Dasiravno je Afrika v razvoju leta 1966 imela le 9 odstotkov svetovnega prebivalstva, ima skoraj tretjino svetovnega hidroelektričnega potenciala, 22 odst. znanih rezerv naravnega plina in okoli 10 odst. virov surovega petroleja, medtem ko delež rezerv torijevega oksida (ki ima življenjsko vlogo v jedrski tehnologiji) presega 62 odst. svetovnih. Toda od tega bogastva imajo dobiček samo bogati!

Leta 1960 je energetska proizvodnja Afrike (goriva in električna energija) pokrila komaj 73 odst. domačih potreb. Drugo so morali uvoziti. Po letu 1965 se ta proizvodnja povečuje s fantastičnim ritmom — 47 odst. na leto. V letu 1967 je Afrika porabila komaj 20 odst. svoje energetske proizvodnje. Vse drugo je izvozila, da bi omogočila industrijski razvoj celine.

Ta pojav je mogoče označiti z eno samo besedo: ropanje.

KOMENTATOR

Imeli smo ljudi

Bronislava Pirc

Rojena je bila leta 1908 v Kropi na Gorenjskem. Že kot otrok je izgubila starše, zato jo je skupaj z bratom in sestro vzgajala teta. Ta je imela kovačnico žebeljev, kjer je delala tudi Bronislava. Bila je pridna delavka, učila se je tudi v sokolsko društvo.

V hudi zimi med leti 1941 in 1942 so se pri njej prvič oglasili partizani. Od tedaj dalje jim je pomagala po svojih močeh. Proti koncu vojne je postala članica okrajnega komiteja KP in odbora OF Kranj-Jelovica. Konec 1944 so jo hoteli nekega jutra aretirati domobranec, pa jim je ušla. Od tedaj dalje je bila partizanka, zadnje dni vojne je bila v partijski šoli v Cerknem.

Po vojni je veliko delala po raznih organizacijah. Bila je tudi vestna poveljica Prešernove družbe.

Pokopani smo jo 11. julija letos v Kropi

„TV 15“ ZA MLADINO

NAGRAJENI PRISPEVEK

„Strašna je bila tista noč...“

Zgodilo se je meseca oktobra 1944. Nemci so se zadrževali na Mislićah in z daljnogledi opazovali okolico. Pod Artvižami so ugledali skupino partizanov. Začeli so streljati. Ubili so pet partizanov, nekaj pa huje ranili. Tiste, ki niso mogli zbežati, so pobili s puškinimi kopiti.

Med padlimi sta bila tudi dva z Vremske doline: sin edinec Venceslav Dujc in Škofelj in Evstahij Magajna iz Famelj. »Njihovi starši bi gotovo želeli, da ju pokopljejo na domačem pokopališču...«, je dejala moja mama. S teto sta se odločili, da ju sami odpeljeta. Vpregli sta konja in na voz naložili nekaj praznih gajbic. »Kot da gremo po jabolkah!« je dejala teta. Na Vavovljah jima je ponudil pomoč eden izmed domačinov. »Ženski sta in težko bosta sami opravili ta posel!« Skupaj so naložili mrtva partizana na voz in krenili na pot. Spotoma se je njun spremlje-

valec tako napil, da niti hoditi ni mogel. Kaj se ga ne bi, saj je bilo vse tako žalostno! Nápak je bilo samo to, da vajeji ni hotel spustiti iz rok. Zato ni bilo nič čudnega, da se je voz pri vasi Barka prekucnil in polomil. Kaj sedaj? sta se ženski prestrašeno vpraševali. Bila je trda tema in luči nista smeli prižgati, saj bi ju lahko opazili Nemci. Ni jima preostalo nič drugega, kot da sta potrkali na prve duri in poprosili za pomoč. Gospodar jima je z veseljem posodil voz, saj so ljudje v tamkajšnjih krajih radi pomagali partizanom. Naložili sta mrtva tovariša in še vinjenega vaščana ter odšli naprej. Venceslava Dujca sta odložili na škofeljskem, Magajno pa na vremskem pokopališču. Domov sta prišli ob štirih zjutraj. Bili sta krvavi od nog do glave. »Strašna je bila tista noč...«, mi je dejala mamica.

SONJA SKOK

PO PRIPOVEDOVANJU OČETA NARODNEGA HEROJA

Jože Kadunc - Ibar

Stopila sem v sobo. Pogled mi je obstal na veliki sliki. Kdo neki je ta fant, velikih oči in drznega pogleda? sem se vpraševala. »To je moj sin...«, mi je dejal osemindesetletni oče padlega narodnega heroja Jožeta Kadunca-Ibarja. Kot bi bil bral moje misli! »Zapisala bi rada nekaj spominov nanj, oče...« sem odgovorila.

Sedli smo za mizo in beležnica je bila kmalu polna:

Jože se je rodil 25. marca 1925 v Grosupljem. Aprila 1940 se je zaposlil v tekstilni tovarni »Motvoz in platno« ter bil med prvimi, ki je med tamkajšnjimi delavci širil napredne ideje. »Bil je vesel, preudaren in delaven fant,« se ga spominja oče. Kmalu je uvidel, da domovina potrebuje borce. Leta 1942 je pustil delo v tovarni in svoje najbližje ter se — star komaj sedemnajst let — pridružil partizanom. Najprej se je boril v vrstah II. grupe odredov, pozneje pa v Gubčevi brigadi. Kmalu je postal znan kot eden najboljših mitraljezev dolenskih partizanskih enot, nekaj dni pred smrtjo pa so mu zaupali položaj namestnika komandanta bataljona. »Bil je devetkrat ranjen in lahko bi bil odšel na delo v zaledje, a ni ho-

tel!« je povedal Jožetov oče.

»Kako je padel?« sem povprašala.

»Gubčeva brigada je namestila minirani progo na Cikavi, po kateri naj bi v Grosuplje pripeljal nemški vlak. Partizanske borce je iznenada napadla sovražna četa. Bili so izdani! Vnel se je hud boj in naši fantje so se hrabro borili. Jožeta je zadela sovražniškova krogla, ko je tekel čez cesto. Opohtel se je še nekaj metrov. Zgrudil se je pred hišo, na kateri je danes vzidana spominska plošča. Umrl je star komaj devetnajst let...«

Še nad mrtvim so se znesli sovražniki. Vzeli so mu obleko. (Oče pravi, da se še dobro spominja tistega, ki je nosil Jožetovo obleko.) Nato so ga privezali za vlak in tako vozili od Smarja do Grosuplje. Delavci, ki so delali na železniški progi, so morali skopati jamo. Poslednji dom so mu sovražniki odmerili na samotnem kraju, daleč od rodne hiše. (Po osvoboditvi so njegove posmrtno ostanke prenesli v Grosuplje in jih pokopali v partizansko grobnico.)

Tako je padel Jože Kadunc-Ibar, ki je bil leta 1952 proglašen za narodnega heroja. ALENKA TRONTELJ

Hvala vam, velenjski pionirji!

DNE 10. IN 11. OKTOBRA JE BIL V VELENJU SREČANJE PIONIRJEV-DOPISNIKOV. DOLETELA ME JE ČAST, DA SEM SE GA UDELEŽILA KOT NAGRAJENKA MLADINSKIH ODDAJ RTV LJUBLJANA.

V VELENJE SEM SE PRIPELJALA Z VLAKOM. PIONIRJI SO NAM PRIREDILI ZELO LEP SPREJEM. PO UVODNIH SVÉGANOSTIH SMO ODSLI NA DOMOVE. MOJA GOSTITELJICA JE BILA VLASTA, UČENKA 5. RAZREDA VELENJSKE SOLE. NAJBOLJ MI JE UGAJAL POGOVOR S PISATELJI IN NOVINARJI, SAJ SMO ZVEDELI MARIKAJ LEPEGA IN ZANIMIVEGA. TUDI PROGRAM DRUGEGA DNE JE BIL ZELO PESTER, SAJ SMO SI V SOSTANJU OGLEDALI KAJUHOVO SPOMINSKO SOBO IN OBISKALI TUDI NJEGOV GROB.

SLOVO OD PRIJAZNEGA MESTECA OB PAKI JE BIL TOŽKO, SAJ SMO V NJEM PREŽIVELI DVA NEPOZABNA DNEVA. ZATO HVALA VAM, VELENJSKI PIONIRJI!

BOŽENA LIPEJ

TE DNI

OD 19. DO 23. OKTOBRA 1940 JE BILA V DUBRAVI PRI ZAGREBU PETA DRŽAVNA KONFERENCA. NA NJEJ JE SODELOVALO 105 DELEGATOV. TO POSVETOVANJE JE BIL ENO OD NAJPOMEMBNEJSIH V ZGODOVINI KOMUNISTIČNE PARTIJE JUGOSLAVIJE IN JE IMELO ZNAČAJ KONGRESA. POMENILO JE DOGOVOR JUGOSLOVANSKIH KOMUNISTOV PRED USODNIMI DOGODKI DRUGE SVETOVNE VOJNE. POROČILO CENTRALNEGA KOMITEJA O OPRAVLJENEM DELU IN PRIHODNIH NALOGAH PARTIJE JE PODAL GENERALNI SEKRETAR KOMUNISTIČNE PARTIJE JUGOSLAVIJE JOSIP BROZ-TITO. RAZEN NJEGOVEGA REFERATA JE BIL PREBRANIH ŠE DEVET POROČIL IN IZVOLJEN NOV CENTRALNI KOMITEJ KOMUNISTIČNE PARTIJE JUGOSLAVIJE S TITOM KOT SEKRETARJEM NA ČELU.

Spomini starega borca

Nekega jutra, ko so se še meglice vlekle po dolini, sem se odpravila na konec vasi, kjer v majhni koči živi star in dober človek. V času narodnoosvobodilnega boja je bil med prvimi, ki so stopili v partizanske vrste. Ker je star in onemogel, mu daje občina skromno podporo. Stopala sem po ozki in z mahom pokriti stezi, ki drži proti njegovemu domu. Ko sem prispešla na cilj, je sonce že pošiljalo svoje prve žarke izza obzorja. Možak je sedel pred hišo in povedala, zakaj sem prišla. Prijetno je bil presenečen! Je visok mož, orlovskega nosu in majhnih sivih oči. Poprosila sem ga, naj mi pove kakšno zgodbo iz partizanskega življenja. »Zakaj pa ne!« je prijazno dejal in si prižgal kratko čedro.

Ze pred drugo svetovno vojno sem bil komunist in zato me je oblast venomer preganjala. Leta 1941 so me Italijani tudi zaprli. Kmalu sem jim ušel in se pridružil hrabrim borcem za svobodo. Posebno živo mi je ostal v spominu tale dogodek:

Bilo je leta 1944 in sovražna ofenziva je divjala po osvobojenem ozemlju. Naša četa je štela petnajst borcev. Dobili smo nalogo, da se prebijemo na drugo stran reke in na bližajočo nevarnost opozorimo partizane, ki so taborili pri Rakovniku. Lep in sončen dan je bil, ko smo se odpravljali na pot. Kristalno čisto nebo so le tu in tam skazila sovražnikova letala. »Hitro naprej, tišina je sumljiva in ne-

varnost preži od vsepovsod!« je ukazal komandir Bobi. Stopali smo po zaraščenih planinskih stezah in mimo gostega grmičevja. Prišli smo do položne vzpetine, ki se je dvigala pod cesto. Vse je bilo mirno. Komandir je ukazal, da obstanemo in poležemo. Nenadoma smo izza bližnjega ovinka zaslišali hrumenje. Previdnost torej ni bila odveč! Prikazala sta se tanka in za njim tovornjak. Ko so se dovolj približali, smo vrgli bombe. Prvi tank smo kmalu razdejali in zagorel je z močnim plamenom. Vojaki s tovornjaka so zbegani skakali v obcestne järke. Mnoge izmed njih so zadeli naši streli in le nekaterim je uspelo pobegniti. Medtem pa je strojnica z drugega tanka neusmiljeno kosila po naši vrsti. Komandir je ukazal naskok. Kar nas je še ostalo, smo brez obotavljanja vstali in stekli proti sovražniku. Tekel sem poleg komandirja in videl, kako se je zgrudil. Skočil sem k njemu, da bi mu pomagal. Tedaj je zaregljal mitraljez. Padel sem in se onesvestil. Čez kako uro sem se prebudil. Pogledal sem okoli sebe in zagledal mrtve tovariše. Le komandir je tiho hropel. Oprtal sem si ga na rame in se s poslednjimi močmi zavlekel do bližnje vasi. Tudi partizane sem obvestil o bližajoči se nemški ofenzivi. Čeprav sam ranjen, sem opravil nalogo in rešil tudi komandirja. Za to sem prejel odlikovanje in posebno pohvalo.

»Ja, deklica, hudi časi so bili takrat!« mi je še dejal ob slovesu.

NADA MISJAK

KRAMLJANJE

Draga tovarišica Milena!

Danes sem posebno dobre volje in kar naprej mi blodijo po glavi vaše vzpodbudne besede: »Piši, pa četudi samo za predalček svoje pisalne mize!« Ubogala sem vas, in če bi pobrskali po tem predalčku, bi marsikaj odkrili. Škoda le, da se v zapisanem vedno zrcali moje razpoloženje. Enkrat sem žalostna, drugič vesela; danes navdušena nad tem in ju ni nad onim. Kako čudna bitja smo ljudje! Ze zopet sanjaram, kajne. Vem, da to ne pelje nikamor. Najbolje bo, da vzamem beležnico v roke in jo mahnem po svetu. »Med potjo se bom že nečesa domislila in ko se bom vrnila, bom pisemce nadaljevala.« sem kar glasno dejala. Prav sem imela! Kot se sem peljala skozi vasio Cikavo, se mi je pogled ustavil na spominski plošči, vklesani na eni izmed hiš:

DNE 16. X. 1944
JE NA TEM MESTU
PADEL V BOJU ZA SVOBODO
NARODNI HEROJ
KADUNC JOZE

Sklenila sem, da obiščem njegovega očeta. Bila sem prepričana, da živi v Brezju. Ustavila sem se pri prvi hiši, ki stoji ob Kadunčevi cesti. »Nazaj na Cikavo morate, tam živi na stara leta...«, so mi povedali. Vrnila sem se in poiskala hišo, kamor so me napotili.

»Iščem očeta narodnega heroja Jožeta Kadunca-Ibarja,« sem dejala možu, ki je odprl vrata. »No ja, saj to sem jaz!« mi je odvrnil. Prijazno me je povabil, naj vstopim, in z veseljem odgovoril na moja vprašanja. To je vse! Ne, še nekaj bi vam rada povedala. Hvala za knjižico, ki ste mi jo poslali iz Velenja, kjer je bilo pred kratkim srečanje pionirjev — dopisnikov iz vse Slovenije. Kar verjeti nisem mogla, da ste se me spomnili med vso to množico mladih. Resnično, tovarišica Milena, najlepša vam hvala.

Prejmite lepe pozdrave!

Alenka Trontelj
Stranska pot III
p. Grosuplje

Draga Alenka!

V Velenju sem se spomnila prav vseh, ki že poldrugo leto neutrudno sodelujete na mladinski strani »TV 15«, le knjižice nisem imela toliko na voljo. Kdo bi vas mogel pozabiti in kaj bi počel brez vas! Ne moreš si misliti, kako rada bi vam segla v roke in pokramljala z vami. Žal pa imam tako malo časa! Kljub temu me bo veselilo, če se boš oglasila pri meni. »Vsak dan sem v Ljubljani in že nekajkrat sem šla po Beethovnovi ulici,« si zapisala v pisemcu. Alenka, kar pogumno potrkaj na duri našega uredništva, saj te pričakujem.

Lepo pozdravljena!

MILENA

Draga tovarišica urednica!

Sem učenka tretjega razreda osnovne šole. Zapisani dogodek iz narodnoosvobodilnega boja sta mi povedali mamica in teta. Lepo vas prosita, da ga objavite. Zdravo!

Sonja Skok
Škoflje 41
p. Vremski Britof

Draga Sonja!

Ne vzemi za hudo to dolgo čakanje, pa mamico in teto mi lepo pozdravi! MILENA

Prijetno in — koristno ... Igralka Neda Arnerić je nedavno seznanila vesoljno jugoslovansko javnost z novico, da se bo v Londonu, kjer bo igrala v nekem filmu, brezpogojno zaljubila ... Mladi Jugoslavlani so začeli protestirati, saj je menda v Jugoslaviji — zatrjujejo — dovolj postavni in na moč čednih fantov, v katere bi se lahko Neda zaljubila. Pa je mlada igralka na proteste odgovorila: »Mar ni ljubezen prelep način temeljitega učenja kakega tujega jezika?»

Medalje za — mamo in ata ... Marjana Segrt, ki se je vrnila iz Barcelone v Beograd s tremi srebrnimi medaljami, je na vprašanje: »Kje in kako boste čuvali svoje tri srebrne medalje?» odgovorila: »Čemu naj bi jih čuvala? Nesla jih bom domov, naj bodo tam, da jih bosta mama in ata razkazovala in se z njimi hvalila! Jaz pa bom dalje trenirala in teknovala.«

Sodobni jugoslovanski aforizem: »Zelenice in vrtovi v mestih so zaradi mestnih volov, da bi se mestu počutili nekako doma ...«

Čemu se Nemci smejejo? V Münchenskem »Quicku« je bila objavljena tale šala: Neka bralka nas je vprašala: »Nisem poročena, pa ne bi hotela dobiti otroka. Kaj naj napravim?« Odgovorili smo ji: »Nič. Absolutno nič!«

So preresni, da bi razumeli šalo ... Toma Bebič, časnikar »Osvobodjenca«, se ukvarja tudi s komponiranjem. V Splitu je bil deležen velikega aplavza za pesem »Neretva«, aplavza za kompozicijo in za petje ... Na vprašanje, kako se ujema časnikarski poklic s komponiranjem in komponiranjem, je odgovoril: »Mnogi časnikarji več prepevajo kot pišejo, mnogi komponisti pa več pišejo ko komponirajo. Meni, človeku brez posluha, ni težko tičati neke na sredi prvega in drugega. Dvakrat v življenju sem pel — v polfinalu in finalu. Jaz sem se šilil, oni pa so me resno povabili ...« Zlila je bržkone mislila (če so imeli njeni člani kaj posluha), da tudi slepa kokoš zrno najde ...

Kazen, ki — užge ... Pred ambulantno v Budvi se je nedavno pojavilo opozorilo: »Parkiranje prepovedano! Krsticem bomo na njihovih avtomobilih — preluknjali gume.« Posnemanja vredno!

Boljše bi bilo, ko bi se bil režiser ugriznil v jezik ... Gustav Krklec je letos letoval v Bocu, kjer ga je srečal neki slovenski režiser (ime najrajši zamolčimo), ki mu je polaskal z izjavo, da si je že leta in leta želel spoznati ga. Zlasti mu ugaja — je dejal — njegova »Balada o Petrici Kerempuhu«. Krklec ni bil niti v najmanjši zadregi. Odgovoril mu je: »Prijetno mi je slišati, da ste me želeli spoznati, ne vem pa, če bo prijetno Miroslavu Krležu, ko bo zvedel, da pripisujete njegovo delo meni.«

Beg pred slovnico ... Zahodnonemški kritik Herbert Eisenreich je dejal v neki diskusiji o modernih pesnikih: »Dozdeva se mi, da piše danes vsakdo, ki ne more obvladati slovnice, verzice.« Hvala bogu, da velja to, upajmo vsaj, samo za nemške moderne pesnike ...

Samo zelena nevoščljivost ... Neki francoski filmski režiser je očital nekaterim kritikom, ki ozkosrčno kritizirajo njegove filme: »Je nekaj takih kritikov, ki devajo v nič dobre zamisli, samo zaradi tega, ker jih niso zasnovali oni.«

Doziranje ... »Tovariš sodnik, sam si je zažgal skedenj, on je doziran ...« je na niškem sodišču vztrajno gnala neka priča. Sodnik je kol pomislil na vpliv alkohola ali celo kakšnega mamila na požigalca ter je poprašal pričo: »Kako doziran?« »Zavarovan je pri DOZ-u.« je preprosto pojasnila priča.

Opičji okus ... Direktor za poskuse z opicami v Atlanti (Georgia, ZDA) je ugotovil, da te živali ne samo da rade gledajo televizijske emisije, marveč nekatere celo ploskajo, ko jim je kakšna oddaja prav posebno všeč. Tako npr. šimpanzi in orangutani radi gledajo športne tekme, zlasti boksanje, medtem ko so pri političnih novicah popolnoma ravnodušni. Gorile najbolj uživajo pri predvajanju televizijskih filmov in glasbenih spektaklov.

Judežev poljub ... Režiser filma »Enajsta zapoved« Vančo Kljaković je rekel: »V Nišu sem opazil, da ima majočko od navzočih ...« Zato je zares rad. Ko pa se pojavi, se mu vsi smehtljajo ...

Velike tankovske bitke

4

Med francoskimi vojaškimi poveljniki, ki so se zavedali dramatičnosti položaja, je bil tudi polkovnik Charles de Gaulle, zagovornik tankovske vojne, ki pa ga ni nihče hotel poslušati. Vendar so imeli o tem različna mnenja tudi nemški visoki oficirji. V vrhovnem poveljstvu so bili stari oficirji pruske šole zelo zaskrbljeni: Guderian je šel predaleč, saj je bil kar 90 kilometrov od mostišča na Meusi, prve oklopne enote 1., 2. in 10. divizije (Guderianove) so bile že v Moncornetu in se usmerjale proti Saint-Quentinu, tako da so vojaki že skoraj videli slavna bojišča na Sommi iz prve svetovne vojne. Menili so, da morda Guderian drvi v nevarno past in da bi ga bilo treba zaustaviti.

Takšno je bilo tudi mnenje v poveljstvu Panzergruppe, ki mu je načeloval general von Kleist. 17. maja je izbruhnil hud prepir, po katerem je Guderian prosil, naj ga odstavijo. Na nemško srečo je zmaga pamet: general je ostal na svojem položaju, dovolili so mu celo »izvidniške pohode«, kar pa je razumel tako, da je vse svoje tanke pogнал v zasledovanje sovražnika, ki je bežal proti Rokavskemu prelivu.

Tisti čas je polkovnik de Gaulle, poveljnik 4. oklopne divizije (edine francoske oklopne enote, ki še ni bila uničena, dasiravno je bila precej izdelana), drvel z avtomobilom proti fronti. General Georges mu je bil sporočil odločitev vrhovnega poveljstva ter mu dejal: »Zdaj je za vas priložnost, da ukrepate, saj ste toliko časa spremljali zamisli, ki jih je uresničil sovražnik.« Toda francoska armada je razpadala, ceste so bile polne civilnih beguncev, predvsem pa bežečih vojakov, ki jih Nemci niti niso lovili, ker niso imeli časa za to. »Ko sem gledal razkropljeno ljudstvo in vojaški poraz, ko sem poslušal pripovedi o žaljivi nesramnosti nasprotnika, se me je polastil brezmejen bes. Bilo je preneumno ... Če bom živel, se bom bojeval, kjer bo potrebno, dokler sovražnik ne bo poražen in dokler nacionalna sramota ne bo oprana. Tisto, kar sem pozneje

lahko naredil, je bilo sklenjeno tistega dne,« je pozneje zapisal Charles de Gaulle.

Toda tedaj se je dalo storiti zelo malo, da bi v Franciji zavrla sovražnikovo invazijo. De Gaulle je prišel v divizijo in se lotil sovražnika, toda ni imel letalstva, ki bi ga varovalo, imel je le malo topov, bregovi reke Serre so se spremenili v pekel, Moncornet pa je gorel. Napad Francozov in preboj skozi mogočne Panzerdivizionen, ki so se valile proti severozahodu, je bil brez haska, zakaj položaj se je razvijal v nemško korist in 19. maja je Guderian že drvel po poljih ob Sommi, ujel je generala Girauda (ki je v popolni zmedbi iskal armado, katere poveljstvo mu je bilo zaupano), zasedel je Amiens ob zori 20. maja, medtem ko je bil Rommel že v Arrasu.

Zvečer 20. maja je bataljon Spitta, konica nemških divizij, zasedel Naylles ob Rokavskem prelivu. Utrujeni in neprespani nemški tankisti so presenečeno zrli v vode Atlantika. Veliki nasokok je bil končan.

ROMMEL V EGIPTU

Na obzorju pušcave se je dvigal prah. Poveljnik lahkega tanka Stuart (ameriške izdelave) je vzel v roke daljnogled in pogledal skozenj. Ni bilo dvoma: prah, ki se je dvigal na obzorju, so povzročala vozila. Kolona je bila izredno dolga: v njej je moralo biti kakšnih štiristo ali petsto vozil. Potem je veter prinesel ropot tankov. Potem so se prikazale kupole nekaj nemških lahkih tankov.

Bilo je 26. maja 1942 zjutraj. Stab poveljnika Auchinlecka pri britanskem visokem poveljstvu je pripravljalo napad, ki si ga je želel parlament in ki naj bi se po Churchillovi volji začel sredi junija. Nenadoma pa so začele prihajati brzojavke: nemška 90. lahka divizija se je zbirala pri Ain-el-Gazali, in sicer pred minkim poljem, ki je obsegalo nekaj deset kilometrov. Britanski inženirji so bili položili pol milijona min in vojakom iz 90. divizije go-

Rommel s skupino nemških in italijanskih oficirjev na »komandnem tanku« med prodiranjem proti Tobruku.

tovo niso napovedovali srečnih dni.

Toda prihajale so nove brzojavke: italijanska divizija Sabratha se je premikala proti minkemu polju. Takoj je bila v pripravljenosti 1. južnoafriška divizija, katere položaji so bili ob minkem polju. Nato je prišlo sporočilo, ki je povzročilo veliko presenečenja: oddelek tankovskih izvidnikov je opazil velike italijansko-nemške sile, ki so obšle minko polje in se zagnale proti jugu.

Auchinleck je nemudoma ukazal 7. oklopni diviziji, ki ji je poveljeval general Messervy, naj se pože ne proti silam Osi, jih prestreže in se spopade z njimi. Izvidniška letala so preletavala tisto področje, da bi ugotovili, kolikšna je pravzaprav moč italijanske in nemške vojske: proti britanski vojski se je valilo kakšnih tisoč tankov.

Novo sporočilo je še povečalo zmedo v britanskem taboru: sile Osi so se razdelile, tako da se je en del usmeril proti Tobruku, drugi pa se je nameril v notranjost minkeskega polja. Izvidniki so povedali, da je v koloni, ki se je podala proti Tobruku, več sto tankov.

Britanski tanki in oklopni avtomobili so skušali takoj prestreči Italijane in Nemce, namenjene v Tobruk, 1. oklopna divizija se je pripravljala na spopad, poveljniki pa so se še zmerom obotavljali, zakaj koloni Osi sta se razklenili kot škarje. Bili sta enako močni. Katero izmed njiju naj bi napadli?

Čas je hitel. Izvidniki 50. pehotne divizije, ki je bila v osrednjem delu minkeskega polja, so povedali, da so Italijani začeli močan napad in da počasi napredujejo v ognju. Dva dni so bile novice negotove in nepopolne: spopadi so si sledili, tanki so se vrteli v krogu, tako da je bilo dostikrat prav težko ugotoviti, kje je sovražnik.

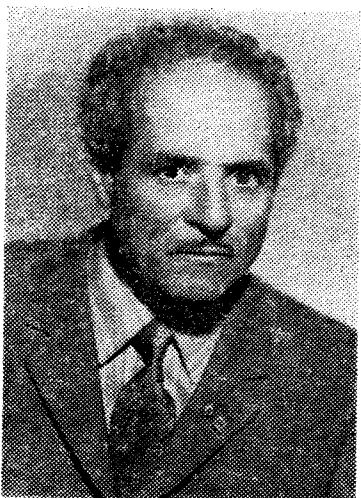
Takrat se je neki britanski tank ustavil ob gorečem italijanskem tovarnjaku. Na tovarnjaku je bila čudna naprava: še najbolj je bila podobna topu, vendar pa ni imela žrela.

Angleški tankisti so si radovedno ogledali vozilo. Smrad po gorčem gumiju se je širil po vročem pušcavskem zraku. Na tovarnjaku je bil letalski motor s propelerjem, ki je bil obrnjen nazaj.

Angleški vojaki so se spogledali, potem pa so se odpeljali. Niso vedeli, da so se znašli pred izvirno Rommelovo potegavščino: več deset tako maskiranih tovarnjakov je dajalo vtis, da se proti Tobruku vali velikanska tankovska kolona. Auchinleck ni vedel, da je šlo za nemško 90. lahko divizijo, ki je bila pravzaprav motorizirana divizija. Imela je le malo tankov in oklopnih avtomobilov, okrepljena je bila z dvema taktičnima skupinama, naglo je obšla minko polje in se namerila proti Balbi, da bi rešila dve pehotni diviziji, ki sta se bojevali pred minkim poljem.

Nadaljevanje prihodnjice

Prisrčno slovo Giovannija Cucca

Naš gost Giovanni Cucca-Ivo se bo najbrž spominjal svojega obiska Slovenije kot lepih, toda na žalost vse prekratkih sanj. Pred vrnitvijo mu je v prostornih republiškega odbora predsednik ZZB NOV Slovenije tovariš Janko Rudolf priredil poslovični sprejem. Poleg gosta se je sprejema udeležilo tudi precej Cuccujevih znancev iz partizanskih časov.

Večino časa med svojim obiskom je Cuccu preživel v Metliki, kjer se ga spominjajo številni domačini. Obiskal je kraj, kjer je bil, preden je odšel k partizanom, obiskal je Dobrvice in več drugih vasi. Metliška ZZB NOV ga je proglasila za častnega občana. Tovarna »Betik« pa bo šolala eno izmed njegovih hčera. Prihodnje leto bo najbrž ZZB organizirala izlet svojih članov h Cuccu na Sardinijo.

Predsednik ZZB je izročil gostu knjige kot darilo. Prav ta-

ko so mu izročili darila zastopniki odborov 1., 2., 9. in 10. brigade, v katerih se je bojeval.

Gost se je zahvalil po slovensko. Našega jezika se je naučil v razmeroma zelo kratkem času, ko je bil pri nas, v petindvajset-

tih letih je pozabil zelo malo. Dejal je, da bi potreboval celo leto, če bi hotel povedati vse, kar čuti. Poudaril pa je protifašistično bratstvo vseh poštenih ljudi ne glede na narodnost in državljansko pripadnost.

V Beli krajini se je Giovanni Cucca-Ivo srečal z mnogimi starimi znanci. Na sliki ga vidimo (prvi z desne) na gostoljubnem sprejemu v Dobravicah.

Kupujte srečke partizanske denarne loterije — pomagajte graditi osnovno šolo — spomenik NOB v Cerknem.

Javno žrebanje na dan republike 29. novembra v Ljubljani. 100.000 srečk: za preko 24 milijonov dinarjev premij in dobitkov.

Cena srečke 5.— dinarjev.

4:3

»TV« izhaja vsak teden — izdaje ga zavod dora ljubljana Beethovnova 11 kot glasilo ZZB NOV Slovenije in ZRSV Slovenije — 1750 b. čistej: 300 »Delo« ljubljana (omščeva) — 1250 »Izre« irednišk odbor — Letni naročnine 2. tinarjev — Posamezne številke stane 50 par — Za naročnike stane 50 tinarjev — Naročnike pošljite na naslov: Uprava »TV« ljubljana Beethovnova ulica 10 poštni oreda 108/XI ali na ekod račun številke 301-8-25 pr. SLO ljubljana — Telefonske številke glavni in odgovorni urednik 21-001 ali št. 22-607 — Reklamske in viračine